

באר מים החיים

גליון מיוחד בענייני

פורים וחודש אדר

עם חידושים במגילת אסתר

חודש אדר

מצוות]. ובבני יששכר (חודש תשרי מאמר ד דרוש יד) הביא דברי הרב הגדול מו' חיד"א זללה"ה בשם גדולי הקדמונים, דד' חילוקי כפרה אינם רק להשב מיראה, אבל השב מאהבה אין צריך לד' חילוקי כפרה, רק מתכפר הכל בתשובה לבדה. וסיים, ולא נודע לי מקומו איה, וסוגיות הש"ס לא נודעו במסילות הללו, אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בבית דין של מטה, פוסקין כן להלכה בבית דין של מעלה. ע"כ. והביא עוד בשמו, שהלומד תורה לשמה אין צריך לד' חילוקי כפרה. ע"כ. והנה כשיהודי מרבה בשמחה, מסתמא מתעורר בליבו אהבת השי"ת, כל שכן בשמחה של מצוה, וא"כ ממילא יש כאן הרהורי תשובה מאהבה, ובטבע הבריאה של ההתעוררות מהחורף והקור שלו, משמחת את הלב להתחדש בעבודת השי"ת בשנה החדשה ביום ר"ח ניסן ואילך, כמו שנצטוינו מאותו היום חדש והבא קרבנות מתרומה חדשה.

אדר הכנה לר"ח ניסן תשובה מאהבה ע"י ריבוי השמחה. ידועים דברי רבותינו האחר', שכשם שאלול הכנה לתשרי, כך חודש אדר הכנה לחודש ניסן, שבר"ח ניסן גוזר השי"ת על כל יהודי ויהודי לכל השנה כולה, בחלק העל-טבעי של השנה, שישראל מעל המזל, ויש להם ראש השנה נוסף, והוא ר"ח ניסן, שבו נגזר כמה יקבלו חיים ובריאות וברכה וטובה וכו' מעל המזל שלהם. ולכן משנכנס אדר מרבים בשמחה, ל' יום קודם ר"ח ניסן, כדי לעשות תשובה מאהבה. וקצת צ"ב מדוע א"כ לא עושים בו סליחות ותחנונים ותפלות. ואפשר ליישב קצת לפי מה שכתב החיד"א בספר מדבר קדמות (מע"ת אות יח), שמי ששב מאהבה אינו צריך לד' חילוקי כפרה, ולא לו נאמרו הסיגופים כלל. [והביאו שכ"כ גם בפ' הרי"ף בעין יעקב (יומא פו.) שהשב מאהבה מתכפר לו מיד מבלי ד' חילוקי כפרה. ושכ"כ במנח"ח (מצוה ססד אות לה) שכיון שזדונות נעשו לו כזכויות א"כ מועיל תשובה אפי' על החמורות, דכיון שנעשו לו זכויות, למפרע הו

חודש אדר שני

גדול לשנות את המזל. והחזקוני (שמות יז. ט) כתב, שמשה אמר ליהושע במלחמת עמלק, בחר לנו אנשים, שנולדו באדר השני ואין להם לירא ממכשפות שהרי אין בו מזל, ובני עמלק מכשפנים הם ויש להם יכולת בי"ב מזלות, ובעת שאין בו מזל אין כשוף מצליח. והוא ממדרש בס' והזהיר (פרשת יתרו), ושמשה רבינו ג"כ נולד באדר שני. [וראה בסמוך].

שמועה שחודש אדר ב' מסוגל מאד לקבלת התפלות בפרט בראש חודש. שמענו אומרים, שחודש אדר ב' אין בו מזל, ולכן הוא מסוגל מאד לקבלת התפלות בנקל, ובפרט בימי ראש חודש אדר ב'. ע"כ. והנה בגמ' (תענית כט.) מבואר שהמזל של ישראל חזק בחודש אדר. ובדאי קאי בעיקר על אדר שני, אך יש לפרש, שכיון שאין בו מזל, לכן מזלם של ישראל חזק מכח תורה ומצוות ומעשים טובים, ואין צריכים זכות

חודש אדר שני כלול מכל החדשים כולם. וע"ע למהר"א פירירה בס' בגדי קודש אשר לאהרן (בס' תולדות אהרן ומשה שאלה פג) שכתב בשם סידור הרש"ש בתפלת ר"ח, שחודש אדר שני הוא כלול מכל החדשים.

המן גזר בחודש אדר ב' שאין בו מזל ולא שולט בו כישוף. וכן בס' יערות דבש (חלק א דרוש ג) הביא מספר מנות הלוי בשם הרוקח ומדרש, שמשה אמר ליהושע בחר לנו אנשים שנולדו באדר שני, כי אז אין להם מזל ולא יחול עליהם כישוף. וביאר ביערות דבש, דידוע שגזירת המן היה על אדר שני, כמבואר בירושלמי (מגילה פ"א ה"ה) שאותה שנה מעוברת היתה, ולכן קוראים המגילה באדר, ואם נתעברה קורין באדר שני. והנה במדרש ובתרגום שני מבואר, שהמן ימ"ש, תוצק צואה רותחת לתוך פיו, אמר שכל מעשה משה היה ע"י כישוף, וכן יהושע וכל מנהיגי ישראל דור ודור כולם היו מכשפים, וע"י כישוף הצליחו ולחמו נגד העמים, ולכן היה המן ירא לנפשו מאי אהני ליה, בבוא היום יעשו כשפים ע"י מזלות ולא יוכל להם שום אדם, אמנם בנפול הפור באדר שני, הוא הירח שאין בו מזל ולא יחול בו כישוף, שמח שמחה גדולה ואמר לריק יקומו וינחשו, והביא ראיה ממיתת משה, שהיה באדר ב', וקשה איך מת ולא עשה בכשפים לחיות, כאשר יאמינו הטפשים שיש ביד המכשפים לפעול להאריך ימים קרוב כימי אדם, אלא ודאי שמת באדר שני כנודע, כי משה מת באדר שני ושם לא הועיל כישוף, והוא לא ידע דלכך מת ביום שנולד, דהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים וכו'. ובאמת שקר הוא, כי באדר ראשון נולד משה, כמבואר בסוטה, (א), וצ"ל דהיו ג' חדשים מאדר ועד ניסן, כי נולד באדר

ראשון ומת באדר שני, וזה שדייק והוא לא ידע שבז' באדר מת ובז' אדר נולד, כי ז' אדר של המן אינו ז' אדר של הלידה, כי היה בשני ירחים. ע"כ.

חודש אדר ב' אין לו מזל. ובבני יששכר (אדר מאמר א אות יא) הביא כן מהחיד"א בס' דבש לפי בשם רבינו אפרים עה"ת, שאין הכשפים שולטים במי שנולד באדר ב', וביאר, שהכשפים נעשים ע"פ סדרי המזלות, בשעה פלונית וביום פלוני ובמעשים משונים, והחדש הזה אין לו מזל כיון שהוא נוסף על הי"ב. ושמעתי, שגזירת המן היתה על חודש אדר שני, ונראה משום שהמן הרשע היה מכשף גדול, וע' בכתבי האריז"ל (פע"ח חנוכה ופורים פ"ה), שהמן היה מבחינת נחש הקדמוני מנחש ומכשף, וכן כל העמלקים (ס' הליקוטים פ' ח"ה שרה), והשי"ת הפר עצתו במה שפעל ועשה שנפל לו הפור על חדש אדר שני שאין בו מזל, ואין שולט בו כישוף, וגם כן נזכר למעלה בגביה מרומים שאין מזל לישראל, כי הם למעלה מן המזלות, ולכן קבעו קריאת המגילה באדר שני דייקא. ע"כ.

והנה לדברי הירושלמי שהמן הפיל פור לחודש אדר ב' דוקא, לפי שאין בו מזל ולא כישוף, הדבר צע"ג, מהיכן ידע כבר בחודש ניסן הקודם, שיעברו ישראל את השנה הבאה, ועוד, שהרי בידם שלא לעבר את השנה. [והאיר השי"ת שבדרך אפשר יש לומר ביאור חדש ונפלא עד מאד, בלשון הכתוב (אסתר ג) בתדש הראשון הוא חדש ניסן וגו' הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר. ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בשלשה עשר יום בו יכתב ככל אשר צוה המן וגו'. דיש לומר שהמן עשה זאת ממש מיום ליום ומחדש לחדש, שבדיק אחר י"ב חודש מיום

שליחת האגרות, דהיינו מ"ג ניסן עד י"ג ניסן של שנה הבאה, זהו זמן ביצוע האגרות].

פרשת זכור

לי ימיני דלא קטליה לאגג ונפיק מיניה המן, ואף דנענש על זה מ"מ כיון שסייע השי"ת בעיבור ולידה שיארע זה טרם בוא שמואל דזה לא היה ע"י שאול, אף שגרם לזה, זהו רק בגדר הפצר. ודוד יצא בשלום, שהוא ממדת המלכות שאין לו משלו כלום, והיה עני שאין לו רק מה שהשי"ת נתן לו, ואין יכול לעשות דבר נגד רצון השי"ת כלל. ובמעשה דבת שבע, ארז"ל שיכל לנצח את יצרו, רק שלא רצה להיות עבדא דזכי למרי, כמ"ש למען תצדק בדברך (סנהדרין קז.), ומה שנענש ע"ז, משום שידע מפורש דברי השי"ת באותו ענין בפרט, ואדרבא דבר זה היה נגד התורה שהרי היה ראוי לו יותר לשמור מצוות התורה שהוא גם כן מצות השי"ת ושלא לעבור, אבל חשב דוד המלך ע"ה לדחות דיבור הכללי שבתורה שאפשר להתקיים ע"י אחרים ולא יתבטל אותו דיבור פרטי של השי"ת שדיבר עמו. ומ"מ נענש ע"ז, כי באמת רצון השי"ת שניצחוהו בכה"ג, וע"ד שאמרו בב"מ (טז): לא בשמים הוא והקב"ה חייך נצחוני בני. וע"ד שאמרו גבי באחר (חגיגה טו.) כל מה שאומר בעל הבית עשה חוץ מצא, שאין מכל מקום לשמוע להשי"ת הנועל בפניו דרכי התשובה. וה"נ אין לו לשמוע לעבור על דברי תורה אם לא שיאמר השי"ת בפירוש בנבואה שכן הוא רצונו ית' לצורך שעה].

וע"ז אמרו (ברכות י.) בהדי כבשי דרחמנא וכו', דגם מה שלפי ראות העין אין ראוי לעשות ומתכוין לשם שמים, אעפ"כ אין להתחכם נגדו ית', וכמו שנאמר (משלי ג) אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע. שהשי"ת הוא יודע יותר מה שראוי. וזהו שאמר שמואל, הלא חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר, פי', כל החטא שבקסם, הוא רק המרי, כי כשפים מכחישים פמליא של מעלה (סנהדרין טז): ויוכל להמשיך לו שפע נגד רצון השי"ת, וזה אין לישראל לעשות. וכן הקסם בידיעת

עיקר השלימות אך ורק בעשיית רצון השי"ת מבלי להתחכם. בספר ליקוטי אמרים (אות טז) ביאר באופן נפלא מאד מאד, ענין חטאו של שאול, דהנה כל חטאי ישראל נמשכים מצד הקוצים המקיפים את השושנה, וזה כח עמלק, שמכניס ח"ו כוחו הרע בלבות ישראל, וכמ"ש (תנחומא תצא י) דבעמלק נאמר ולא ירא אלקים, אף שבלשון הכתוב מוסב על ישראל, אלא הכוונה דזכור אשר עשה וגו', היינו דזהו מה שעשה לך שאתה עיף ויגע ולא ירא אלקים, שהוא שהכניס כוחו הרע בך, ועל ידי כך ויזנב כל הנחשלים אחריך, שהכניס עיפות ועצלות, וזה כל שורש הרע הנמצא גם בישראל, כל זמן שלא נמחה זרע עמלק מן העולם. ובעת מלחמת אגג, אף שניצחו אותם, מ"מ העוסק עם מטונף מתטנף, אמנם שאול היה בחיר ה' ואז"ל (יומא כב) כבן שנה, שאין בו חטא, שכל מעשיו לשם שמים לגמרי. וכאן שאול השיג [ברוה"ק] שעתיד לצאת מאגג בני בנים שילמדו תורה בבני ברק, וע"י השגה זו שהיה לו על הקליטה היה לו שייכות לענין הקליטה, ונקלט בו ג"כ ענין עמלק שהוא לעבור רצון השי"ת, וכח אגג הוא שפעל בו זה, אבל רק לשם שמים להשאיר לאגג כדי שיצאו ממנו בני בניו שילמדו תורה, ולמיטב הצאן לקרבנות, ולא שבא עי"ז ח"ו לצאת ממלכות ה'. [ושמואל הוכיחו רק ומה קול הצאן ותעט אל השלל ולא זכר בפירוש מאגג, כי סו"ס באגג הסכים השי"ת על ידו, שיהיה חי עד בא שמואל, שהרי נתעברה אז אשה ממנו ויצא ממנו המן, וכמ"ש (מגילה יג.) מה עשה לי יהודי ומה שילם

שחישב לעשות ולפעול נגד רצון ה' תחילה בהפצרה ע"י קרבנות שגם השי"ת יתרצה לזה. וגם עמלק שמע וידע מעלת ישראל, ובא בכשפים להכחיש פמליא של מעלה ולעשות נגד רצון השי"ת. ומה שמצינו עת לעשות לה' הפרו תורתך, הוא דרגא דדוד המלך ע"ה, שכל עניינו היה להביט על הראוי כפי אותו עת הפרטי וענין הפרטי, ולדחות מפני זה כללי דברי תורה, ולכן עשה באותו מעשה כן ולא השגיח בכללי דברי תורה, וע"ד שאמרו ג"כ בפרק חלק (שם) ודוד בא עד הראש וגו', אמר מוטב וכו', אף דע"ז הוא החמורה בכל עבירות ויש בה ג"כ צד חילול ה' מלך שכמותך וכו', מ"מ חשב לדחות כ"ז בשביל שלא יחשבו בנ"א תלונות על השי"ת. ע"כ.

האם מותר להרוג עמלק בשבת, ובפרט בשינוי. באבני נזר (א"ח סי' תקט) כתב שמצות זכירת מחיית עמלק היא מ"ע שהז"ג, הואיל ואסור להרוג עמלקי בשבת. [ובזה ביאר דעת החינוך (מצוה תרד) שבמצות מחיית עמלק נשים פטורות, משום דלאו בני מלחמה הן, ואילו בהריגת ז' עממים (מצוה תכה) כתב, שנוהג בזכרים ובנקיבות. כיון דסו"ס יש חיוב גם על היחיד אם בא לידו גוי כזה. אלא שהמצוה שעל היחיד לא אלימא לדחות שבת]. וביב"א (ח"ג י"ד יח) העיר ע"ז, דהגמ' דידן סברא דבכה"ג לא חשיב מ"ע שהז"ג, כיון שעצם המצוה נוהגת אלא שמחמת איסור מלאכה אינה דוחה שבת. ואריא הוא דרביע עלה. וכמ"ש מהרי"ט (קידושין כט.) ושעה"מ (סוף הל' פסולי המוקדשין). וכ"כ בשו"ת שאלת יעבץ (א, ב) שהרי אמרו בגמ' דמזוזה מעקה ושלוח הקן הוי מ"ע שלא הז"ג, ואע"פ שכולן א"א לקיימן בשבת, מזוזה הרי אמרו שצריך לקבעה במסמרים. ע' ביו"ד (סי' רפט.) והמעקה צריך בנין חזק. כמ"ש בחו"מ (סי' תכז.) ושלוח הקן

עתידות נאמר תמים תהיה עם ה' וגו' שלא תתחכם לדעת מה שאין רצון ה' ית' להודיעך, ואם ירצה להודיעך יקים לך נביא מאחריך וגו' שתתוודע על פי ה' ית' עצמו ולא בדרכים אחרים שזולת רצון השי"ת, וזהו המרי שרוצה מה שאינו רצון ה' ית', ואע"פ שאינו חטא ואדרבא חושב שיהיה לו ידיעה זו ודבר זה ששיג על פי הכישוף והקסם לתועלת גדול להשי"ת, מ"מ החטא הוא המרי, שאין לו להתחכם נגד רצון ה' ית'. ואמר, הנה שמוע מזבח טוב וגו', פי' שאין המצוה אלא כשהיא רצון השי"ת, ואם אינו רצון השי"ת, אינו מצוה כלל אע"פ שכוונתו לש"ש, ולכן לבסוף לא נתקיימה מחשבתו ולא הקריבו אותם. וכן און ותרפים הפצר, פי', ריבוי הבקשה עד שהלה מוכרח לעשות רצונו אף שאינו רוצה באמת כך. ורבא נענש (חולין קלג.) על דאטרח למריה כולי האי (תענית כד:) אף שנענה, דזה נקרא הפצר, שמפציר כ"כ עד שמוכרח כביכול השי"ת למלאות רצונו, והוא ראה שהתפלל ולא נענה וידע בבירור דהשי"ת שומע קול תפילתו וכשאינו עונה ודאי יודע שאין זה ראוי, אבל הוא ראה שיהיה קידוש ה' גדול בדבר לעיני המלך וחשב יבוא הנס מ"מ ובא בחזקה באזנינו שמענו וכו', והשי"ת הוצרך לבטל רצונו כביכול נגד רצון רבא. וזה אינו ראוי לקדושים אשר לפני ה' תמיד, אף שלא נמצא על זה לאו מפורש בתורה.

ונחלת הגויים הוא לעשות מעצמו נגד משפט התורה או רצון השי"ת. וזה כל שורש ראשית גוים עמלק, שהוא בשורש אחד עם בלעם שהוא הדעת דרע נגד משה רבינו ע"ה וכידוע, ובלעם נתנבא במעלת ישראל ועכ"ז יעץ להכשילם, וכן רצה לקללם אף שידע שאינו רצון השי"ת,

פשיטא שאינו יכול לצוד עופות בשבת וכו'. גם בכלי חמדה (פ' כי תצא) הק' ע"ד רבו האבני נזר, דהא מ"מ אם עבר והרג עמלקי בשבת, הרי קיים מצות מחיית עמלק, ואין בזה משום מצהב"ע כמ"ש הפוס' מירושלמי, כיון דהעבירה הוא רק מחמת הזמן אינו בגדר מצהב"ע, וא"כ איתא למצוה זו גם בשבת.

אם הריגת עמלק בשבת חשיבה מלאכה הצריכה לגופה. ובאבני נזר שם (תקט אות א) כתב, דהריגת ז' עממין הוא למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות. ולכן זה דומה להריגת המזיקין, דחשיב מלאכה שאין צריכה לגופה, דלרוב הפוסקים פטור, ולכן הוא נוהג מן התורה גם בשבת. משא"כ בהריגת עמלק, ולכן מדאו' אסור להרוג עמלק בשבת. ע"כ. ולכאו' אכתי אפשר ע"י שינוי. או שנים שעשאוה. [וע' ביפה ללב (ח"ג ס' תרפה אות א) ובמשנה הלכות (ח"ז ס' פא) אם מברכים על הריגת עמלק].

אם כדאי להחזיק במנהג הקדמון לעשות צורת המן ולשרוף אותו בפורים ולרקוד. כתב בספר המנהיג (הל' מגילה עמ' רמט) איתא במגילת סתרים, נהגו כל ישראל לעשות מדורות גדולות בלילי הפורים, וקופצים עליהן, והוא משוורתא דפוריא (סנהדרין סד:), שהאש באמצע וקופצים עליה מצד זה לצד זה. ובארח"ח (הל' מגילה אות מא, מב) כתב, בפרובינצה ובצרפת נהגו שלוקחים הנערים חלוקי אבנים וכותבין עליהם המן, ומקישין זו על גב זו, דכתיב ושם רשעים ירקב, וכתב כי מוחא אמחה את זכר עמלק. ונהגו לעשות מדורות גדולות בליל פורים וקופצין עליהן. ומנהג בבבל ובעילם, שעושין צורת המן ותולין אותה, ובימי הפורים עושין מדורה

ומשליכין אותה צורה לאש, ועומדין סביבה ומזמרין, ויש להם טבעת תלויה שנתלין בה וקופצין מצד האש לצד האש. ע"כ. והובא בדרכי משה (א"ח ס' תרצ) בשם הערוך (ע"ר שו"ר), שכל הבחורים עושין צורה כדמות המן, ותולין אותו על גגותיהן ד' וה' ימים, ובימי פורים עושין מדורה ותולין הצורה לתוכה, ועומדין סביבה ומזמרין, ויש להם טבעת תלוי בתוך האש ותולין בה הצורה וקופצין מצד האש לצד האחר. ע"כ. [ובבי"א (א"ח ס' תרצ) כתב בשם הארח"ח בנו"א: כשמזכיר הקורא שם המן ובניו מנקשין התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב בהם שם המן ובניו, וע"י הניקוש הם נמחקים, ולמנהג הזה יש שורש בהגדה, כי מוחא אמחה, אפי' מעל העצים ומעל האבנים].

בכל מה שעושים לבזות ולהכות את המן יש מ"ע של זכירת עמלק ואולי גם מחיית עמלק. והנה זהו מנהג קדמון, והיה ראוי להחזיק בו, לא מצד הדין, אלא מצד שמסתמא יש בו ענין. ולהבין עניינו של מנהג זה, דלכאו' תמוה מאד, מדוע אין עושין כן בפסח בובה של פרעה, ולשרוף אותה, וכן בחנוכה בובה של אנטיוכוס. והנה בס' מחשבות חרוץ (אות יג) כתב, שטעם המנהג, לפי שמנהג קדמונים לעשות בפורים כל מיני שחוק, וחודש אדר נוצר באות ק' כדאי' בס' יצירה (ס"פה), המליך אות ק' בשחוק וכו' וצר בו דגים בעולם, והוא חודש שמרביין בשמחה (תענית כט.). ע"כ. אך יש שנהגו לעשות כן בל"ג בעומר, שעושים בובה של המן ושורפים אותה, ואינו מובן מה עניינו לל"ג בעומר, ואולי הוא מנהג שטות. אך לענ"ד נראה לבאר באופן נוסף, שכל זה בשביל מחיית זכר עמלק, שכל דבר שעושים להשריש בלב את הבזיון והשנאה והנקמה בעמלק, הרי הוא בכלל מצות עשה

של זכור את אשר עשה לך עמלק, ופירשו הראשונים שענין המצוה הוא לעורר איבתו ושנאתו כל הימים. וזהו טעם המנהג שמוחים שמו מעל גבי אבנים. וכן מכים את המן, ורוקעים ברגלים [ז"ל הבן איש חי (ש"א פ' תצוה ה' פורים אות כ), מנהג יפה לכתוב עמלק ושם המן ולמחותם, וקודם שימחם ידרוס ויכה עליהם בסנדלו, ולא ימחם ברוק שבפיו אלא במים מזוהמים, ואם יש שכר לפניו ימחם בשכר, וסימן תנו שכר לאובד. ועוד שם (אות י): כתב הגאון יעב"ץ שאביו החכם צבי היה מכה ברגלו וטופח בסנדלו כשמזכיר שם המן בקריאת המגילה. ואני רגיל להכות ברגלים בשם המן הראשון (אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן בן המדתא האגגי), וגם עוד שם המן האחרון (כי המן בן המדתא האגגי צורר כל היהודים חשב וכו'). ע"כ], ומרעישים ברעשנים, כל פרט ופרט קטן מזה הוא ממש מצות עשה גמורה של זכור את אשר עשה לך עמלק, ואולי גם מצות עשה של תמחה את זכר עמלק, לפי מה שכתבו המפרשים, שכאשר מכים את המן למטה, השי"ת מכה אותו מלמעלה. וז"ל ספר מדרש אליהו (דף ח"ן עמודה ד): גם יובן עם זה מנהגם של ישראל כשמזכירים המן בקריאת המגילה מכים ברגל בארץ, והוא לרמוז שמכה ומשפיל בעקבותיו להמן שהוא מהקליפה עבה שבעקביים, וע"י כך מגיע חולשא ותשות כח להקליפה. ע"כ. [וע"ע בספרי דאגדתא (אסתר פרשה א) "המן הרשע נבלע, ושורפין אותו ואת בניו בגיהנם בכל שנה ושנה, שנא' תשיתמו כתנור אש לעת פניך ה' באפו יבלעם ותאכלם אש (תהלים כא). וראה בכף החיים (ס' תרצ אות ח) בשם רוח חיים שהמן לוקה בכל שנה בגיהנם בשעה שמכין אותו]. ויותר מפורש בס' קב הישר (פרק טז), ציורתה התורה למחות שם עמלק וזרעו וזרע זרעו, וכמ"ש שציריכין למחוק שם עמלק אפי' מן העצים והאבנים, ולכן מנהג ישראל תורה הוא להקיש המן כדי למחוק את שמו ושם עמלק, וכל הראשונים והאח' כתבו שלא

לבטל המנהג. ושמעתי בשם הגאון מוהר"ר העשיל ז"ל [בעל חנוכת התורה] שהיה נוהג כשהיה רוצה לנסות את הקולמוס היה כותב שם עמלק או שם המן וזרש, ואח"כ היה מוחק את שמו, בכדי לקיים המצות עשה "מחה תמחה את זכר עמלק", כי אנחנו מחוייבים להתפלל על מחיית עמלק כדי שיהיה השם שלם והכסא שלם ואז יתקיים המקרא, "והתגדלתי והתקדשתי בתוך העמים", וביום ההוא יהיה ה' ושמו אחד אמן. ע"כ.

להחזיר עטרה ליושנה למחות שם המן ובניו על ידי הכאה. וקשה על המקפידים על מנהג הכאת המן, מדוע לא יעשו כמו שכתב בב"י הנ"ל בשם ארח"ח, לכתוב שם המן ובניו על עץ, ולהכותו עד שימחו שמותיהן. וכ"כ בשו"ר כנה"ג (שם הגב"י אות יא), שבמקומותם נוהגים שהחזן מרים קולו כשמזכיר המן ובניו, כדי שישמעו התינוקות וינקשו על הקרקע בעץ שבידיהם שכתוב שם המן, וע"י הניקוש נמחק שמו. וזה הוא המנהג שמביא רבינו בית יוסף לפנינו בשם ארח"ח. ע"כ. וגדולי התורה שלא עושים כן, י"ל משום ביטול תורה, אך לשאר ההמון שעושים רעש גדול, היה טוב יותר שיעשו כנ"ל. ויש ליישב, שהעיקר הוא להשריש שנאה להמן, ולא דוקא על ידי מחיקת שמו, וכמו שביארנו שיש בזה מצות זכירת מעשה עמלק, וזה ג"כ גורם מחייתו למעלה. ודו"ק. ושו"ר בשו"ת בן ימין (סימן א) שהעיר כן, שבמקום לדפוק על הכסאות של בית הכנסת ברעש גדול, יעשו כמו עיקר המנהג הקדמון למחוק שמותיהם ממש, וכמו שכתב הכנה"ג הנ"ל, אבל המנהג החדש להכות על העצים וספסלי בית הכנסת ברגלים או בגרזנים, מבלי

רעש גדול בעיר עד שהגיע לתוגר וסיפרו לו כל המעשה וציוה לתלות לשר הנ"ל לפני ביהכ"נ, ומסתמא אותו זקן היה אליהו ז"ל. עכ"ד.

כמה פעמים בא עמלק ימ"ש להלחם עם ישראל. בכדי לזכור איבת ושנאת עמלק, מצוה עלינו לברר כמה צרות עשה לנו עמלק, והנה עמלק היה אויב מושבע קדמון נגד ישראל. והיה ממזר, כדאיתא במשנת רבי אליעזר (פרשה יח) תחלת שיאורן של גויים אינו אלא מזנות, שכן נאמר באלופי עשו, בני אליפז, תימן אומר צפו וגו' ותמנע, ועמלק, וכתוב אחד אומ' ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשו. נמצאת אומר אליפז נשא ביתו. ע"כ. [והרד"ק (דה"א פ"א פס' לו) העיר בזה, והביא שי"א שתמנע היא אם עמלק, וממזרת היתה, כי אליפז בא אל אשת שעיר אם לוטן וילדה תמנע. וי"א שגם תמנע היא בת אליפז, ולקחה לו לפלגש וילדה לו עמלק, ולכך כתוב ואחות לוטן תמנע, ולא אמר בת שעיר אלא אחות לוטן. וע"ע בראב"ע (בראשית כ. יז. לו, ב) שכתב, נכתב על עמלק מבני עדה, בעבור שהוא בן שפחת בעלה, וכ"כ הרמב"ן שם (לו, יב), וטעם אלה בני עדה, על הרוב, כי עמלק איננו בנה. ומקשים שהרי תמנע אם עמלק היתה פילגש אליפז, וא"כ היה עמלק בן שפחת בנה של עדה, כלומר בן בנה הנולד לו מפלגשו, ושפיר נמנה בין בניה, כמו שאר נכדים שלה. ומבארים בזה, שכוונת הראב"ע והרמב"ן, עפ"ד הרמב"ן שם שעיקר כוונת הכתוב של ותמנע היתה פלגש, לומר כי בן הפילגש אינו בכלל בני עשיו הנקראים אדום שנצטוונו שלא לתעב אותם, כי בבני הגבירות יקרא לו זרע ולא בבן הפילגש, שנצטוונו בו בהיפך, לתעב אותו ולמחות את שמו. וא"כ מה שכתבו שעמלק אינו בנה של עדה, היינו שאינו נקרא על שמה כשאר בני הגבירות. והחזקוני שם כתב בנו"א, עמלק נכתב עליו מבני עדה, בשביל שהוא בן שפחת בנה (במקום 'בעלה').]

המחק שום צורה או שם המן, שהו דבר מכוער שאין מקור לכנותו בשם מנהג ישראל, ונראה שאינו אלא אותיות גהנם. שמבזים בכבוד השכינה הנצבת במקדש מעט, ומזיקין לבית הכנסת, ומפריעין לשמוע כראוי. וכ"כ בס' יפה ללב (סי' תרצ) באורך, לגנות מנהג זה, ושבשנת תרל"ה עשו מעשה באיזמיר בהסכמת רבני העיר לבטל מנהג זה מכל וכל. ובשנת"ב בן ימין שם, סימנים א, ב, ג, הביא הסכמת גדולי ישראל לבטל מנהג זה. וכ"כ הראש"ל הרב המרפ"א (הגאון ר' מאיר רפאל פאניז'ל זצ"ל), שמונהג זה הוא מצוה הבאה בעבירה, וראוי לבטלו מכל וכל, כי אם בעת זכירת עמלק והמן ובניו ידרכו ברגליהם מעט מעט, והקב"ה כל יכול בעל היכולת יקנא על שמו הגדול וימחה שם עמלק מן העולם והיה ה' למלך על כל הארץ, וביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד יראו עינינו וישמח לבנו, עכ"ל.

מנהג לשבור קדירות אחרי המגילה כששומעים שם המן או זרש. בשבולי הלקט (סימן ה) כתב, מצאתי בשם רבינו שלמה ז"ל, יש מקומות שאומרים אחר הברכה פיוט נאה כגון אשר הניא, ואומר ברוך מרדכי ברוכה אסתר ארור המן ארורה זרש, ומכין ברגליהן או אבן על אבן ומשברין קדירות כשמעם שם המן וזרש. ע"כ. וע' בספר אמרי פנחס (שער ט) שכתב, פעם אחד גזר שר אחד בסטאמבל שלא להכות המן שהיה מזרע עמלק, והעמיד ישמעאלים אצל כל ביהכ"נ, ונכנס זקן אחד בביהכ"נ והכה המן וכל מה שאומרים לו היהודים לבל יכה שהם בסכנה ח"ו על זה לא שמע אליהם כלל ועשה את שלו והכה המן, ורצו הישמעאלים השומרים לכנס לביהכ"נ ולא יכלו לכנס לפתח, ונעשה

עמלק בא על ישראל בעצת הוריו. ועמלק
בא על ישראל בעצת עשו, וי"א בעצת
אליפז, וי"א בעצת אמו, [ע' בפס"ז (בראשית כז,
מה) שעשו צוה לאליפז, ואליפז צוה לעמלק, ועמלק
ניטפל להם בדרך. ובהדר זקנים וכן רבינו חיים
פלוטין (שמות יז, ח) הביאו מדרש, שעשו צוה
לאליפז להרוג ליעקב, ותמנע אמו מנעתו שלא
יהרגו, הלך עשו לעמלק ונתרצה לו להורגו,
ומנעתו תמנע, שלא יפול עליו השטר של ועבדום
וענו אותם. לכן המתין עד אחר השעבוד שראה
שנפרע שט"ח, ובא עליהם להנקה משבועתו,
מלמד שבא עליהם בעצת אמו. ובתד"א רבה (פרק
כב) איתא, אמר אליפז בתימני לעמלק, בני מיהו
שירש העוה"ז והעוה"ב, היה לו לומר, ישראל,
עכשיו חפור להן בורות והכן להם דרכים, ואם
עשית כן תזכה ותירש ותנחל ותבוא לעוה"ב, והוא
לא עשה כן, אלא כיון שאמר לו רישומו של דבר
שתק, מיד יצא עמלק להחריב את כל העולם כולו,
שנא' ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים,
בשעה שנרפו מן המצוות, אמר הקב"ה, שוטה
שבעולם, לא יצרתין אני לאחר ע' לשונות, עכשיו
אתה היה ראש לפורענות. ע"כ. וגם בימי פרעה היה
שטן לישראל, כדאי' במכילתא (ר"פ בשלה) ויגד
למלך מצרים כי ברח העם, עמלק הגיד לו (כי ברח, גי'
עמלק. הדר זקנים ר"פ בשלה)].

עמלק בא על ישראל בימי יעקב ביציאת
מצרים ועוד. ויסד הפייט "נדד ויעף שלש
פעמים", וביאר בהדר זקנים (ס"פ כי תצא)
שנתגרה בישראל שלש פעמים, אחת
במצרים כדתניא במכילתא, ויוגד למלך
מצרים עמלק הגיד, אמר, פרעה מקדם,
ואני מאחור, אין מנוס בעלייתן מן הים,
והזכיר עליו מרע"ה שם המפורש ונבהל
מיד. ואחת ברפידים, דכתיב ויחלש יהושע.
ע"כ. ואינו ברור כ"כ מהי הפעם השלישית,
ואפשר שהיינו בפטירת אהרן שנסתלקו
ענני כבוד, והתחפש לכנעני מלך ערד ובא
להלחם עם ישראל, ושבה מהם שבי, היא
שפחה אחת שפלטה הענן (פנים יפות ס"פ כי

תצא. וביאר שלכן כתיב ואתה עיף ויגע, עיף ממלחמה
ראשונה ויגע ממלחמה שניה). ובעל הטורים (בראשית
לא, כב) כתב בשם מדרש, שעמלק הגיד ללבן
שברח יעקב. כי ברח. ב' במסורת. כי ברח
יעקב. כי ברח. בגימטריא עמלק. ע"כ. וגם
בימי יהושפט כתב רש"י (דה"י ב"כ א), שעמלק
בא עליהם, ונקרא שם בשם עמוני, לפי
ששינה כסותו ולשונו כעמונים, והוא שיסד
הקליר בפרשת זכור "זכור עריץ בעמונים,
נחבא פרץ כרמי עין גדי כהובא", כלומר
זכור מה שעשה עמלק העריץ שנחבא בין
העמונים ובא לפרוץ כרמי ישראל באותו
זמן, כדכתיב והנם בחצצון תמר היא עין גדי,
ועין גדי סמוך למחוז של עמלק, כמ"ש
(בראשית יד) ויכו את כל שדה העמלקי וגם את
האמורי היושב בחצצון תמר.

עיקר השנאת מות לעמלק על שפגע
בקדושת ישראל, ועי"כ נתקדש ונטהר.
והנה עמלק נלחם באותם שפלט הענן,
וכתב בהדר זקנים, שהיה הורג אותם ממש,
אלו שלא יכלו להשיג את המחנה [ולכן היו
עיפים ויגעים, שלא הלכו בענן]. ע"כ. ובמדרש
איתא שהיה מסרס אותם. ורש"י (שם) הביא
שטימא את קדושת ישראל. ואכן זהו עיקר
המלחמה והקנאה עם עמלק, ועם הערב רב
העמלקים בכל דור ודור ימח שמם וזכרם,
על שהם גרמו לנו את כל הנסיונות של
הקדושה. שיהודי הוא קדוש בטבעו, ואם
אין מכניסים לראשו דברים מגונים, אזי הוא
ממילא טהור כל ימיו, וישראל היו טהורים
וקדושים מאד ולא ידעו כלל בענייני
טומאה, עד שבא עמלק ימ"ש ולמד זאת
מזקנו עשו הרשע. וכתב בתפארת שלמה
(מועדים רמזי פורים) שזה ג"כ מה שעשה המן
הרשע ימ"ש, שהתאמץ להביא את בני"
למחשבות רעות רח"ל בכדי לטמא את

קדושתם, וזהו אשר חשב על היהודים לאבדם, ע"י המחשבות רעות, והתחיל הפגם במשתה [שע"י היין וכן המאכלים. שבכולם שם כישוף וכחט טומאה], באו לזנות, והוציא מהם ניצוצות הקדושה, ובזה עצת אסתר המלכה, לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן, הם ניצוצי הקדושה שנתפזרו על ידם, כי הם היו בראשונה בפגם הזה ע"י המשתה, [וכן בכל שנה ושנה מתעורר בימי פורים כחו של מרדכי להופיע על בני מאור הגנוז לצדיקים מעולם החכמה להעלות ניצוצי הקדושה אשר נתפזרו, כמ"ש ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, נהפוך אותיות קרי לאותיות יקר]. ואיתא בזוה"ק (דף קצה) בגין כך נטיר קב"ה שנאה דעמלק לדור דור, בגין דחשיב לאעקרה אות קיימא מאתריה. וכתבו בס' מקדש מלך שעמלק הוא כנגד דעת דקליפה. והיינו שעמלק מכניס מחשבות רעות בדעת הני האדם, ונופלים מקדושתם, [ונעשים עיפים ויגעים, וכלה כחם וחיותם ונשמתם]. וכשבא עמלק והכניס זימה במחשבתם, באו לידי קרי, ובזה סילק הקדושה מאות ברית קודש, והשליט שם את הקליפות. וגדול המחטיאו יותר מן ההורגו. ומרדכי הבין שבאותו הדור נתעורר חטא קליפת קרי, ולכן גבר עמלק זה המן. וזהו שסיפר המן לזרש אשתו וכל אוהביו את כל אשר קרהו, שהכניס מחשבות רעות אצל ישראל, ושבזה הוא בטוח בדעתו שיתלה את מרדכי ויאבד את כל היהודים מחמת החטא של קרי רח"ל, ע"י שהכניס הקליפות במחשבת ישראל, ושחב שהצליח לטמא גם את מרדכי. והשיבו לו אם מזרע היהודים מרדכי, שיש בישראל קדושי עליון שלא ראו קרי מימהם, ואין אצלם שום שליטה למחשבה רעה. ואם באמת מרדכי לא ראה קרי מימיו, לא תוכל

לו, אלא נפול תפול לפניו. ע"כ. ולכן צריכים אנו לשנוא שנאת מות ממש בכל לב ונפש את כל הגויים הרשעים והערב רב העמלקים שחורשים מזמימות נגד קדושת ישראל, ולקלל אותם בכל לב השכם והערב, ולזעוק להשי"ת שיכלו מן העולם.

המן נשאר תלוי על העץ כמעט שנה, ולא היתה לו קבורה. הנה במהרש"א (חגיגה יא.) כתב, שבקרא מפורש שהמן נתלה ג"כ באותו העץ של חמשים אמה, ודן כיצד היה מקום בעץ גם בשבילו. והביא מתרגום שני, דפרשנדתא אצטליב על תלת אמין כו', המן אצטליב כו'. ומבואר שהיו תלויים כולם על עץ אחד. וכן מבואר בתרגום שני. [וז"ל הילקוט (אסתר רמז תתרט), בא וראה היכן היו צלובים בו, תן לכל אחד ג' אמות וזרת, הרי ל"ה אמות לי בניו, וג' אמות וזרת להמן עצמו, ובין נבלה ונבלה זרת ואצבע, הרי מ"ג אמות וזרת, וג' אמות שנטע תחת הארץ, וב' אמות וזרת שהניחו מן הארץ בעד הנבלה שלא יבא הכלב או חיה ויאכל מהם הרי מ"ט אמות, ואמה אחת הניחו על ראשו של המן הרשע שלא יבא העוף ויאכל ממנו, הרי נ' אמה]. וקשה, שהרי המן נתלה בט"ז ניסן, ואילו עשרת בניו נהרגו ונתלו ב"ג אדר, שזה בקירוב 321 יום אחרי תליית המן אביהם. וא"כ כיצד לא הרקיב כל אותם ימים, וצ"ל שהיה זה בדרך נס, למען ישמעו ויראו כולם. ובזה יש לבאר באופן נפלא מה שכתב רבינו יהודה הלוי בפיוט שלו: רצצתי פרשנדתא דלפון וכו', וגם קבורה לא היתה לו. ע"כ. דקאי על המן שנשאר זמן רב בבזיון בלי קבורה. וכ"כ בס' מעם לועז (עמ' ריא) בשם המפרשים שכתבו בשם המזדרש שהמן היה תלוי עד י"ג אדר בשנה הבאה. ושור"ר בשו"ת תורה לשמה (סימן שכא) שנשאל על כך, דבתרגום שני של אסתר בחשבון מידת העץ של חמישים אמה להמן וי' בניו, משמע שכולם נתלו

דברי התורה לשמה נחא, שרצו שתשאר צורתו בשלימות, שיכירו שזה המן, אך קשה איך לא הרקיב בשרו, ויש שתרצו שנשארו עצמותיו, אך א"כ מאי אכפת להם שיאכל העוף את בשרו ויהיה לבזיון יותר, אלא צ"ל שהיה בדרך נס, לאמר, שאפילו העופות מואסים ברשע זה, ולא יכולים לטעום מנבלתו.

אסתר השיבה לסופרי המלך שגם זרע שאול שהו על העץ זמן רב. ובתרגום שני (אסתר ט, כד) איתא: וכראות סופרי המלך כי המן ובניו תלויים על העץ ימים רבים, אמרו, מדוע עוברת אסתר על מה שכתוב בתורה "לא תלין נבלתו על העץ". ותען אסתר ותאמר אליהם, על אשר הרג שאול המלך את גרי הגבעונים, היו בני בניו תלויים על העץ מתחלת קציר חטים עד ימי הגשמים ששה חדשים, ובעלות ישראל לראות את פני האדון ה' בירושלים היו אומרים להם העמים על מה האנשים האלה תלויים, והיו בני ישראל עונים ואומרים אליהם על אשר שלח אביהם את ידו בגרי גבעונים ויהרגם. המן הרשע אשר בקש להשמיד את כל ישראל על אחת כמה וכמה שיהיה הוא ובניו תלויים על העץ כל ימי עולם. עכ"ל.

שבעה מזרע שאול נתלו מט"ז ניסן ועד י"ז חשון. והנה דבר פלא מצינו שאותם צדיקים שנתלו, ג"כ היה זה בט"ז חשון, וכדאיתא בירושלמי (קידושין פ"ד, ה"א, ובסנהדרין פ"ו ה"ז), שהיו תלויים מט"ז בניסן עד י"ז במרחשון. וכ"ה בבמדב"ר (פ' נשא), מלמד שעמדו תלויים מט"ז בניסן עד י"ז במרחשון. ואפשר שאסתר על דבר זה לקחה נקמה ביותר כנגד המן, כיון שחל בדיוק באותו היום שנתלו שבעה צדיקים ממשפחתה. ונפלא

ביחד המן ובניו, והרי המן כבר נתלה בשנה שעברה בט"ז בניסן. ותי' התורה לשמה, שהמן נשאר תלוי על העץ לבדו עד יום י"ד באדר שנתלו בניו, יען כי הוצרכו להניחו תלוי עד שיגיע יום המועד שבאדר, כדי שיתפרסם הדבר על ידי תלייתו שהוא זייף אגרות ראשונות, ולא יאמרו מאי חזית להאמין לאגרות אחרונות, ודילמא אחר שנתן המלך הטבעת למרדכי ע"ה כתב כטוב בעיניו בלי ידיעת המלך, אך צליבת המן היא תוכיח שהמן זייף, ולכן רצו שישאר המן צלוב משך כמה חודשים עד שיגיע זמן הנועד של י"ג באדר, כדי שבהמשך הזמן הזה תתפרסם תלייתו בכל המקומות הקרובים והרחוקים מפי אנשים זרים עוברים ושבים, ויתאמת הדבר, ולא יפצו פה להרהר אחר אגרות אחרונות, ולכן כיון שנשאר צלוב לבדו בראש העץ עד י"ד באדר, תלו תחתיו את עשרת בניו, וגבר ישראל. ע"כ. [ובשו"ת חת"ס (ח"א ס"ק קצ) הביא מי שכתב לבאר מדוע אומרים בנשימה אחת גם תיבת איש, ששייכת לחמש מאות איש, שלא נתלו בנשימה אחת, וביאר דתיבת איש קאי על המן, שנקרא 'איש' צר ואויב, ואצטליב בהאי צליבא. והחת"ס העיר ע"ז שהמן לא נתלה באותו פרק, אלא כבר היה "תלוי ועומד" מיום שני של פסח, והם נתלו בי"ג אדר שלאחריו. ע"כ]. ואפשר שהמן נשאר כך תלוי לעולם, וכלשון רבינו יהודה הלוי שלא היתה לו קבורה, וכן הוא בתרגום שני (אסתר ט, כד) המן הרשע אשר בקש להשמיד את כל ישראל, יהיו הוא ובניו תלויים על העץ כל ימי עולם. עכ"ל.

כיצד לא הרקיב גופו של המן ימ"ש ולא אכלוהו העופות. והנה איתא במדרשים שלא תלו את המן רק אחרי אמה מגובה העץ, כדי שלא יאכלו ממנו העופות. וקשה מה אכפת להם שיאכלו ממנו העופות, ולפי

מאד. [וע"ע באברבנאל (שמואל ב פרק כא), שנפלו שבעתים יחד, רוצה לומר שהמיתום ותלאום כולם בבת אחת].

זכה שאול וזרעו שעל ידם נבנה בית המקדש הראשון, וכן זכתה אסתר במקדש שני. והנה יש להתבונן בדבר נפלא, שהגם שדקדקו משמיא עם שאול הצדיק ע"ה, אעפ"כ נתגלגל ע"י כך זכות גדולה, וכמו שאמרו במדרש ובירושלמי שם, וכן בגמ' (יבמות עט.), היו עוברים ושבים אומרים מה טיבן של אלו, הללו בני מלכים הם, ומה עשו? פשטו ידיהם בגרים גרורים, אמרו: אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו, ומה בני מלכים כך, בני הדיוטות על אחת כמה וכמה. ומה גרים גרורים כך, ישראל על אחת כמה וכמה. מיד נתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף, דכתיב ויספר שלמה כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל [וגו'] וימצאו מאה וחמשים אלף [וגו'] ויעש מהם שבעים אלף סבל ושמונים אלף חוצב בהר. ע"כ. וכל גרים גרורים אלו הלכו להיות חוצבים לאבני בית המקדש (רש"י מלכים א' פרק ה). ואין לומר שלא הועילו כלום, כי יכלו לקחת יהודים לעבודת קודש זו, דאיתא בפסיקתא רבתי (פיסקא ו): כיון שהשלימו האומנין את המלאכה שלמה נפשם, אמר הקב"ה שלא יטלו אותם אומות העולם ויבנו עמהם בניינים ויהיו אומרים אילו הן שבנו עם שלמה בניין האלהים, ומהו ותשלם אמר הקב"ה עלי לשלם להן מתן שכר. ע"כ. ואכן בנין הית המקדש תלוי ג"כ במחיית עמלק.

אם מצוה שלא לקבור את עמלק ורק לבזותו בכל מה שנוכל יותר. והנה ארז"ל ששמואל סירס את אגג, ומקשים שהרי אסור לעשות כן. ולענ"ד יש לתרץ דעמלק שאני שמצוה

לאבדו אותו ואל כל זרעו בכל מה שנוכל. וכן יש לומר לגבי תליית המן ובניו מבלי קבורה, שאדרבה, עמלק, מצוה שלא לקבורו. [ואפשר שבעמלק אין לומר "כי קלת אלקים תלוי", שעמלק הוא לא צלם אלקים ח"ו, אלא צלם אלקים אחרים מסטרא אחרא]. ואם נוכל שגם יהא בשרו מאכל לבעלי חיים עדיף, כמו ששמואל האכיל בשר אגג לנעמיות, ואין בזה ביזוי צלם אלקים. [ובספר פרדס יוסף (ויקרא יז, יז) כתב שבירושלמי (נזיר פ"ז ה"א) ובתרגום שני (אסתר ה, כד) מבואר דבגוי אין חיוב קבורה, שאסתר לא קברה את המן, וקשה דהא איכא לא תלין, ורק דהמן נמכר לעבד למרדכי, ובעבד יש חיוב קבורה, ועיין בס' קוי אור (ויקרא אות ב). ובס' בית האוצר (ח"א מע' א כלל ה אות ב) כתב שעבד צריך קבורה אפי' אי נימא דלא הוי בכלל אדם. עכ"ד. אך אפשר דעמלק שאני].

אם לבסוף העופות אכלו את המן, ומזה סמך למנהג אכילת אזני המן. וקצת יש סמך לומר שלבסוף העופות אלו את המן ובניו, ממה שאמרו במדרש זוטא (קהלת פרשה ו), "אם יוליד איש מאה", זה אחאב שהוליד מאה בנים. "ושנים רבות יחיה", שחיה שנים הרבה. "ונפשו לא תשבע מן הטובה", שלא שבע נפשו מממונו. "גם קבורה לא היתה לו" שאכלו אותו חיה ועוף". דבר אחר, אם יוליד איש, זה המן. ע"כ. וכ"ה בילקוט (קהלת רמז תתקעב). ואם כנים הדברים מכאן סמך למנהג אכילת אזני המן, יותר מאזני אחשורוש ואנטיוכוס, לרמז שגוייתו היתה למאכל, ולא היתה לו קבורה. ונפלא בס"ד.

אם מצוה לשרוף גופותיהן של עמלק. ויש להסתפק מה יעשו בגופות של המשוקצים של העמלקים ימ"ש, האם עדיף לשרוף אותם בכדי לאבד מהם כל זכר [ועדיף על ידי "אטום" שלא יישאר מהם אפילו אפר], ב. או

השמים, ודרשו רז"ל אפי' מעל גב העצים והאבנים, י"ל שעדיף לשורפם. ואולי זהו הטעם ששמואל האכיל את בשרו של אגג לבנות יענה [מול עיניו, בעודנו חי, כזית אחרי כזית, להתנקם בו באכזריות כזו], כיון שבת יענה מעכלת ושורפת בקיבתה אפילו דברים קשים ביותר, ואם כן תשרוף את עצמותיו של אגג ימ"ש היטב היטב.

* * *

תענית אסתר

ולעורר רחמים על ישראל, וכן אסתר הרבתה בתפלה עד שעלתה תפלתה למעלה למקום קדוש ונורא הנקרא בתי החצירות, והוא החצר שלפני בית המקדש של מעלה, ששם מתנוצץ שם הוי"ה, והקב"ה משך אליה חוט של חסד שהוא ביד הקב"ה. ולא לה בלחודה אושיט הקב"ה שרביט הזהב, אלא אפי' למתחברין בהדה, ולכן אנחנו עדת ישראל אשר שרויין בגולה וסובלין צער הגלות למען כבוד הקב"ה מתחברין ומתכנשין בבתי כנסיות שהן נקראים ג"כ חצר המלך מלכו של עולם, ובוודאי ע"י אמירת הסליחות והתפלות אנו מעוררים את מרדכי הצדיק ואסתר המלכה, הם מתחברים עמנו ביום התענית אסתר אשר אנו מזכירים זכותן באמירה, "בימי מרדכי והדסה הושעת בניך". ע"כ.

סגולה לתענית אסתר בזכות מרדכי ואסתר. עוד כתב בס' קב הישר (שם), יום זה הוא מסוגל מאוד שיקובל תפלתנו בזכות

דילמא עדיף שיאכלום בעלי חיים, שזה בזיון גדול יותר. ולכאורה אפשר לעשות פשרה, שאת הגוף יאכיל לבעלי חיים, ואת העצמות ישרוף באש. ג. אמנם יתכן שלהטילם בבזיון זמן רב, עדיף טפי, שיהיו מושלכים כדומן על פני האדמה, וירקבו בבזיון נורא, שזה אחד מטעמי הקבורה, שלא יהיה בזיון לצלם אלקים, שנהפך לתולעים נוראים וסרחון שאין לתאר, ואין בזיון גדול מזה בעולם. ושמא לעתיד לבא דכתיב תמחה את זכר עמלק מתחת

תענית אסתר הוקבע לריבוי סליחות ותחנונים ומרדכי ואסתר באים עמנו לבתי הכנסת. כתב בס' קב הישר (פרק יז) לפי שבי"ג אדר נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים, הוקבע יום זה לומר סליחות ותחנונים, וגם בני הכפרים היו מחוייבים להקדים ולבא ליום התענית אסתר ולהשתתף עם אחיהם בני ישראל באמירת סליחות, וזה חביב לפני הקב"ה, וברוב עם הדרת מלך, וע"י תפלה זו הן מעוררים רחמים גדולים בפמליא של מעלה. [והמגיד גילה להרב בית יוסף ז"ל טעם לתענית אסתר, שיש לחוש פן ע"י רבוי האכילה ושתייה ושמוחה באין לידי חטא, לכן הקדים הקב"ה התענית, לפי שהתענית היא סגולה להנצל מן החטא ולא יהיה כח להשטן לקטרט עליהם ולהביאם לידי חטא מחמת ריבוי האכילה ושתייה]. וע"י סליחות ותחנונים שאנו אומרים בכנופיא בזה אנו מעוררים זכות מרדכי ואסתר, שמרדכי ידע מקור כח הקליפות וכו' והתבונן כי גבורת ידם מחמת חטאי ישראל באותו הדור, והוצרך סיגוף גדול וזעקה בתפלה להתיש כח הס"א

מרדכי ואסתר, וכל מי שצריך רחמים על איזה דבר שהוא צריך להתפלל, יקח פנאי לעצמו ביום התענית אסר, ויאמר תחלה מזמור כ"ב בספר תהלים "אילת השחר", ודרשו רז"ל דאסתר היתה נקראת אילת השחר. ואח"כ ישפוך שיחו לפני ה' ויבקש בקשתו ויזכיר זכות מרדכי ואסתר,

שבזכותם יעתר לו הקב"ה ויפתח לו שערי רחמים ותקובל תפלתו ברצון. ויום תענית אסתר ויום פורים הם ימים של רצון ואהבה, לכן טוב להתפלל ביום תענית אסתר, וצריכין אנו להזכיר זכותן של מרדכי ואסתר. ושומע תפלה יקבל ברחמים וברצון את תפלתינו. אמן.

* * *

קריאת המגילה

חידושו של הבעש"ט בדרך רמז שאם אינו מאמין בנס עתה לא יצא י"ח המגילה. כתב בס' בעל שם טוב עה"ת (אסתר אות ח), בביאור דברי המשנה (מגילה יז.) הקורא את המגילה למפרע לא יצא, פירוש אם קורא את המגילה וסובר שהנס היה אז ולא עתה, לא יצא ידי חובתו. ע"כ. ומקורו בס' דברי שלום (פרשת בא דף ל"ג ע"ג). וכ"כ בבני יששכר (כסלו טבת מאמר ד), שקבלנו מרבתינו נוחי נפש בהך דינא הקורא את המגילה למפרע לא יצא, שאם מספר וקורא רק מעשה שהיה למפרע זה כמה שנים, ואינו מבין שנס זה היינו התגלות האור שוב, שמתגלה בכל שנה ולכן נתקן לזכרון לדורות קריאת המגילה, אשר כל השמות והאורות הנרמזין בה יתגלו שוב, לא יצא ידי חובתו. שפעולת התגלות אור הנס בגבאי מרומים נעשה על ידי קריאת המגילה בכל שנה. ע"כ. וכ"כ בס' מאור ושמש (רמזי פורים ד"ה וזה רמזו), שאם קורא את המגילה כדרך סיפורי מעשיות, שאז למפרע נעשו נסים, ואינו מעלה על לבו שהשי"ת עושה לנו נסים ונפלאות בכל דור ודור בזכות הקריאה, לא יצא. [וכתב עוד, שאסתר בקשה שהמגילה תהיה בבחינת תורה שבכתב, שאין קץ וסוף למה שנתחדש ועתידי

להתחדש בה, ובכל שעה אדם מוצא בה שכליות חדשים, ויוכל למצוא סודות גדולים וחידושי תורה חדשים, משא"כ בתורה שבעל פה]. והנה זה ודאי דרך רמז, ולא בא הבעש"ט הקדוש לחדש חידוש דין מחודש שלא נזכר בשום פוסק, ובודאי סתימת כל הפוס' לא כן. וא"כ צע"ג טובא מדוע הבעש"ט הקדוש נתן רמז כזה, בלשון המשנה, מאחר שאינו נכון בלשון המשנה. [ומה הועיל רמז זה, כאשר אינו נכון]. ונראה ביאור פשוט בזה, שכוונת הבעש"ט הקדוש היא לומר שמעלה עליו הכתוב כאילו לא יצא, וכדמצינו ביומא (ה.) שאע"פ שאין הסמיכה מעכבת ויצא י"ח, מ"מ מעלה עליו הכתוב כאילו לא יצא. כך נכון שמדינא יצא י"ח חיוב חכמים של קריאת מגילה גם מבלי להאמין ולכוין בזה, מכל מקום עיקר כוונת חכמים בתקנת קריאת מגילה, היתה כדי שבכח הקריאה יתעוררו שוב כל אותם האורות שהאירו בימים ההם, למחות שוב את ההמנים והעמלקים שונאי ה' שונאי ישראל, ולקחת אותם כפרה על ישראל, ולנקום בהם בכל מיני נקמה, ונשא השעיר עליו את כל עוונות יעקב תם, באופן שימי הפורים בכל שנה הם הצלה עצומה לישראל מכל מיני

גזירות שונים ומשונים. והוא חסד ה' נפלא במשך הגלויות. אך כל זה מתעורר רק כאשר מאמין בזה, וביותר אם מכיין בזה.

כוונות עצומות כבר בברכה של המגילה שמתגלה פעם בשנה עולם גבוה מאד. צא ולמד ממה שכתב בספר קב הישר (פרק צט) וז"ל, צריך אתה לדעת שיש עולם חדש למעלה שהוא קדוש ונורא מאוד, ואינו מתגלה לחוץ מחמת רוב קדושתו כי אם פעם אחד בשנה, ומתחיל להתגלות בהתחלת קריאת מגילה, ומזה העולם היה שורש נשמתו של מרדכי הצדיק, וצריכין אנו לעורר רחמים שיתגלה העולם הנ"ל לחוץ וישפיע ויאיר על רישיה דעמיה המתאספים לשמוע מקרא מגילה בלב טהור בלב של כוונה, וזהו כוונות הברכות "ברוך אתה ה' אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגילה", פירוש שצונו השם ית' ברוך הוא לעורר כוונה להוציא אותה הארה גדולה לחוץ, וזהו על מקרא מגילה (כמו למקרא העדה ולמוסע את המחנות). ועל זה יענה הקהל אמן בכוונה גדולה, ומאוד מאוד צריכין לעורר בקריאת המגילה בשעה שמברך בצבור על מקרא מגילה כשאומר על מקרא שילבש חרדה ואימה על המברך וגם על הצבור בשמעם הברכה כשאומר הש"ץ על מקרא מגילה יפול עליהם חרדה ואימה והכנעה גדולה, כי הוא עולם איום גדול ונורא, ומאור העולם ההוא יבא שפע וניצוץ קדושה וטהרה להאיר על ישראל, ויכוין כל אחד מישראל שהוא כלי מוכן לקבל הקדושה והטהרה מזה העולם ובאותו אור של רחמים יזכה לחיים וחסד ושלא יבאו ישראל לשום מכשול, וימהר הקב"ה רחמים עלינו להוציאנו מאפילה לאורה ולכן מרבין אנו בנרות בפורים שיהיה אור בתי

כנסיות מלא בנרות. והכל הוא רמז על אותו אור גדול מש"ע נהורין, ועל זה כתיב "ליהודים היתה אורה" וגו'. ובוודאי כל הירא וחרד לדבר ה' ישמח ויגיל בגילה וברעדה כששומע קול הברכה על מקרא מגילה כשיוצא מפי החזן. ולכן יטהר עצמו במקוה קודם קריאת מגילה, שיהיה טהור לקבל אור טהור והשפעה הטהור.

יכין לבו לקבל עול תורה ולהתחדש ע"י קריאת המגילה ויתלהב לבו. ובס' קדושת לוי (קדושות לפורים קדושה ראשונה) כתב, השי"ת שמח בקריאת מגילה של ישראל, ומזדככים אז כל העולמות וכל הנשמות, ובכל דבור ודבור עושין נחת רוח לבורא ויוצר ועושה הכל. ולכן יתלהב האדם בקריאת המגילה, ובשמעו יכין את עצמו לקבל עליו מאותו יום עול תורה ומצוות, ויתחדש כנשר נעוריו, וישמח בעול קבלת תורה. ויכוין בקריאת המגילה שיזדככו כל העולמות, ואפי' העולם הזה הוא עולם הטבע יזדכך ע"י קריאת המגילה, וישמח מאוד בזה שיזדככו כל העולמות, ויקוים מקרא שכתוב (תהלים קד) ישמח ה' במעשיו. ויכוין שבכל דיבור שיוצא מקריאת מגילה נברא הארה, וכל דיבור שיוצא נברא מלאך אחד, ובזה יתלהב לבו.

מגילת אסתר ופורים

ישכון לבטח עליו וגו' (דברים לג יב), לפיכך ירד פרוזבוטים כנגדו, מרדכי ירד בשביל שיבנה ביהמ"ק בימיו, והמן ירד בשביל שיבטל בנין בית המקדש, שכך כתיב ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים (עזרא ד 1), לפיכך צווחו ווי ויהי בימי אחשורוש]. וכן מובא לגבי בניו של המן. ונפלא הדבר, שהמצוה היא להכרית זרעו של עמלק, ואח"כ לבנות את בית המקדש. והמן ובניו עזרו להם לקיים מצוה זו יותר בהידור. [וע"ע בקדושת לוי (פורים קדושה שלישית) שמרדכי ואסתר תיקנו שאפי' בעת הגלות (תהיה עלינו השגחתו ית') יקרא בשם 'אלהינו', ויתנהג על ידינו, ופעלו שהצדיקים יבטלו בתפלתם כל גזירות קשות ורעות. ובטלו דברי המן שחשב שכיון שחרב ביהמ"ק 'אלהיהם ישן הוא!']

ע"י עמלק נחרב הבית בראשונה ובשניה
הוא מייסר את ישראל בגלות. כתב בתורת המנחה (פ' תצוה), כשחטאו ישראל, צוה לעמלק ליפרע מהם ולהגלותם ולהחריב את ארצם, על ידו החריב הבית בראשונה ובשניה, דכתיב זכור ה' לבני אדם את יום ירושלים (תהלים קלז), וכתיב גבל ועמון ועמלק וגו' (תהלים פג ח), וכתיב מחמס אחיך יעקב תכסך בושה (עובדיה י). וכשגלו ישראל, בהם הוא מייסר אותם. כמו שמצינו בהמן האגגי כי אז עברו על התורה, וקם החמס למטה רשע לרדות ולהחזיר לישראל למוטב, הה"ד ויהי בימי אחשורוש וגו', והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה. ומי הם אויביך זה נין עשו הרשע שנא' בו האויב תמו חרבות לנצח וגו' (תהלים ט).

המן ובניו העמלקים הם שמנעו את בנין בית המקדש. מקשים, שבתחילת המגילה (ה, ו. ז.), היה אחשורוש אומר לאסתר עד חצי המלכות ותעש, וארז"ל שבא לאפוקי בנין בית המקדש. ואילו אחרי כן (ט, יב) אמר לה "ומה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש". ויש ליישב, שהמן הרשע ובניו ישו"ז הם שמנעו את בנין בית המקדש, ולכן כל עוד שהיו חיים בעולם היה אחשורוש מתירא מהם, משא"כ אחרי שכבר מתו. וראה בסמוך. [גם ושתי מנעה את בנין ביהמ"ק, וכדאיתא בספרי דאגדתא (ריש אסתר): ותמאן המלכה ושתי וכו', למה עשה לה הקב"ה כך, בשביל שלא הניחה לאחשורוש ליתן רשות לבנות ביהמ"ק, אמרה לו מה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות, ולא הניחה לו].

המן ייעץ לבטל בנין ביהמ"ק, ולכן גדלו השי"ת כדי לאבדו. וז"ל המדרש (אסתר רבה ז, ב), אמר הקב"ה אילו נהרג המן כשירד ויעץ לאחשורוש לבטל בנין ביהמ"ק, לא היה מי יודעו, אלא יתגדל ואחר כך יתלה, לפיכך וישם את כסאו מעל כל השרים, ואח"כ ויתלו את המן, הרי אויבי הקב"ה למפלתן הן מתגדלין. ע"כ. [ונראה לבאר, שכביכול השכינה הקדושה נקמה ממנו על שמנע את בנין הבית, וגרמה לו כמה גלגולים וסיבוכים שהביאוהו לכעוס יותר. ומשם נעשה מרכבה לס"א וראש הפעור, ומרדכי ידע שכנגד זה מוכרח מסירות נפש. וע"ע בספרי דאגדתא (ריש אסתר): באו לבנות ביהמ"ק, ועמד עליהם המן הרשע, הוא ספרא שמשאי בן המן, ומשם ירד פרוזבוטים כנגדו, מרדכי ירד בשביל שיבנה ביהמ"ק, אמרו ישראל מרדכי היה משבטו של בנימין, וכתיב בו ידיד ה'

ולהחזירו אי אפשר, אלא הריני מגרה בו את המן ויהא זה בונה וזה סותר.

בא רשע וגנב עץ אדר, ונעשה לנו חג בחודש אדר. בס' ברית שלום (פ' נח, ופ' חיי שרה) הוכיח שתיבת נח שהיתה מעצי גופר, היינו מעץ אידרא, וזהו שכתוב (תהלים קיא) וצדקתו עומדת לעד. זכר עשה לנפלאותיו. פי', צדקתו שעשה הקב"ה עם הררי אל, (כמו שאמר צדקתך כהררי. ותנח התיבה על הרי אררט), והתיבה היתה מעץ שנקרא אידרא. והתיבה עומדת זמן רב אחר המבול, משום זכר עשה לנפלאותיו, וזה על דרך משחז"ל אידרא כשמה, דקיימי לדרי דרי. וה"ק קרא, צדקה שעשיתי עם הררי אל, על זה נאמר וצדקתו עומדת לעד, והיינו עץ אידרא דקיימא לדרי דרי.

ב' ראיות מפורים שסוף גנב לתליה. א. שהמן גנב את אוצרות בית המקדש, כדאיתא בפרקי דר' אליעזר (פרק מט): שני עשירים עמדו בעולם, אחד בישראל ואחד באומות העולם, קרח בישראל, והמן באומות העולם, קרח שמצא אוצרות של זהב של יוסף, והמן שלקח כל אוצרות של מלכי יהודה ואת כל אוצרות של קדשי הקדשים, וראה המלך עשרו ועשרת בניו סופרים וכותבין נוטרין לפניו, ורצה המלך לגדלו ולרוממו. ב. בילק"ש (סוף רמז תתנ"ו) הביא, שהעץ חמשים אמה היה לו ממה שפרשנדתא הביא לו מקרדוניא נסר מתיבת נח, שהיה ארכו חמשים אמה. והנה זה גזל, שהתיבה עומדת שם מזכרת לדורות, ואין רשות לקחת משם. [וצ"ע אם עברה בירושה לבני נח]. וז"ל הילקוט: היה המן מבקש קורה של נ' אמה ולא מצאה, אלא קורה "שהיתה בביתו", שהיה בנו

המן גנב עץ מבית המקדש לתלות את מרדכי ולבסוף נתלה הוא עליו. איתא בילקוט חדש (פירוש פסוקים אות קל), "ואת אולם העמודים עשה חמשים אמה (מלכים א. ז, 1), משם היה העץ של המן. שו"ר שכבר מפורש בפרקי דר"א (פמ"ט): באותה שעה מה עשה אליהו ז"ל נדמה לחרבונא אחד מסריסי המלך, אמר לו אדוני המלך, יש עץ בביתו של המן "מבית קדשי הקדשים", שנא' ויבן את בית יער הלבנון ויעש את אולם העמודים חמשים אמה ארכו, ושלש אמות רחבו, מיד צוה המלך לתלותו. לקח המלך את כל אשר להמן ונתן למרדכי ולאסתר, לקיים מה שנא' וביתה נוולי יתעבד על דנא. ע"כ.

מרדכי זכה לגדולה בזכות שרצה לבנות את בית המקדש, והאם עשה זאת בממון של המן. ובפסיקתא זוטרתיא (אסתר פרק ג) איתא, "אחר הדברים האלה", אחר הרהורי דברים, אמר הקב"ה מרדכי זה, צדיק גמור הוא, ורוצה לבנות בית המקדש, ואין לאל ידו, יבא המן ויטול גדולה ויסגל ממון, ויבא מרדכי ויתנו אליו ממונו, ויבנה בית המקדש. [ובשם משמואל (פורים) כתב, העיר מדוע לקח מרדכי את בית המן, ובתרגום איתא שמרדכי מסרהו לבנין בית המקדש, וביאר שהיה זה כעין מה שאז"ל (גיטין לח). עמון ומואב טהרו בסיחון, וה"נ הרי המן היה מהרוגי המלך ונכסיהם למלך, ומידו של אחשוורוש בא להם]. ובזה יבואר מדוע מרדכי היה שר צבא, וכן היה יושב בשער המלך, די"ל שעשה כל זה כדי שיהיו לו קשרים שם, שיוכל לבנות את בית המקדש, והמן היה אויב שלו בזה. ובילקוט (אסתר רמז

תתנ"ג) איתא, אמר אחשוורוש, מרדכי מבקש לבנות בית המקדש, לבנות אי אפשר,

פרשנדתא הגמון בקדרוניא, ונטל נסר אחד מתיבתו של נח שעשה הקב"ה זכרון לעולם, שידעו דורות עולם שהביא מבול לעולם, שכן כתיב זכר עשה לנפלאותיו. וכן כשנהפכו סדום ועמורה כתיב ותבט אשתו מאחריו ועד עכשיו היא עומדת נציב מלח, למה זכר עשה לנפלאותיו שיהיו הדורות מתנין שבחו של הקב"ה. ע"כ.

מרדכי ואסתר שנים רבות קודם היו מתפללים על הגאולה ובית המקדש. ולכן נגלה לו בחלום גזירת המן כמה שנים קודם. במדרש אסתר (פרשה ד) איתא: "ומרדכי ידע", ידע מימים קדמונים שיצא על ישראל צער גדול, לפי שהיה ליל אחד במדרשו בוכה ומצטער על גלות ישראל ומתפלל ומתחנן להקב"ה שיגאלם במהרה ויוליכנו לבית הבחירה, וישן וירא והנה עומד במדבר בארץ מישור וכו', ויקבצו שם גוים רבים מתערבים אלה עם אלה, והיתה שם עומדת לבדה מרחוק אומה קטנה ובזויה, והנה נחש גדול מתעלה מבין האומות ההם הולך ועולה באויר, וככל שעולה מתגדל מאד בגופו ובעביו, והיה נוטה לצד האומה הקטנה והיה קרב אליה, וחושב לעשות לה רעה, וכיסה את האומה הקטנה חשך ענן וערפל, ותיכף באה סערה מד' פנות העולם ותגע בנחש ותעטה אותו כאשר יעטה האדם הבגד, והיתה חותכת את הנחש חתיכות חתיכות וכו', ונגלה הערפל וזרח השמש והאור על האומה ההיא כבתחלה. ויקץ מרדכי משנתו וכתב החלום ההוא על פנקסו ושמר הדבר וחתם סוד זה. והוסיף תפלות לבורא יתעלה כי ידע בודאי שצרה גדולה עוברת על ישראל וממנה יושע. ולכן לא נואש מלבקש רחמים לבורא יתברך וצוה לאסתר ג"כ לבקש רחמים.

בזכות מרדכי הצדיק נבנה בית המקדש, והוא היה בחינת משיח בן יוסף שהכין את גאולת גלות בבל וראה את הבית בבניינו ש' מאות שנה. הנה הבאנו בס"ד כמה מדרשים בענין בית המקדש. א. שהמן יעץ לבטל בנין ביהמ"ק. וכן בניו היו שותפין בזה. ב. שהמן גנב את אוצרות בית המקדש. ג. שמרדכי הצדיק היה בוכה כל הזמן על בנין בית המקדש ומתאוה לבנינו. והכין לו השי"ת לשם כך את העושר והגדולה של המן. ד. שהמן לקח עץ מבית המקדש לתלות את מרדכי, ולבסוף נתלה הוא עליו. דהיינו שבית המקדש נקם ממנו. ה. שמרדכי ואסתר כבר כמה שנים קודם היו מתפללים על גאולת ישראל ובנין ביהמ"ק. וזה היה כל ענין משתה אחשוורוש [שהיה ג"כ בעצת המן], שייבגדו ישראל בבית המקדש כאשר אחשוורוש הרשע וושתי לבשו בגדי כהונה, ואכלו שם בכלי בית המקדש, והם משתתים בסעודה ושמחים, כמתיאשים מבית המקדש. והנה יש לשאול במה זכו לגאולה ובנין בית המקדש [בפרט אחרי שנכשלו בצלם של נ"ג ובסעודה של אותו רשע]. והביאור הפשוט ביותר שנוכל לומר הוא, שהיה זה מכח קבלת התורה שקבלו מאהבה, מה שלא זכו לזה אפילו בסיני. ונמצא שכל זה סיבב מרדכי הצדיק, ובזכותו היתה הגאולה ובנין בית המקדש. ולכן י"א שהארץ ימים יתר מארבע מאת שנה, והיה ממונה בבית המקדש על הקינים. שזכה והראהו השי"ת את בנין ביהמ"ק, ובכללם את נס חנוכה, כל הימים שהיה בטוב, זולת מאה שנים האחרונות שהיה בשליטת הערב רב ימח שמם, שהם גרמו חורבנו, וכבר מאה שנה קודם החרבן ידעו שעומד להחרב.

מאסתר יצא מי שיבנה את המקדש. וכיון שזו היתה כל שאיפתם ומגמתם של מרדכי ואסתר, זכו שיצא משם דרוש בן אסתר, שהוא בנה את ביהמ"ק. וכתב רש"י (עזרא פ"א) שלאחר מיתת דרוש מלך כורש מלך פרס, ובשנת אחת למלכו הושלמו ע' שנה לגלות יהויקים, ובאותה שנה יסדו ישראל יסוד ביהמ"ק, וצרי יהודה ובנימין הלשינו עליהם לכורש, וצוה לבטל המלאכה. ונתבטלו ממנה י"ח שנה, כל מלכות כורש ואחשורוש שמלך אחריו, עד שנת שנים למלכות דרוש בן אחשורוש, הוא בן אסתר, ובשנת שנים למלכותו [בשנת ב' של"ו, הושלמו ע' שנה לחרבות ירושלים] התחילו לבנות ביהמ"ק עד אשר הושלם הבנין. [ובמדרש איתא: כורש הראשון אמר, כל ממלכות הארץ נתן לי האלהים וגו' מי בכם מכל עמו וגו'. וכורש האחרון שהיה בן לאסתר הוא גם היה מכבד את שם ה' לבנות את בית המקדש ונתן שם ליש' למלך כנען כדי שעזוב אותם לבנות בית ה', שנא' כען אדין תתנו פחת עבר נהרה שתר בוזני וגו' שבוקו לעבדת בית אלהא. וכל מס ומטמון מארץ כנען צוה לעשות במעשה בית המקדש, שנא' ומנכסי מלכא די מדת עבר נהרא אספרנא נפקתא תהוי מתיבה לגבריא אלך די לא לבטלא. ואמר ונפקתא מן בית מלכא תתיבה. ואח"כ עשה נידוי, ועבר אותו נידוי לאדריינום ואספסיינוס וטיטוס, ומה נידוי עשה שנא' ואלהא די שכן שמה תמן ימגר כל מלך ועם די ישלח ידיה להש' לחבלא בית אלהא דן בירושלם אנא דרוש שמת טעם אספרנא יתעביד. כל די מן טעם אלה שמיא יתעבד אדרזא לבית אלה שמיא די למה להוי קצף על מלכות מל' ובנוהי. ולכון מהודעין די כל כהניא וליואי זמריא תרעיא נתיניא ופלחי בית אלהא דנה מנדה בלו והלך ולא שליט למרמא עליהם, ועוד צוה לעזרא, מני שפטין ודינין וכי']. וע' במדרש תהלים (מזמור כב), לג' חלקים נחלק ממונו של המן, שליש למרדכי ואסתר, שליש לעמלי תורה, ושליש לבנין בית המקדש.

היתה הגזירה להוציא ממרדכי עם ישראל חדש ומרדכי מסר עצמו למיתה. איתא בילקוט (תהלים רמז תרפה), אלי אלי למה עזבתני, ביום הראשון אמרה אלי, ביום השני אמרה אלי, ביום השלישי צעקה בקול גדול אלי אלי למה עזבתני. ד"א, אלי בים, אלי בסיני, למה עזבתני. ע"כ. וביאר החת"ס (תורת משה דרוש לז' אדר), שביום הראשון נכנסה לבית המלך, וחששה שלא תומת מהמלך שנכנסה בלא רשות, וכאמרה וכאשר אבדתי אבדתי, אמרה אלי בים, שגם שם נתקדש השם ע"י אשה בשירת הים, ותקח מרים הנביאה התוף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות. ושמע ה' את תפלתה, ונשאה חן בעיני המלך. ב. אמנם באותה הלילה יעץ המן לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו, וחששה שלא תתקיים עצת המן ח"ו, ויושיע השי"ת לישראל על ידה לבדה בלי סיוע מרדכי. לכן ביום השני אמרה, אלי בסיני, ששם לא בחר ה' באשה, שלא נזכרה מרים כלל, רק משה ואהרן וחור, כדי שלא להנהיג ישראל ע"י אשה, כי אוי לדור שאשה מנהיגתו. וגם בזה הקשיב ה' בקול תפלתה ונתלה המן ונתעלה מרדכי ביום ההוא. ג. אבל מ"מ עדיין לא הושב רעת המן להשמיד היהודים (וכדכתיב אח"כ, ותפול לפני רגליו ותברך ותתחנן לו להשיב רעת המן בן המדתא אשר חשב לאבד היהודים), לכן ביום השלישי חששה אולי ח"ו תראה באבדן מולדתה ותשאור אך היא ומרדכי בעולם מכל ישראל, כמ"ש בספר המגיד להבית יוסף (אשר כתוב בה הדברים אשר גלה ודבר המלאך המגיד מהב"י), דבעי הקב"ה לשיצאה לשונאיהן דישראל ביומי המן, ולמשבק למרדכי דלא חטא, לאפקא מינייה עם סגי, דוגמת משה ואעשך אותך לגוי גדול, ומרדכי עבד כדעבד משה, ומסר גרמיה למיתה. ע"כ. וחששה

שלא יהיה כן ח"ו, וישארו רק היא ומרדכי, לכן ביום השלישי התפללה בעד כל ישראל וצעקה בקול גדול אלי אלי למה עזבתני דייקא, שתהיה נעזבת מעמה ומולדתה, ולכן צעקה בקול גדול, דהמתפלל על עצמו מתפלל בלחש, כאשר למדו מחנה (ר"פ אין עומדין). אבל המתפלל בצבור מתפלל בקול רם לעורר הכוונה, ולכן צעקה בקול רם למה עזבתני, ואמרה רחוק מישועתי דברי שאגתי, שעדיין רחוק ישועתה מכל דברי הצומות וזעקתם, שאין זה עדיין ישועה כלל כי נבחר לה מות מחיים לראות באבדן מולדתה ומסרה עצמה למיתה. ע"כ. ושוא יש לבאר בזה מדוע מרדכי היה מתגרה בהמן, שהיה מצפה שימות, כדי שבודאי תתבטל הגזירה מעם ישראל, מאחר שודאי לא יכלו כל ישראל ח"ו. וכן אסתר הלכה לאחשורוש בכדי להאסר על מרדכי ולא יהיה פתחון פה למקטרגים בשמים שיוכלו עם ישראל להתקיים ממרדכי ואסתר, שהרי אסתר נאסרה על מרדכי.

ביאור נפלא מדוע מרדכי מסר נפש שלא להשתחוות להמן. חשבנו לבאר בס"ד, דהנה המן קנה את ישראל לעבדים מיד אחשורוש, ובזה קיבל כח רוחני לשלוט עליהם, שאל"כ לא יכל לבצע גזירתו בפועל, שכח הקדושה לא יתן לו בשום אופן לעשות כדבר הזה, אלא שגבר כח הטומאה ח"ו, ע"י שקנה את ישראל לעבדים. והנה אפשר שמרדכי ידע כל זה ברוח הקודש, ולכן כאשר היה שר צבא של אחשורוש, והמן יצא למלחמה ותם להם הלחם, וביקש ממנו, הסכים, ולא נתן לו למות ברעב, כיון שידע שדברים בגו, והתחכם וקנה אותו לעבד, ונמצא ששוב מה שקנה המן את ישראל מאחשורוש, לא

הועיל לו כלום, כי מה שקנה עבד קנה רבו. ואם תאמר הלא מרדכי עבד לאחשורוש, י"ל שכיון שלא קיבל מרותו, ואילו צוה אותו דבר נגד התורה היה מורד בו, א"כ לא היה עבד שלו. ועי"ל לחיזוק הענין שכאשר הציל את חיי אחשורוש, ביקש מאסתר לומר למלך שמשוהו רוצה להציל את חיי המלך בתנאי שיבטיח לו שיתן לו לעת מצוא, אפי' עד חצי המלכות וכדו', וממילא בכלל זה שאינו עבד שלו. והמן נתחכם שישראל ישתחוו לו, ועי"כ יהיו כמו עבדים שלו, מכח אונס יראה וכדו', ואולי גם מרדכי כבר יתיירא וישתחוה, ועבד שרבו השתחווה לו, ודאי יצא לחירות, ומרדכי ידע שימסור עצמו למיתה ולא יעשה כן, שאף אם מותר על פי ההלכה, מ"מ יש בזה סכנה לכלל ישראל, ולכן אע"פ שחבריו מהסנהדרין לא הבינו אותו, ופסקו שלהלכה הדבר מותר, לא שמע להם, כיון שידע ברוח הקודש את 'כל' אשר נעשה. והנה אסתר אמרה כן, כי נמכרנו אני ועמי וגו'. ואפשר שזה היה מדה כנגד מדה שמכרו את יוסף למצרים, כמ"ש לעבד נמכר יוסף, עבד ממש, ואיתא בספרים שעשו כן בכדי שלא יוכל לברוח למצרים ולחזור אל אביו, מאחר שעבד לא יכל לברוח ממצרים [כ"כ בחי' החתם סופר (בראשית לו, כה), עה"פ "הולכים להוריד מצרימה", דאילו לא היה דרכם של ישמעלים לירד מצרימה, לא היו מוכרים אותו, דאולי יברח ויבוא לביתו ויגיד לאביהם, אך כיון שישמעאלים נושאים להוריד מצרימה וידוע שאין עבד יכול לברוח ממצרים, לכן נתן יהודה עצה למוכרו]. כך הם נמכרו לעבדים ממש, עד שפרעה היה צריך להוציא אותם לחירות כדיבור ולומר הרי אתם בני חורין וכו'. [ואפשר שיוסף ידע שפרעה ירצה לשלוט על ישראל ולהסיר קדושתם ולטמע אותם בע"ז, ע"י שייחשו עבדים שלו בקנין, מכח דוחק הפרנסה,

לכן הקדים לקנות את מצרים לעבדים, וגם עשה חק שהכהנים אוכלים בחינם, וכל ישראל כהנים, ואילו עמ"י כששכחו ממסורת אבותם, שכחו גם מערך נפשם, וזלזלו בעצמם, וגם קם מלך חדש שלא קיים גזירת יוסף שהכהנים אוכלים בחינם. אך קשה דסוף סוף קנה את מצרים לעבדים, ונמצא שהמצריים כולם הם עבדים של יוסף, וא"א שיקנו את ישראל לעבדים. ושמא הועיל יוסף שיהיו רק עבדים לפרעה, שהוא גוי אחד טמא, ויש בו מעלה של מלך, ועליו אפשר לגבור יותר בנקל, ומשא"כ אילו היו נקנים לעבדים למצריים עצמם].

מוסר מהחיד"א על מניעת דברי ליצנות בפורים. איתא במסכת כלה (פרק א הלכה ד) הקורא פסוק מדברי תורה שלא בזמנו, מביא מבול לעולם, מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת, רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור המנגנים בו גויים. וכתב שם גאון עוזינו החיד"א בספר ככר לאדן (סימן א): מכאן תוכחה ונשא"ו יגון ואנחה ללומדי מסכת שיכורים, כי בודאי הוא עון חמור לחבר דברי ליצנות מעין דוגמא למשנה ותלמוד קדשי קדשים ומביאין קצת פסוק ומהפכין דברי אלהים חיים לשחוק. וק"ו למי שחבר דברים כאלו מדברי מקרא. והם עונות חמורים מאד מאד, לחטוא ולהחטיא, וכבר האריכו המחברים (עיין בס' דבר שמואל, ובס' ברית מטה משה דף ג', ועוד), ה' הטוב יחזירנו בתשובה ויכפר בעד. ע"כ.

מדוע לא זכו ישראל שבאותו הדור שקבלו את התורה מאהבה יותר ממעמד הר סיני, לגאולה שלמה. בגמ' ברכות (ד.) איתא שגרם החטא, וע"ש ברש"י. ויש לבאר עוד, שהחטא שעליו נסובו כל הגלויות הוא מכירת יוסף (כמו שהביא החיד"א ועוד), והתיקון לזה, שיקבלו לגמרי כל ישראל את מרותו

של משיח בן יוסף [ובנימין ג"כ נחשב יוסף, כי כל הבנים שלו היו שייכים ליוסף, וי' בנים שהפסיד יוסף, יצאו מבנימין], על אף שאינו מהשבט וחוג והעדה שלהם, ובזה מתקנים את חטא מכירת יוסף. אך באותו הדור לא זכו לזה כל ישראל, והסימן לזה, שאילו מרדכי היה אומר לעלות מכל הארצות אל ארץ ישראל ולבנות את בית המקדש, לא היו שומעים לו, כיון שגם הרבה תלמידי חכמים קנאו בו [כמ"ש הראב"ע בסוף המגילה], ולא היה רצוי רק לרוב אחיו. ולא היתה קבלת מרות, לכן לא היה שייך שיגאלו. ומטעם זה לא ניתנה הגדולה למרדכי, שאז היה נחשב להם לחטא חמור מה שאינם נשמעים לו לעלות לארץ ישראל, אחרי שראו כל העולם שהשי"ת עמו והוא הצילם ממות לחיים, ומי כמוהו טוב לכל בית ישראל. אלא מרחמי השי"ת על עמו ישראל נתן את הגדולה לאחר, הוא עזרא הסופר, שהיה ראוי שתינתן תורה על ידו. ומרדכי היה בבחינת משיח בן יוסף, שמכשיר את הקרקע לגאולה, ועושה הכל קודם מלכותו של משיח בן דוד, והוא מכין את כסאו.

מדוע מרדכי שחי 400 שנה, היה במקדש ממונה על הקינים, ולא גדול הדור ראש הסנהדרין וכדו'. ע' בספר יוחסין (מאמר א) שמרדכי חי יותר מארבע מאות, והוא הנקרא במשנה (שקלים ה, א) פתחיה על הקינים, שידע ע' לשון ופוחת דברים ודורשן ומבין אפילו לאילמים, ואיתא במנחות (ד:.) שהיה בסוף החשמונאים יותר מש' שנה אחר בנין בית שני, ופרש"י שם שזה מרדכי ממש, והתו' שם (וב"ק פב:) נסתפקו בזה. וסיימו שהוא מרדכי ממש כדאיתא בירושלמי שקלים. וכן פי' הרמב"ם בפיהמ"ש שם. ע"כ. וצ"ל שהצניע את

ביתו, ומדד עצמו עליו להראות עבדיו היאך יתלה מרדכי עליו, השיבתו בת קול, נאה לך העץ, מתוקן לך העץ מששת ימי בראשית, רבנו דתמן אמרין, מניין להמן מן התורה שנא' המן העץ. ע"כ. ויותר מפורש בספר דעת זקנים (בראשית ג, יא) בשם מדרש, אני אומר לתלותך על עץ, ועתה יגנז וישמר להמן, שיתלה עליו. קרי ביה, הָמָן העץ. ע"כ. ומשמע שהמן נתלה על עץ הדעת ממש.

איך הצליחו לתלות את המן ובניו, ולא נמלטו מהם בכוחות כישוף וכדו'. שהרי המן היה אב הטומאה, ובודאי היה בקי בכחות הטומאה, [ולעיל הוכחנו ממה שהצליחו להרים עץ כבד כזה בגובה נ' אמה ורוחב י"ב אמה]. וצ"ל שמן השמים סבבו שהמן יטרד בדעתו ויפול ברוחו ויכנס לדכאון, שאז גם כחות הטומאה לא שורות עליו ואינם עוזרות לו, ואדרבה כחות הטומאה הם אויב למי שאהב אותם כל הימים, והם עצמם באים לנקום בו. ולגבי בניו של המן, צ"ל שהיתה ס"ד מיוחדת, ולכן הוצרכו להרגם בנשימה אחת, לרוב הקושי הגדול שהיה בדבר. ועייין.

המן קיבל על עצמו שאם ימרוד במרדכי יקחו עץ מביתו ויתלוהו עליו. בחומת אנך (אסתר פ"ג) הביא מדרש שהמן כתב בשטר המכירה למרדכי, שהוא עבד של מרדכי, ואם ימרוד בו יתנסח עץ מביתיה וזקיף יתמחא עלוהי. וביאר דהמן הרשע בההוא פחדא הוה יתיב, ולכן בקש עץ שאינו שלו, ולקח עץ מביהמ"ק. אכן רוה"ק אומרת העץ נתון לך [וכמ"ש במדרש לקח טוב ורוה"ק אומרת העץ נתון לך, הכסף גימ' העץ], והרי הוא שלך ויתקיים מה שכתוב בשטר, וכמשפטך

עצמו, ובחר לעצמו עבודת קודש פשוטה בתוך בית המקדש, לשמור על טהרת עם ישראל וללמד דני טהרה. ומרדכי הצדיק קיבל את מרותו של עזרא הסופר שנבחר מאת השי"ת על כך, והלך להיות בתפקיד פשוט בבית המקדש, והאריך ימים הרבה, [שהרבנות מקברת את בעליה, כאשר מגיע זמן מלכותו של הבא אחריו], עד שזכה לראות את בית המקדש שנבנה מכחו.

העץ של המן היה רחב מאד, י"ב אמה, ואיך הרימו אותו. בפסיקתא זוטרתא (לקח טוב. אסתר פרק ה) איתא: ויעש העץ, תקנו גבוה נ' אמה, כדי שכל בני המדינה רואים אותו. וי"א שהלך וקיצץ ארז מגינת הבית, ארכו נ' אמה, ורחבו י"ב אמות, וי"א פרשנדתא בנו היה הגמון בקרדונייא, והביאו מתירתו של נת. והוציאו בהלל ובזמר, והביט על פתח ביתו, והיה אומר למחר בשחרית בשעת קריאת שמע אני תולה מרדכי עליו. ע"כ. וצע"ג איך הצליחו להרים עץ כבד מאד מאד כזה. ואולי ע"י כוחות טומאה וכישוף.

העץ של המן היה מוכן לו מו' ימי בראשית, ואם יש קשר לעץ הדעת. בגמ' (חולין קלט:) המן מן התורה מנין, המן העץ. ויש לבאר מה ענין המן האגגי לפרשת בראשית ולעץ הדעת. ובשפת אמת (פורים תרנ"ד) כתב שכחו של המן היה ע"י שהכשילם בסעודה ההיא, מעין חטא עץ הדעת. וכבר כתב האלשיך (אסתר פ"ב) ע"פ המדרש (אסתר ז, יג), שהמן הוא שיעץ להחטיא את ישראל בסעודת אחשורוש, והוא קבצם לסעודה, ולכן לא די שהצילנו השי"ת, אלא גם נתלה המן אשר קינן להשמיד, כי הוא יעץ הרעה להחטיאנו, לכן בהנצל אנחנו נלכד הוא. ויש להוסיף מ"ש במדרש (אסתר"ר פרשה ט): הכינו על פתח

ג'י, "לפי שחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע".

מדוע צריכים לעשות פורים גם בספרד ומצרים ששם לא היתה גזירת המן. החיד"א בספר יוסף תהלות על תהילים (צח, א), הביא קושיית הגאון מהרי"ם, מדוע ישראל שבספרד ומצרים צריכים לעשות פורים, והרי אותם מדינות לא היו תחת רשות אחשוורוש, וא"כ לא היה להם לעשות פורים. וכתב החיד"א שאפשר ליישב, ששמחת הפורים היא על קבלת התורה מאהבה, שבפורים כל ישראל אשר במלכות אחשוורוש קבלו את התורה ברצון, ומכח זה נגררו אחריהם כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם, לקבל ג"כ את התורה, ובשמחת התורה הכל עושים פורים. [ב. ועוד תירץ, שאם ח"ו היתה מתקיימת גזרת המן, גם שארית ישראל שבמלכויות אחרות היו בסכנה, שאז כל המלכים היו עושים כמו המן. ג. ובקונט' דברים אחדים (ריש דף יא) כתב עוד תירוץ על פי ההלכה ע"ש. ד. ועוד תי, על דרך הסוד, שכל המועדים אשר אנו עושים הם לכבוד האורות המאירים בכל חג וחג כפי עניינו. ובפורים יש גילוי עליון במלכות כמו"ש האר"י ז"ל, ולכן דין הוא שיעשו כל ישראל בכ"מ פורים]. ה. ולענ"ד יש לתרץ, שהגזירה לא היתה רק בארץ, אלא בעיקר בשמים, שהמן ימ"ש עשה קטרוגים על ישראל עד שבשמים גזרו וחתמו בבית דין של מעלה גזירת כליה, ואם כן, כל ישראל היו בכלל הגזירה, ואותם שלא בכלל מלכות אחשוורוש, היו בסכנה אחרת, וכגון שאחרי כן היו הגויים מקבלים תיאבון להמשיך את הפוגרום בכל המדינות. ונמצא שהנס נעשה לכלל ישראל. ונפלא בס"ד. אכן עדיין יש לשאול מצד עשרת השבטים. ויש לפלפל בזה. וראה גם בסמוך.

אתה חרצת. וזהו כוונת התוספתא אשר הכין לו, תנא לו הכין, כלומר דבהכנה זו הוציאו לחולין וקנאו להיות שלו, ויתקיים מ"ש בשטר שכתב על עצמו.

איזה ששון [מילה] היה לראשונה בפורים. מרע"ה נימול בפורים. כיון שמרע"ה נולד בז' באדר, לפ"ז יום השמיני של המילה היה בי"ד באדר. ובדרשות חת"ס (דקע"ג:) הביא מהגאון יעב"ץ, שמרע"ה נולד בשבת, וכיון שנולד מהול הטיפו ממנו דם ברית למחרת בט"ו אדר שושן פורים, ולכן נקבעו ב' ימים אלו לימי שמחה. ושמא י"ל דמ"מ דחו את שמחת המשתה למחרת, כדי לראות שהוא חי, כיון שנולד לו' חדשים. ותהיה השמחה שלמה. והחיד"א בנחל קדומים (פי' חקת אות ח) כתב, וחמת המלך שככ"ה ג' משה, שבזכותו ותפלתו ניצלנו מהמן הרשע.

אימתי עשו לראשונה משתה פורים לשכרה, וגם קיימו משלוח מנות. בס' כבוד מלכים (שערי שלום נח), כתב, שכיון שהאחים הקדושים באו אל יוסף בערב שבת, מדוע השקה אותם יין, והרי קבלו עליהם נזירות שלא לשתות יין, ועוד נוסף שאסור לקבוע סעודה שאינו רגיל בה בער"ש, ותירץ שזו היתה סעודת מצוה, של פורים שחל בערב שבת, וחייב איניש לבסומי בפוריא. והתחילו את הסעודה בערב שבת, ונמשכו עד ליל שבת, ולכן כתיב ויתאפק ויאמר שימו לחם, שצריך לפרוש מפה ולקדש קודם שימשיכו את הסעודה. וראיה לזה מהמסורה, 'ויתאפק' שנאמר כאן, וכן ויתאפק המן. [ויעקב אע"ה שלח משלוח מנות ליוסף הצדיק. ואולי אכלו ממנו בסעודת פורים. "הביתה וטבח טבח והכן כי אתי יאכלו האנשים",

האם עשרת השבטים ובני משה חייבים שם בקריאת מגילה. באוצר המדרשים הביא קובץ בשם 'אלדד הדני', שאנשי קירואן שלחו שאלה לרבינו צמח גאון. שנתארח אצלם אדם אחד ששמו אלדד הדני משבט דן, וסיפר שהם ד' שבטים במקום אחד, דן ונפתלי גד ואשר, ושם המקום חוילה הקדומה אשר שם הזהב. ויש להם שופט עבדון שמו, ודנין בארבע מיתות בית דין ויושבים באהלים ונוסעים וחונים ממקום למקום, ונלחמים עם מלכי כוש. ויש להם המקרא כולו, ואין קורין מגילה ממעשה אסתר, כי לא היו באותו הנס, ולא מגילת איכה כדי שלא לשבר את לבם, וכל תלמוד שלהם אין שם שום חכם אלא אמר יהושע מפי משה מפי הגבורה. וכו'. ע"כ. ולכא' אע"פ שלא היו בכלל הנס של המן, שהגזירה לא היתה עליהם, מ"מ חייבים במקרא מגילה, שזה כעין ב"ד הגדול שיש לו כח לתקן על כל ישראל. אולם י"ל דכיון שהם מרובים כ"כ, ונפרדים ואינן עמנו, מלכתחלה לא תקנו התקנה עליהם, בפרט שלא היה אפשר שיקבלו אותה באותה שעה, ורק כשיבואו אלינו יתחייבו גם אם הם המרובים, דמ"מ עיקר התורה היא אצלינו והם טפלים אלינו. ואפשר שכל זה בכלל לשון הכתוב (אסתר ט, כז), קימו וקבל וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם "ועל כל הנלוים עליהם", רק מי שנלווה אליהם ולא אותם שנפרדים לגמרי מכלל כל הישוב בכדור הארץ, שהרי הם מובדלים גם מן הגויים, וכמו שכיום לא ידוע עליהם.

ביאור חדש מהו עד דלא ידע. בספר זכרון משה הקדמון (פ"י) כתב, רבו הפירושים בענין עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ואני אומר דהכי קאמר, עד שלא

ידע בין בשר לבשר, פי' בין בשר כבש לבשר תיש, או בין בשר שור לבשר פרה, או בין בשר תרנגול לבשר תרנגולת. ורבא דרך בדיחותא ושמחת פורים אמרו בלשון השייך לסעודת פורים, ארור המן בגימטריא בשר, וכן ברוך מרדכי. ב. אי נמי בין ארור המן וכו', ר"ל שיקדים ארור המן לברוך מרדכי כמו שאמר יצחק אבינו ע"ה אורריך ארור ומברכך ברוך, לאפוקי שלא יקדים ברוך מרדכי לארור המן כמו שאמר בלעם מברכך ברוך ואורריך ארור כדפירש"י בפרשת תולדות (בראשית כז, כט). ע"כ.

האם רבים לא ידעו שמרדכי יהודי. "כי הגידו להם אשר הוא יהודי, כי הגידו לו עם מרדכי". קצת משמע שלא ידעו שמרדכי יהודי. ויש לבאר שהוכרח ללבוש מלבושי נכרי, מחמת שהיה שר צבא אצל המלך, ולא פרסם בכוונה את יהדותו, כיון שהבין שיש כאן שליחות משמים. וכעין שהיה אצל אסתר שהבין שיש כאן שליחות משמים ולכן בינתיים עליה להסתיר את יהדותה. אמנם בקדושת לוי (שמות לפורים) כתב, שוודאי ידעו שמרדכי יהודי, וביאר שם שהמלך ציוה שכולם ישתחוו להמן חוץ ממרדכי, אך מרדכי פירסם שגם אילו היה המלך מצוה לו להשתחוות להמן לא היה משתחווה לו כיון שהוא יהודי.

י"א שהמן היה עבד כנעני של מרדכי ומל וטבל. כתב ביערות דבש (ח"א דרוש טז), שהמן היה עבד גמור למרדכי, ובמנות הלוי העתיק שטר מכירה אות באות איך שמכר עצמו לעבד גמור ומוחלט למרדכי, והתחייב הוא ובניו לעבוד עבודת עבד, וא"כ ברור שמרדכי הטבילו ומלו לשם עבדות, דקיי"ל (יבמות מוח) דאין מקיימין עבד שירצה שלא למול, ואפי' התנה שלא למול, אחר י"ב

חודש לכ"ע אין מקיימין. וא"כ חייב במצות ויש שכר בעמלו, ולכך גידל אחשורוש אותו, שיהיה בכלל עבדים משלו בנו פורק אין מידם, כי אין גאולה כ"כ קרובה במשול עבד. [ובביצה (כ"א): נח' אם מותר להזמין גוי ביי"ט שמא ירבה בשבילו, אבל לעשות סעודה בשביל גוי לבדו אסור, דכתיב לכם, ולא לנכרים. וא"כ אסתר שלא אכלה ממשתה של אחשורוש, כי היתה עדיין בתענית, והיה זה ביום ט"ו ניסן לפרש"י, שנתלה המן ביום ט"ז ניסן, וא"כ איך הזמינה והאכילה לנכרי ביי"ט, אבל ידוע דלעבדים כנענים מותר לבשל ביו"ט, דהם בכלל מצות, ואם כי חטאו פרקו עול, מ"מ הם בגדר עבדים וחייבים במצות, כמ"ש בישראל מומר (סנהדרין מד.) אע"פ שחטא ישראל הוא, וכן בעבד, ומותר לעשות מלאכה בעבורו ביום טוב, ולכך אסתר שהזמינה לאחשורוש לבוא למשתה בט"ו בניסן, כדי שלא יקרה איסור, מה עשתה, זימנה גם להמן, ולו מותר, כיון שהוא עבד. ולשמא ירבה לא חיישינן, כמ"ש דנתבשלו יפה. ע"כ]. גם החיד"א (חומת אנך אסתר ג) כתב, שלכן מרדכי לא השתחוה להמן גם כאשר לא היה עליו צלם, כיון שלפי הדין ישראל הקונה גוי, גופו קנוי לו, ואינו מן הדין לבזות עצמו להשתחוות לעבדו אשר גופו קנוי לו. וזהו, ויגידו להמן לראות היעמדו דבריו אשר הוא יהודי וגופו קנוי. ע"כ. ובספרו נחל אשכול (אסתר ג) כתב בשם חכ"א בדרך צחות, דזהו שאמרו להמן כי הוא [המן] יהודי, וחייב במצוות כאשר. ואם היה המן בא"י והיתה ידינו תקיפה היה יהודי. ע"כ. ויש מפרשים דזהו: "כי הגידו לו עם מרדכי", פי', שגם אם יהרוג את מרדכי, כל ישראל יורשים של מרדכי, שבדיני ישראל כולם יורשים זה לזה ולא תכלה הירושה לעולם, ואם כן עדיין יישאר עבד עולם של עם ישראל. לכן ביקש לשלוח יד בכולם. ואם עמלק שנתגייר יש בו דין מחיית עמלק, ראה באבני נזר (או"ח סי' תקח). ובש"א.

מדוע הו' של ויזתא רבתי. בילקוט מעם לועז (פט"ו עמוד רל"ז) כתב, שויזתא היה האחרון בכולם, ופשט את רגליו הרבה לנגוע לבטל הכשפים, ולא היה יכול שנשאר חצי אמה עד האדמה, ולכן הוי"ו של ויזתא רבתי. עכ"ל.

איזו מעשה טוב עשתה אשת שמעי בן גרא שיצאו ממנה מרדכי ואסתר. בספרי

דאגדתא (אסתר פרשה ו. עה"פ בן יאיר בן שמעי בן קיש) אמרו, בוא וראה כמה זכותה של אשת שמעי, בשעה שברחו צדוק ואביתר, שבקש אבשלום להורגן, מצאו דלת בית שמעי פתוחה, נכנסו לשם וירדו לתוך הבור, מיד באתה אשת שמעי ופרסה מסך על פי הבאר, ותשטח עליו הריפות, (שמואל ב. יז, ט), ופרעה ראשה וישבה על המסך, כאשר הנפנית לצורכה, ובאו עבדי אבשלום ומצאוה שהייתה יושבת וראשה פרועה, אמרו עבדי אבשלום, איפשר שהצדיקים בתוך הבאר וזאת יושבת עליה, מיד חזרו, אמר הקב"ה הואיל ועל ידה נמלטו שני הצדיקים, עתידה שיצאו ממנה שני צדיקים שיפדו את ישראל, ומאן נינהו מרדכי ואסתר.

י"א שמרדכי היה כבר גדול בעיני המלך והוציא אותו מכלל הציווי להשתחוות להמן. חידוש גדול כתב בס' קדושת לוי (שמות, לפורים) דהנה איתא בתרגום שני (ד. ט) "ותאמר אסתר להתך ותצוהו על מרדכי", שצותה אסתר על מרדכי שלא יתקוטט עם המן. וקשה הלא ודאי לא יוכל להשתחוות לו כרצון המן, אלא שמרדכי היה רשאי שלא להשתחוות להמן, וכמו שכתוב "וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחווים להמן כי כן צוה לו המלך,

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה", פירוש, כי כן צוה לו המלך, שכל העבדים ישתחוו להמן, זולת מרדכי שהיה עליו ציווי שלא יכרע ולא ישתחוה, מאחר שהיה ג"כ חשוב אצל המלך. ומרדכי יכל לתרץ שלכן אינו משתחוה, אבל היה מכריז שעושה כן מחמת שהוא יהודי, [אפשר שהיה עושה כן בשביל ללמד לאחרים, ששאר כל עמ"י ג"כ לא ישתחוו], ובזה מיושב מהו "ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי", וכי לא ידע שמרדכי יהודי, והלא הכירו כבר במשתה שהיו ביחד, אלא שאמרו להמן שמרדכי מפרסם שאינו משתחוה מסיבת שהוא יהודי, ואפי' אם היה בכלל הציווי לא היה משתחוה. וזהו שצותה אסתר למרדכי שאע"פ שאינו משתחוה להמן, מ"מ יאמר שהטעם שאינו משתחוה לו, הוא מחמת שעליו לא היה הציווי מהמלך, ולא מחמת שהוא יהודי. ע"כ. וראה בסמוך.

יתכן שאחשורוש ידע שהמן עבד של מרדכי. ויש להוסיף ביאור לפי מה שכתב באלשיך (אסתר ג, ט), שחשש אחשורוש שיאמר המן, איך ארכיב את מרדכי ברחוב העיר וכו', והלא הוא יהודי, וכבר קניתי ממך את כל היהודים להשמיד וכו', ונמצא שמרדכי עבד שלי, ואיך אעשה לו הכבוד הזה, לכן אמר לו "היהודי היושב בשער המלך", לומר, הוא מרדכי הידוע היושב בשער המלך, שידוע שאתה נמכרת לו תחלה, ואם כן אל יבז בעיניך לעשות לו הכבוד הזה באמור כי הוא עבדך. [ע"ש, שיתכן שדבר רשום כזה לא נעלם מן המלך, כי החיל אשר האכיל ממנו הוא].

הסט"א התלבש בהמן והתאמץ מאד שישתחוה לו מרדכי וכשהתגבר זכה למלכות. כתב בספר כסא דוד (דרוש י' לשבת זכור) שכמו שהסטרא אחרא נתלבשה באשת פוטיפר וטרחה מאד מאד להחטיא ליוסף, כי הוא רומז ליסוד, ואם ח"ו היה חוטא, היה פגם גדול לו ולישראל. והיתה מאיימת להורגו, ומסר עצמו על קידוש השם, ולפיכך זכה לגדולה [ששבר כל כח הסט"א עצמו], והועיל לתשועת כל ישראל. כיוצא בזה הפלוני נתלבש בהמן כמ"ש חכמי האמות, וטרח מאד להחטיא למרדכי שבא מבנימין [שלא] השתחוה לעשו, ואם ח"ו היה משתחוה לו, ומה גם שהיה צלם חקוק אצלו, היה בזה פגם גדול לו ולשבטו ולכל ישראל. ומרדכי מסר עצמו למיתה על קדוש השם, כי היה כפסע בינו ובין המות, [ונתכווין בזה לכפר ג"כ על מה שהשתחוו לפסל בימי נבוכדנצר, וכמ"ש בס' מנות הלוי (דף צ"ו) שהטעם שמרדכי היה מתגרה בהמן רשע, היינו לכפר על ישראל שהשתחוו לצלם, ולא עלה על לבו שהמן הרשע יתגרה בכל ישראל רק עמו לבדו], ובזה נתקדשו כל אבריו, כמ"ש מהר"ם אלשיך בפנחס, שהעושה מצוה מתקדש אותו אבר המתיחס למצוה ההיא, אבל בקד"ה מתקדש בכל אבריו והו"ל כאלו קיים כל התורה. ואף מרדכי זכה עבור זה לגדולה, והועיל לתשועת ישראל. ע"כ. [וראה בס' שפתי צדיק (פורים אות כ) עה"פ "ולא קם ולא זע ממנו", שהמן ימח שמו ניסה להתרצות למרדכי שעל כל פנים יקום מפניו ויזוע, וכעין דמצינו לגבי בני חנה, שאמר המלך לבן הקטן שישליך טבעתו לארץ ויגביהה, וידמו הרואים ששמעו לפקודתו, אבל מרדכי לא קם ולא זע, מפני חשש אביזריהו דע"ז].

מרדכי מסר נפש שלא להשתחוות להמן כדי שלא ילמדו ממנו אחרים. ובספר

חסידיים (סי' מה) כתב, לעולם יתפלל אדם שלא תבא תקלה על ידו, כגון המלך אסא שעשה בור ברמה, ומלאהו ישמעאל בן נתניה חללים, דלפי שחטא על שנשען על בן הדד מלך ארם, גלגלו זה על ידו, שמגלגלין חובה ע"י חייב. וכן מצינו במרדכי, ומרדכי לא קם ולא זע, אמר אם אקום מפניו, ישתחוו הכל לע"ז, מוטב שיהרגוני ואל תבא תקלה על ידי. [וכן דוד, אע"פ שאמרה תורה הבא להרגך השכם להורגו, לא אבה להרוג את שאול כשמצאו ישן שוכב במעגל, אמר אם אהרגנו מפני תקנתו יהא תקלה לכל ישראל, שיאספו אליהם גוים וילחמו בהם, מוטב שאהרג ואל יבא תקלה על ידי]. ע"כ.

לא יתכן שרשע יהיה שמח וטוב לב, אלא פחים טמנה לו אסתרו. "ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב", כתב בקדושת לוי (שמות לפורים) יש לדקדק איך שייך לומר בהמן 'טוב לב', ונראה, דהנה ישראל עם קדושו החיות שלהם מהבורא ברוך הוא יתברך, מסטרא דקדושה, והרשעים והאומות החיות שלהם מס"א, וכשהצדיקים רוצים לשבר הרשעים, אזי מפרידים אותם מסטרא שלהם, להביאם לסטרא דקדושה, ועי"ז משברים אותם, כי מסטרא שלהם נפרדים, ולסטרא דקדושה בוודאי לא יגיעו. ואסתרו עשתה הסעודה שלה מסטרא דקדושה, והרצון שלה היתה להפריד את המן מס"א שלו, ממקור החיות שלו, ויבא לסעודה שלה שעשתה בקדושה, ועי"ז לא יהא לו חיות כלל וכלל, כי מסטרא שלו יפרד, ולסטרא דקדושה לא יבא בכדי שיושפע לו חיות מסטרא דקדושה. ובזה יש לבאר גם מה שכתוב "ויתאפק המן", ובאמת איך שייך בהמן 'ויתאפק' שהוא מדה טובה, ובזה נכון. ע"כ. [ובזה ביאר שם

מדוע מטה ביתו של המן אחרי שעשתה מצוה שביזתה את אביה הרשע, אלא שע"י מצוה זו הפרידה עצמה מהס"א שלה וזה גרם מיתתה].

היה מוכרח שהמן יעשה עץ גבוה שיראו אותו מבית המלך מוכן ועומד. "גם הנה העץ". נראה שהיה כאן נס גדול, וכמו שביאר הגר"א שאם היה חסר פרט קטן במגילה לא היה נס, שהרי המן רצה שהעץ יהי גבוה כ"כ שיראו אותו מן המשתה בבית המלך, ויוכל לאכול בשמחה גדולה כשרואה את מרדכי תלוי, וזה עצמו גרם את הנס, כי אחשוורוש לא היה מוכן כ"כ מהר לתלות את המן, עד שראה את העץ מוכן ועומד כאילו לפניו, כדי שיצא מפיו תלווהו עליו.

ובפרט לפי מה שכתב בקדושת לוי (לפורים ד"ה כתיב בתרגום), עפ"ד התרגום, שע"פ החק לא היו תולים שר, רק הורגים אותו בצניעה, ולכן המן ביקש ממרדכי שיהרגהו בצניעה, ומרדכי לא שמע לו, ובזה היה הצלה שהאמינו לאגרות השניות, שבזה ראו שלא היה שר וחשוב בעיני המלך, ולא לא היה קיום לאגרות של המן.

כמה פעמים המן הרשע היה מכוסה בפניו. "ופני המן חפוי", מכאן רמז למסכות ותחפושות בפורים, שבדרשות ר"י אבן שועיב (פ' תצוה) הביא מרבינו אברהם [אבן עזרא], בביאור מה שכתוב "ופני המן חפוי", שהמשרתים כיסו את פניו, ושכן דרך פרס, שבעת שכועס המלך על אדם מוציאין אותו מלפניו חפוי, שלא יראנו וכאבל מנודה. [וכן הביא בחומת אנך (אסתר פ"ז) בשם מהר"ר אליהו הכהן, וז"ל: "הדבר יצא מפני המלך ופני המן חפוי", פי' שכיון שיצא הדבר מפני המלך, מיד העומדים שם שראו שכוונת המלך להורגו, מיד פני המן חפוי כדי שלא יראה עוד למלך, דבאור פני מלך חיים, שמי שנגזר עליו מיתה אם רואה פני המלך ניצול לכן חפוי פניו שלא יראה פני המלך ויציל ממות נפשיו]. ב. וראה באבן עזרא (אסתר ו, יב) נדחף,

מעצמו. והוא אבל וחפוי ראש, פעול, והטעם שכסה ראשו. והעד לפני המן חפו והוא מגזרת ויחפהו.

מלכותו של אחשורוש נתחזקה בזכות מרדכי ואסתר ופשטה תקנתם בכל ישראל. בסוף המגילה, "וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים", (אסתר י. א). והקשה בחידושי הגר"ז (סי' קצח), דתמוה מה שייך סיפור זה שאחשורוש שם מסים על ארצותיו, לנס של פורים בכדי לכתבו במגילה. ותירץ, שבא הכתוב לפרסם נס שהיה כאן, שמטבע הדברים, אחרי תליית המן ובניו שהיו משרי המלכות וההרג שעשו היהודים באויביהם, היתה צריכה להיות מרידה עצומה מכל יושבי הארצות במלך וגם שהגויים יקחו נקם ביהודים על כך, אך למעשה בדרך נס היה ההיפך, שמלכותו של אחשורוש נתחזקה יותר, והיה עוד בכוחו להטיל מסים נוספים על מדינותיו, ודבר זה היה חלק מן הנס עצמו של פורים, ושפיר מספרים זאת במגילה. ע"כ. ולענ"ד יש ליישב שכל זה בא לפרסם על גדולת מרדכי שהיה משנה למלך, שמלך על כל כך עיירות, מלכות חזקה ואיתנה. ונפקא מינה מזה ג"כ שהיו דבריו נשמעין, ופשטה גזירתו ותקנתו בכל ישראל, ולכן יש חיוב לשמור את ימי הפורים. [והראב"ע שם כתב: וישם המלך אחשורוש מס וגו', אלו שאינם תחת מלכותו רק פחדו ממנו, וכן על איי הים הרחוקים ממנו, והזכיר זה הכתוב זה, להודיע שמאחר היות מרדכי לו למשנה הצליח בכל דרכיו ונראתה גבורתו. ע"כ. וזה כענין יוסף הצדיק, וירא אדוניו כי ה' אתו וגו' וכל יש לו נתן בידו]. המשך בסמוך.

אם אסתר ומרדכי מלכו על כל העולם או רק על רובו. והנה מרדכי ואסתר מלכו על קכ"ז מדינות, שמרדכי היה משנה למלך גמור,

שטבעת המלך בידו, והוא כמו מלך ממש, ואסתר ג"כ היתה מלכה. אך י"א שלא מלכו על כל העולם, וכדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק י'): 'מלכים משלו מסוף העולם ועד סופו. א. מלך ראשון זה הקב"ה. ב. מלך השני זה נמרוד. ג. מלך השלישי זה יוסף, שמשל מסוף העולם ועד סופו, שארבעים שנה היה משנה למלך וארבעים שנה מלך לעצמו. ד. מלך הרביעי זה שלמה. ה. מלך החמישי זה אחאב. ו. מלך הששי זה נבוכדנצר. ז. מלך השביעי זה כורש שמשל מסוף העולם ועד סופו, שהם רל"ב אפרכיות. ואחשורוש מלך בחציו של עולם, והלא אין חציו של עולם אלא מאה וששה עשר אפרכיות, ובזכותה של אסתר נתוספו י"א אפרכיות, שנא' המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה. ח. מלך השמיני הוא אלכסנדר מוקדון. ט. מלך התשיעי זה מלך המשיח. י. המלך העשירי חוזרת המלוכה לבעליה, מי שהיה ראשון מלך הוא יהיה אחרון מלך. ע"כ. הנה שמלך בחציו של עולם, ובזכות אסתר נוספו י"א מדינות, ואפשר שהכוונה שאחרי שהמליך את אסתר, ראה סיעתא דשמיא שהחיילים שלו כבשו עוד י"א מדינות. וכל זה היה מאת השי"ת, כדי שגזרת מרדכי ואסתר תפשוט ברוב העולם. והנה בשכל טוב (שמות פרק יד) איתא, וכן מציינו שכל אומה ששלטה על ישראל שלטה תחלה על כל העולם, שכן מציינו בסנחריב, ובנבוכדנצר, ובאחשורוש, ובאלכסנדרוס מוקדון, ובאדום הרשעה. ע"כ. אך אין זו קושיא, דקאי על תחלת מלכותו, וכדאיתא במדרש (שמו"ר מהדו' ש"א פ' ו' ארא סימן ט) אחשורוש, עמד וביטל מלאכת בית המקדש, לפיכך לא מלך אלא בחציו של עולם. ע"כ. ושמה הכוונה שקודם לכן מלך על כל העולם, וכיון שהיה זה תקופה

מלכותו, וכדאיתא במדרש (שמו"ר מהדו' ש"א פ' ו' ארא סימן ט) אחשורוש, עמד וביטל מלאכת בית המקדש, לפיכך לא מלך אלא בחציו של עולם. ע"כ. ושמה הכוונה שקודם לכן מלך על כל העולם, וכיון שהיה זה תקופה

קצרה מאד לכן לא נמנה עם אלו שמלכו על כל העולם. ושׁוׁרׁ שכן כתב הגרׁׁ מייבשיץ בספר יערות דבש (חלק ראשון דרוש ג) שיש 254 מלכויות בעולם, ובכולן מלך אחשוורוש, וכאשר ביטל בנין בית המקדש, ענשו השיׁת, שחצי מן המלכויות מרדו בו, ולא מלך רק על קכׁז, ואׁכ בית המקדש הפסיד לו חצי המלכות, וזהו מאמרו עד חצי המלכות, דהיינו ביהמׁק שגורם הפסד חצי המלכות. עׁכ. [אמנם בסׁ כד הקמח (פורים) כתב בתוׁד שאחשוורוש היה מולך מסוף העולם ועד סופו. ועׁע בסׁ ברית שלום הקדמון (מגילת אסתר) שכתב, שיש בעולם 252 אפרכיות, ואחשוורוש מלך בחצי כיפה (שהם 127 מדינות), עם מלכות פרס שהוא מלשון פרוסה, רצה לומר, חצי עיגול, ואסתר היא מלשון אסתהר (מגילה ג), דהיינו חצי עיגול לבנה. עׁכ. ומרן החידׁא בשמחת הרגל (דף פׁה) בשם המהרׁׁט, שיש בעולם רנׁב אפרכיות, ואחשוורוש מלך על חציו, ולא מלך על אפריקה וספרד. ודן אׁכ מדוע התחייבו בספרד וכדוׁ במצוות יום הפורים, מאחר שלא נגזרה הגזרה עליהם].

מרדכי היה מלך על ישראל. ויש סיבה נוספת שיש בכחו של מרדכי לגזור על ישראל, כמו שכתב באבן עזרא (אסתר ט, כד) על הפסוק ״כי המן בן המדתא וגוׁ״ פירוש, דין הוא שיקבלו כל זה, כי לולי זאת התשועה, נמחה שמם ושם זרעם, ולכן יזכרו אותה בכל שנה להודות להשם אשר לו נתכנו עלילות. עׁכ. ועוד סיבה נוספת יש שהיה למרדכי כח לתקן ולגזור, כיון שהיה לו דין מלך עליהם. וכדאיתא בפרקי דרׁא (פרק מט), רבי פנחס אומר, מלך מרדכי, שנאׁ ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור וכוׁ, מה המלך לובש פורפריא, כך מרדכי. מה המלך עטרה כלולה בראשו, כך מרדכי, שנאׁ ועטרת זהב גדולה. מה המלך אימתו על כל הארץ, כך מרדכי, שנאׁ

כי נפל פחד מרדכי עליהם. מה המלך שמעו הולך בכל הארץ, כך מרדכי שמעו הולך בכל הארץ, שנאׁ כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות. ומה היתה שמעו של מרדכי, שהיה אדם נכבד והיה עומד בצד המלך ואסתר המלכה היתה יושבת בצד האחר. וכן אמרו במדרש (אסתר י, יג), מלך מרדכי על היהודים, מה המלך לובש פורפרין, כך מרדכי לבש פורפרין. מה המלך עושה עטרה כלולה בראשו, כך מרדכי לובש ועטרת זהב גדולה וכוׁ. מה המלך מוניטה שלו הולכת בכל הארץ, כך מרדכי מוניטה שלו הולכת, ומה מוניטה שלו מרדכי מכאן ואסתר מכאן. עׁכ. והיינו שהיה לו מטבע בכל העולם, שחוקק עליו מרדכי מכאן ואסתר מכאן.

איך מיכאל הראה לאחשוורוש שהמן רוצה להרוג אותו הלא זה שקר. כן הקשה בסׁ קדושת לוי (שמות, לפורים) על המבואר בתרגום שני עהׁפ (ו, א) בלילה ההוא נדדה שנת המלך, שמיכאל הראה לאחשוורוש שהמן רוצה להרוג אותו. ותיׁ, שמיכאל הראה לו שהמן רוצה להרוג בעלה של אסתר, והאמת שמרדכי היה בעלה של אסתר, כי אסתר שלחה לאחשוורוש שידה במקומה, והוא טעה עצמו וסבור שאותו יהרוג המן, אבל חס ושלום מיכאל לא הראה לאחשוורוש דבר שקר. עׁכ. ב. ועוד יש לתרץ, לפי מה שכתב באלשיך (אסתר ב, כא) עׁפ המדרש: ״אמרו רבותינו זׁל, כי בעצת המן היה ענין בגתן ותרש, ולכן אמר המלך תלוהו עליו, עד שנמצא שענין בגתן ותרש סיבב תליית המן. עׁכ. [המשך בסמוך].

משפחת המן היתה מבקשת לירש את המלכות על כל העולם ולהרוג את

אחשורוש. ובס' צרור המזור (פרשת האזינו) הביא מתרגום יונתן בן עוזיאל, שאותם חמש מאות שהרגו ביום הראשון, וכן השלש מאות של יום השני כולם שרים ואלופים מזרע המן. וכן אותם שהרגו בשאר מדינות המלך שהיו חמשה ושבעים אלף כולם היו מזרע עמלק. ולכן אמר חרבונא אשר דבר טוב על המלך. כי הטעם שרצה להרוג למרדכי, לפי שגילה למלך מה שהיו רוצים לעשות בגתנא ותרש. ואם יהרוג למרדכי לא ישאר במלכות מי שיגלה למלך הקשר שיעשו על המלך, ולכן היתה הגזירה שיומת המן ובניו וכל זרעו ומשפחתו לפי שהיו קושרים במלך.

אדה"ר קיבל מטה מגן עדן כדי שלבסוף המן יתלה עליו כפרה עליו על חטא עץ הדעת. איתא בס' דעת זקנים (בראשית ג, יא) בשם מדרש, אני אומר לתלותך על עץ, ועתה יגזו וישמר להמן, שיתלה עליו. קרי ביה, הָמָן העץ. ע"כ. ומשמע שהמן נתלה על עץ הדעת. גם רבינו יהודה החסיד בס' גימטריאות (אסתר אות יט) כתב, המן העץ, רמוז הָמָן. העץ אשר הכין לו (אסתר ו, ד), לעצמו. ע"כ. וקצ"ב מה חידוש נתכוין בזה. ואולי הכונה לחדש שנתלה על עץ הדעת. [ובספר גימטריאות הנ"ל (אסתר אות ח) כתב, "ואתן אדם תחתך" (ישעיה מג), בגימטריא ואת המן]. וצ"ע מהיכן הגיע עץ הדעת להמן. ויש לבאר בס"ד, עפמ"ש בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ), המטה שנברא בבין השמשות נמסר לאדה"ר בג"ע, ומסרו לחנוך, וחנוך לנח, ונח לשם, ושם מסרו לאברהם, ואברהם ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב הורידו למצרים, ומסרו ליוסף וכו', והגיע למשה. ובפרקי דר"א להלן (פרק ט) אמרו, הנה העץ וגו', עץ בביתו של המן מבית קדשי הקדשים גובה

נ' אמה וכו'. ע"כ. וזה לפי מה שאמרו לעיל בסמוך (ריש פרק ט), שני עשירים היו בעולם, קרח בישראל והמן באומות העולם, קרח מצא אוצרות זהב של יוסף, והמן שלקח כל אוצרות מלכי יהודה וכל אוצרות בית קדשי הקדשים. ע"כ. ואפשר שלקח משם עץ אחד, וזה בדיוק העץ שהגיע לבית המקדש מתוך המטה המיוחד הזה, שאברהם אבינו נטע אותו בבאר שבע והצמיח ממנו ארזים רבים, ומשם לקח יעקב אע"ה עצי שטים למשכן, ובמלכים א' פרק ה' איתא שבית המקדש נבנה בעצי ארזים ובעצי ברושים, ובגמ' (ר"ה כג. ב"ב פ:) איתא שברוש הוא אחד מד' או' מינים שיש בעצי ארזים. ורבינו יהודה החסיד בס' גימטריאות (אסתר אות י) כתב, "ויטב הדבר לפני המן ויעש העץ", ס"ת שניר, וזהו "ברושים משניר" (יחזקאל כז). וכתב (ישעיה נה) תחת הנעצוץ יעלה ברוש. וכתב, ואתה קח לך בשמים ראש מר דרוו. מְרָא דכי, מרדכי. ע"כ. ומשמע שהמן נתלה על עצי ברוש. ובספרי דאגדתא על אסתר (פרשה ה) אמרו, וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ, נטל ארז מגינת הביתן ארכו נ' אמה ורחבו י"ב אמה, והוציאו בהלל וזמר והכינו על פתח ביתו, וכיון שהכינו מדד עצמו עליו, השיבתו בת קול ואמרה נאה לך העץ, מתוקן לך העץ מששת ימי בראשית. ובספרי דאגדתא (מדרש פנים אחרים נוסח ב' פ"ו) איתא, אמרו חכמים שהעץ של המן של ארז היה. ושם (פרשה ה) מפורש יותר, אמרו לו אוהביו אל תשמעו לזרש, אלא יעשו עץ גבוה נ' אמה, והקב"ה צווח לו, לא היא קילוסין לו, ומה אני עושה לאברהם, והוא עומד עליהם תחת העץ, ומה אני מפייס למשה, ויורוהו ה' עץ, והוא אומר לי לצלוב למרדכי, ואני מביא לך עץ להגן [י"ג להמן] תחתיו, ולקח הכהן עץ ארז, וכן הוא אומר

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ, עמד המן והסכים על דבריו של משה וכו'. היה המן חוזר ומבקש קורה של נ' אמה ולא מצא, ושלח לבנו פרשנדא שהיה הגמון בקרדוניה, ונטל נסר אחד מתיבתו של נח, ועמד דריוש וקילל להמן, ונגע בו קללתו, שכן הוא אומר די כל אנש די יהשנא פתגמא דנא יתנסח אע מן ביתיה (עזרא ו, יא), ועמד בלעם והסכים ואמר לו הקורה שהוא סותר מביתיה לעצמו הוא עומד, שכן הוא אומר ההוא אמר ולא יעשה (במדבר כג). ע"כ. ורבינו יהודה החסיד בספר גימטריאות (אסתר אות יא) כתב שהמן נתלה על העץ בזכות אברהם, על דבר והשענו תחת העץ. ורמז לזה "וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי", ס"ת ור"ת אברהם. לכך אמר "אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך". ע"כ. וזה סיוע לדברינו שאותו עץ עבר דרך אדה"ר ואאע"ה, עד שנתלה עליו המן הרשע ימ"ש.

המן היה תלוי ימים רבים על העץ ולא הרקיב ועי"ז נתבטלו אגרותיו. הנה המן התחנן מאד למרדכי שלא יתלה אותו, כמבואר בתרגום שני (אסתר ז, ט), והיה נסיון גדול למרדכי אם יעשה לתחנוניו, ולכאן מה אכפת להורגו במיתה אחרת, אך זו מ"ע מדאו' שלא לרחם על עמלק כלל, אלא לשונאו תכלית השנאה ולנקום בו תכלית הנקמה. וכתב בקדושת לוי (שמונת לפורים) מזה שהמן ביקש ממרדכי שלא לתלות אותו כי אם להורגו בצינעא, כדרך שרי הממלכה. נתכוין בזה ח"ו לגמור רשעתו אחרי הריגה שלו, ולכך בכדי להראות שהוא היה שר וחשוב אצל המלך, ונמצא שח"ו יהיה קיום לכל האגרת שכתב, ומרדכי תלה אותו, להראות שהוא לא היה חשוב כלל, וביזה אותו לעיני כל, ועי"כ לא היה קיום לאגרות

שכתב ושלח, שהבינו מזה שהאגרות שכתב לא היו מדעת המלך, שהרי תלה אותו על העץ. ע"כ. ועיקר הדבר כתב ג"כ הגה"ק מהר"ח בן עטר בספר ראשון לציון (אסתר פרק ח) שכיון שא"א להחזיר את האגרות, לכן תלו את המן, כדי שישראו על העמים את המן הצורר הגדול הכותב על היהודים כו' תלוי, על אשר שלח ידו ביהודים, וגם ביתו נתון למרדכי, וזה סימן שרצון המלך שלא להשמיד את היהודים. ע"כ. וכבר מפורש בראב"ע (אסתר ח, ח), והובא בדרשות ר"י אבן שועיב (פ' תצוה), שיש לשאול, למה כתב מרדכי להרוג שונאי היהודים, ולא די לו שינצלו היהודים ממיתה משונה, ודי שיצו שלא יגעו בהם ביד. והשיב, שא"א היה לבטל כתב הראשון, כי כתב אשר נכתב וגו', וא"ל המלך כתוב כל הצלה שתוכל, כי כתבי אינו יכול לחזור. והוצרך לכתוב בזה הנוסח: דעו כי המלך צוה להמן שהיה משנהו שיכתוב בשם המלך על היהודים שיהרגו את הגוים אויבהם ביום י"ג לחדש אדר ונתן לו טבעתו לחתום הספרים, והוא משנאתו היהודים, הפך הדברים וצוה שהגוים יהרגו היהודים, וכששמע המלך הדבר חרה לו וצוה לתלותו, ועתה מצוה המלך שיתקיים מצותו הראשונה ויהרגו היהודים באויביהם באותו יום, וזהו שאמר ונהפוך הוא. ע"כ.

חמש שנים המן היה אוסף כסף ושררה בשביל מרדכי, שבאמת היה מגיע לו. "אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן וגו' וינשאהו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אותו". העירו המפרשים מה ראה פתאום אחשוורוש לגדל את המן כל כך מבלי שום סיבה. ואפשר לומר שכל זה חוזר על מלכות אסתר, שושתי היתה

מתגאה על אחשוורוש, ולא היה מוצא בא קורת רוח, משא"כ באסתר שמח למאד מאד, ועתה ראה שגם החיתה את נפשו, ראה בזה שצדקה עצת המן להרוג את ושתי ולמחות את שמה מן העולם, ולקחת אחר במקומה. מה שלא הסכימו שאר השרים. ואחרי שצדק בעצתו יותר מכולם, לכן העלה יותר מכולם. גם יותר ממרדכי. ואף שאסתר אמרה בשם מרדכי, מכל מקום תלה את הטובה בהמן, שכמו שמרדכי היה רק גורם, גם המן היה רק גורם, אך כלל ההטבה באה בזכות המן. [שו"ר כע"ז ממשי באלשיך הקדוש, דקאי על עצת בגתן ותרש, שהמלך לא היה מייחס הטבה זו אל מרדכי, כי אם אל אסתר המלכה, ולכן העלה במעלות את אשר סיבב מלכותה שגרם שעל ידה חיתה נפשו, ויאמר בלבו הנה המן היה קטן משבעת שרי פרס ומדי היושבים ראשונה במלכות, והנה עצת הגדולים ממנו לא היתה להמית את ושתי כי אם עצת ממוכן לבדו, ואחרי ראותי כי עצתו עשתה פירות וחיתה נפשי בגללו, טוב הדבר אשים כסאו על כולם]. ולולי דמסתפינא הו"א, שהמן תלה את הדבר בעצמו, כגון שסיפר למלך שהוא אמר כן למרדכי או לאסתר. ואולי גם שינה בספרי המלך. ועכ"פ היה משתבח בעצמו שהוא סיבה להכל במה שהביא את אסתר במקום ושתי. ושו"ר שכעין זה כתב המלבי"ם, שאחר זמן נשכח ממנו מי היה המגלה דבר בגתן ותרש, היה נקל להמן אשר שעתו הצליחה לו לפתות לב המלך שהוא היה המגיד דבר, ולכן העלה לגדולה, ובאופן שהמן התלבש בטלית שאינו שלו, והכבוד הלז היה באמת מגיע למרדכי אך מאת ה' היתה נסבה שתחול על ראש הרשע לפי שעה עד בא העת להחזיר העטרה לבעליה. ע"כ. וזה לשון סדר עולם רבה (פרק ט): כל ה' שנים היה המן כונס שלל למרדכי. ע"כ. והיינו שהמן היה מרמה את

אחשוורוש שכל טובתו תלויה בו, וגם את הטובות של היהודים ומרדכי, היה המן תולה בעצמו. והאמת שמהרע אין טוב, רק מרמה ושקר. וזה גילתה אסתר לאחשוורוש, ואולי גילה שבני המן מיאנו לקרוא על מרדכי שעשה טוב על המלך, עד שנקראו הדברים מאליהם. ושמחקו ושינו בספר, בגתן או תרש, במקום בגתנא ותרש. ועוד דברים. עד שמצא שמרדכי הוא סיבת כל טובותיו, וגם נתחזקה מלכותו מאז שנעשה משנה למלך, והטיל מס על מדינות רבות, ע"ש בראב"ע "שמאחר היות מרדכי לו למשנה הצליח בכל דרכיו ונראתה גבורתו". [המשך בסמוך].

המן היה מגלה לאחשוורוש עתידות ולכן גידל אותה. וכעת מצאנו בס"ד בספר גימטריאות לרבינו יהודה החסיד (אסתר אות ד) שכתב וז"ל: "גידל המלך אחשוורוש את המן", שהיה מגיד לו עתידות על ידי גורלות, ואמר לו, אם ימית את ושתי, יקח מכובדת ממנה, ממשפחה מלכים שיצא טיבעו בעולם, אבל לא גילה לו הקב"ה מי היא. ע"כ. והיינו שהמן לא ידע שזו תהיה אסתר. ועכ"פ למדנו שסיבת גידולו של המן, הוא בסיבת שהביא לו מלכה טובה תחת ושתי. וכמו שכתבנו בס"ד. ויש להוסיף ביאור לדברי קדשו של רבינו יהודה החסיד, בביאור לשון הכתוב "ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים", שהדיוט קפץ בראש ואמר, שושתי חייבת מיתה, מה שלא פילל שום שר לעשות כן, שאילו לא יקבל המלך דבריו, אזי אח"כ המלכה תתנקם בו ותרגהו. ורק ממוכן ההין לעשות כן, שראה בכח קסמיו שהגיע זמנה למות, וראה מקום גדולה לעצמו, שלוקח סיכון ואומר להרוג את ושתי, ועוד ימצאו אחרת טובה ממנה.

והתחייב שכך יהיה באמת שימצאו אחרת טובה יותר ממנה. ואכן כדבריו כך היה, ולכן גדלו המלך מעל כל השרים, שהרי ניצח את כולם בדבריו, והוכיח דבריו, ומה גם שהמלכה הטובה הזו הצילה את חיי המלך. [המשך בסמוך].

המן טען שהוא הציל את אחשוורוש מבגתן ותרש אך נמצא שבאמת הוא יעיץ להם עצה זו. וכעת נמצאנו בס"ד להחיד"א בספר חומת אנך (אסתר פרק ו אות כג) שכתב בשם ספר יערות דבש (דף טו), שיש לתמוה מדוע אחשוורוש לא שילם למרדכי תיכף, שהרי הדרך דמי שעושה איזה שירות או טובה למלך, תיכף המלך פורע לו. ותירץ, שמרדכי ציוה לאסתר שלא תאמר בשמו, אך אסתר עשתה שלא כרצונו ואמרה בשם מרדכי, אלא שאמרה שלא ידע מרדכי מזה, ולכן לא שילם לו, אלא כתבוהו, ובזה ניכר גדולת האומר דבר בשם אומרו, אפי' שהוא אינו רוצה מביא גאולה לעולם. ע"כ. ויש להוסיף, שלא כתבו כן להדיא בספר הזכרונות, אלא כלשון הכתוב "וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי וכו'", וימצא דייקא, דרך מציאה, שלא היה כתוב באותו הספר להדיא, רק אחשוורוש רשם זאת כהערה סודית, שאסור לגלות שזה בשם מרדכי. ובזה יוטעמו דברי קדשו של המלבי"ם, שבמשך הזמן נשכח מאחשוורוש שמרדכי גילה זאת, והמן היה תולה בעצמו, כיון שהיה זה דבר סודי, ונשמע מפוקפק. ולבסוף כשגלתה אסתר שהמן איש צר ואויב, הבין למפרע שהיה תולה טובת אחרים בשמו. ואדרבה גילתה לו שהמן היה בעצה אחת עם בגתן ותרש, שחמד אותה ואת המלכות, ורצה להרוג את המלך ולמלוך בעצמו ולקחת ג"כ את אסתר. וז"ל

ספרי דאגדתא (אסתר נוסח ב פרשה ו) אמר חרבונא, וכי רעה זו בלבד עשה לך, הוא היה עם בגתן ותרש באותו עצה, תדע לך שכן היה, שכשהודיעך מרדכי הדבר שטמון היה הנחש בקיטון, מיד שוטמו והכין לו צליב, והרי הוא בביתו של המן, מיד אמר המלך תלוהו עליו. וכ"ה בילקוט (אסתר רמז תתרנט). ואפשר שכן היה הדבר באמת, שהמן הקציף את בגתן ותרש על המלך, והציע להם להורגו. וז"ל האלשיך (אסתר ב, כא), אמרו רבותינו ז"ל, כי בעצת המן היה ענין בגתן ותרש, ולכן אמר המלך תלוהו עליו, עד שנמצא שענין בגתן ותרש סיבב תליית המן. ע"כ.

מדוע בפעם ההיא שהלכה לאחשוורוש לא יכלה לשלוח שידה במקומה. וכאשר אבדתי אבדתי, דרשו רז"ל שבזה נאסרה על מרדכי, כיון שלא היה באונס. וצ"ע שכיון שגילו רז"ל שהיתה שולחת שידה במקומה, א"כ מדוע תיאסר כאן. ובדוחק צ"ל שכאן הרגישה תגבור תהדינים וחושך וחוסר סיעתא דשמיא, והרגישה שלא ישלחו שידה במקומה. והחיד"א בס' חומת אנך (אסתר פרק ב אות ו) כתב בשם הרב זרע ברך (ח"ג דף יב) שיכלה להכניס שידה במקומה, כיון אחשוורוש לא היה מדבר עם אסתר מאחר שאינה בת מלכים, דכיון שארז"ל שצריך לדבר עם אשתו שמא תתחלף בשידה, משמע שאין לה רשות לשנות הקול כאשתו, ולכן בתחילה לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה, דכיון דלא ידע שהיא בת מלכים, אין מדבר עמה ויכולה להחליף שידה במקומה. ולכן בסוף כשהלכה לבטל גזרת המן היא מוכרחת להגיד שהיא ישראלית מזרע שאול המלך, וכיון שהיתה בת מלכים ידבר עמה, ושוב אינה יכולה

להכניס שידה, שאין לה רשות לשנות הקול ומוכרחת להיות היא עצמה עמו כדי לדבר לו. ולכן אמרה ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי ותהיה אסורה למרדכי. עכ"ד. [וע"ש הביא מס' יערות דבש (ח"ב דף פא): במה שארז"ל שהיתה טובלת ויושבת בחיקו של מרדכי, שטובלת שלא תהיה שידה, דהכשוף מתבטל במים. והשיג ע"ז החיד"א, דדוקא הכשוף שהוא אחיזת עינים, כגון דף עץ שנדמה לחמור, זה מתבטל במים, אבל השדים עצמם הם נכנסים במים, ואף במים יכולים להתהפך].

אחשורוש היה חולה וכשראה את דמות אסתר נתרפא. ז"ל החיד"א (חומת אנך אסתר ה אות יח), אמרו רבותינו ז"ל בילקוט, שאחשורוש היה מוכה בסנוירים, וכיון שנכנסה אסתר בא גבריאל והטה ראשו של אחשורוש כלפי אסתר, ונתרפא. ובזה פירש הרב מהר"ר אליהו הכהן ז"ל בספר אורה ושמחה לשון הכתוב "ויהי כראות המלך את אסתר המלכה וכו' נשאה חן בעיניו". נשאה חן בעיניו של אחשורוש, שנתרפאו עיניו, ולכן ויושט לה את שרביט הזהב, לקרבה יותר אצלו, בהיות שנתרפא בראות אותה. ע"כ.

מי שלובש לבוש המלך ורוכב על סוסו הרושת בידו להמית בלי רשות המלך. בחומת אנך (אסתר ו, כב) הביא קושיית מהר"י אייבשיץ בספר יערות דבש (ח"ב דף נ"ו) אמאי הוצרך לנס הגדול של מרדכי שנדדה שנת המלך וכו', כיון שבין כך למחרת כבר אסתר תדבר לאחשורוש על המן ויתלוהו, ובזה ניצולו הכל. ומה תועלת שהרכיבו על הסוס וכו'. ע"ש. ויש ליישב בס"ד לפי מה שכתב החיד"א להלן שם (אסתר ו, כה) בשם מהר"ש הלוי בספר מנות הלוי (דף קסא): דבר נפלא בשם הרב החסיד מהר"ר יהודה ן' שושן

ז"ל, שדת פרס שהלובש לבוש מלכות ורוכב על סוסו יש לו רשות לעשות כחפצו מבלי רשות המלך, וזו היתה דעת המן שאמר כן בחושו בו כי לו היה רצון המלך לעשות יקר, כי בזה יוכל להרוג מרדכי בלי רשות המלך. עע"ד. וכתב החיד"א, שכעת שבאמת מרדכי לבש לבוש מלכות ורכב על סוסו, א"כ יוכל מרדכי להרוג להמן בלי רשות המלך, וזהו שאמרו זרש ואוהבי המן להמן, שאם שנפול יפול לפני מרדכי, שיפול לפניו עצמו דייקא, בלי רשות המלך, ואם מזרע היהודים מסתייעא ליה מילתא.

שנים רבות לא שככה חמת המלך עד שהרג את המן. "וחמת המלך שככה". יש לפרש בס"ד דקאי על ריש המגילה "ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו", והיה הכעס גדול מאד שבמשך זמן רב לא זכר כלל היכן הוא נמצא בעולם, והיה כמו דוב שכול, וכולם ברחו ממנו זולת השומרי ראש שלא פחדו ממנו (כי אדרבה הוא מסור בידם), ורק אחר ימים רבים נזכר בתאוות לבו ושתי, ואחר זמן נזכר ג"כ במה שעשתה, ואחר זמן נזכר ג"כ במה שנגזר עליה. ומאותה חמה נוראה שהיתה לראש ממלכת הדובים, היא ממלכת פרס, שזה גישום גמור מבלי שכל, רק שקוע בתאוה והנאה ותו לא, וכשחסרה לו תאוותו או שכועס, אין לו שלוה, ואינו משתמש בכח השכל ליישב דעתו, לא היה רגוע כל אותם השנים. וחמתו בערה בו עדיין, אפשר שרוחה הטמאה של ושתי היתה מלוה אותו בכעס, והיה מרגיש בזה. ורק כאשר לקחה נקמתה מהמן, עזבה את אחשורוש למנוחה, כאילו זה מה שדרשה ממנו כל השנים הללו שינקום נקמתה ממנו ויהרוג אותו. ושור"ר בס' חומת אנך (אסתר פרק ז אות ל) בשם רבינו מהר"א מגרמיזא: וחמת

המלך שככה, פירוש, על שהמן יעץ להרוג ושתו, שעברת אחשורוש שמרה נצח עד בא עתו. עכ"ד. וכתב החיד"א, ודברי רבינו ז"ל הם תלמוד ערוך פ"ק דמגילה, וחמת המלך שככה, שתי שכיכות למה וכו', אחת של אסתר ואחת של ושתו. ע"כ. וראה גם באסתר רבתי (ג, טו), אריו"ח, כל אותן השנים משעה שנהרגה ושתו עד שנכנסה אסתר, לא שככה חמתו של אחשורוש, שכיכה שאינה שכיכה, ואימתי שככה חמתו, כשנצלב המן. [ועוד כתב החיד"א (שם ה, ג), שעל זאת אסתר המלכה כיונה ברוח הקדש, ואמרה לאחשורוש איקני בושתי וקטלה והשתא איקני בי, כי ענין ושתו בוער באש עד ל"ב אחשורוש, וכיונה לעורר עד לבא חמת המלך. ולהיות כי אחשורוש טינא היתה בלבו על המן שהיה סיבה להריגת ושתו וזה עיקר שציוה לתלותו, ומפני הכבוד אמר תלוהו עליו, ואסתר המלכה מצאה חן במדב"ר שאמרה איקני בושתי וקטלה, ולפי האמת דעל זה נתלה, דין הוא שביתו יותן לאסתר המלכה, אי משום דזהו בעבור ושתו ואסתר ירשה כתרה, וכל אשר לה, וגם זה ראוי לה כי הוא בעבור ושתו. ואי משום דברוח מבינתה הכירה שיש בלבו על שהרג ושתו, וכיונה אל האמת לאפושי רתחא].

אם המן היה דינו קצת כיהודי שמל וטבל לשם עבדות והיה חייב במצוות. כתב רבינו יהודה החסיד בס' גימטריאות (אסתר אות ב) המן היה בקי בתורת משה, וידע שלא יומעטו ישראל מס' רבוא לעולם, וידע דין ערך אדם, ולפ"ז אם היו נודרין ליתן ערכם, הוא י' אלפים ככר. ולכן אמר ועשרת אלפים ככר כסף וכו', לא פחות ולא יותר. ע"כ. וקצ"ב מהיכן ידע כל פרטי ההלכות מה שלא יודע גוי אחר. ואפשר שמרדכי לימד אותו דינים אלו מאחר שהיה עבדו, והיה מחוייב במצוות כאשה, אם נאמר שמל אותו והטביל אותו לשם עבדות. אך בס' שפתי צדיק (פורים אות כא) כתב שאין שום

הוא אמינא לומר שיהיה המן מהול, שהמן ימ"ש היה שורש אבי אבות הטומאה רח"ל, וא"כ קשה מדוע מרדכי לא מל אותו כדין כאשר קנה אותו לעבד. ואם לא הניח למול אותו, לא היה לו לקנותו. ותי' שמרדכי ראה ברוה"ק שנחוץ לו לקנותו, ולכן קנהו. ומה שלא מל אותו, כיון שהיה אדום בחינת עשו הרשע ולא היה אפשרות למולו. [וכתב בשם האדמו"ר מגור, שהרי מותר לגלגל עמו י"ב חודש (יבמות מח: ש"ע י"ד סי' רסז)]. אך מדברי הגאון בעל צפנת פענח (קונטרס השלמה דף 1) משמע שהמן היה עבד גמור והיה דינו כישראל, שכתב שזרעו של המן [שנולדו אחרי שנמכר למרדכי], היה דינם כאומה של אותה אשה, ולא כעמלק, כדין עבד, שהולד הולך אחרי האם, ולא כמו גוי שהולד הולך אחר הזכר. ולכן אע"פ שאין מקבלין גרים מעמלק, ארז"ל (גיטין 12:) שמבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, שהרי בס' נתיבות לשבת (אה"ע ס"ס א) כתב שדין זה אמור רק בעבד שמל וטבל לשם עבדות. אמנם בשו"ת קול מבשר (ח"ב סי' מב) תמה ע"ז, שאם ת"ל שהמן היה דינו כעבד יהודי, איך עלה על דעתו לגזור על ישראל, והלא אף הוא בכלל הגזירה. [המשך בסמוך].

י"א חידוש, שעבדים פטורים ממצוות הפורים שלא היו בכלל הגזירה. אולם אין הדבר ברור שעבדים היו בכלל גזרת המן, שבביאור הגר"א (סי' תרפ"ט) כתב שעבדים לא היו באותו הנס, והיינו שלא נגזרה עליהם גזירה, ולכן הם פטורים מקריאת המגילה. וזה תמוה מאד לכאן מה ראו להוציא את העבדים במצוה זו יותר מכל המצוות, שעבדים לא גרעו מנשים, ואם נחדש שבגזירה זו הוציא המן להדיא את העבדים, ופירש שאינם בכלל הגזירה, מחמת שהמן

עצמו היה עבד של מרדכי, אתי שפיר. [אלא שלהלכה פסק בילקוט יוסף פורים (עמ' תעב) שעבדים חייבים במקרא מגילה]. ושו"ר ביערות דבש (ח"א דרוש טז) שכתב להדיא וז"ל: ידוע דהמן היה עבד למרדכי והיה עבד גמור, ועיין בילקוט, וביותר בספר מנות הלוי שהעתיק שטר מכירה אות באות איך שמכר עצמו לעבד גמור ומוחלט למרדכי, והתחייב הוא ובניו לעבוד עבודת עבד, וא"כ ברור דהטבילו ומלו מרדכי לשם עבדות, שאסור לקיים עבד שירצה שלא למול, ואם התנה שלא למול, לחד מ"ד אין מקיימין כלל, ולחד מ"ד לא יותר מ"ב חודש, ואיך היה מרדכי רשאי לקיימו, ובפרט כי בשטר מכירה הנזכר בספר מנות הלוי לא נזכר שהתנה בו, וא"כ ברור שלא היה מרדכי מקבלו אם לא שמלו וטבלו לשם עבדות, וא"כ חייב במצות ויש שכר בעמלו. ע"כ. ומה שתמה בשפתי צדיק איך ראש הסט"א יהיה מהול, הנה גם לגבי עשיו, י"א שהיה מהול ומשך בערלתו, וכן י"ל לגבי המן. [המשך בסמוך].

יש מפרשים שמרדכי אמר על המן שהוא יהודי ודינו להיות חייב במצוות כאשה. ובס' כסא דוד (דרוש י) הביא בשם חד מרבנן, שפירש דרך צחות, שמרדכי אמר להם על המן שהוא עבדו, ודין עבדי ישראל למול ולטבול ולקיים מצוות שהנשים חייבות, ונמצא שהמן אם היה באר"י וידינו היתה תקיפה, היה יהודי, וזהו שכתוב "ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא היה יהודי", כלומר הוא המן היהודי כדין העבדים, ולכן "וימלא המן חמה". ולא כתיב וימלא המן על מרדכי חימה כמ"ש אח"כ. אלא שכאשר שמע המן דברים אלו, תצלנה אזניו, ומרוב זדונו הראה

שלא הקפיד כלל לומר כי הם דברי שטות, אבל אחר סמוך, וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו וימלא המן חמה, כלומר גם על אשר הגידו לו כי מרדכי אמר שהוא יהודי, אשר בו בפרק העלים עין ואח"כ שהי"ל לתלות דמרדכי לא כרע, הראה חמתו על הכל. ע"כ. [ושם כתב שהמן היה חציו עבד וחציו בן חורין, והיה דינו להיות עובד למרדכי יום איד בשבוע ושאר השבוע עובד את עצמו. ע"ש].

אסתר הביאה את המן לעצבות נוראה שלא יצליח בכישוף וכחות טומאה. זה לשון פרקי דרבי אליעזר (פרק מט), ביום השלישי לבשה אסתר בגדי מלכות ושלחה וקראה למלך ולהמן לסעודה שעשתה בחמשה עשר בניסן, כיון שאכלו ושתו אמר המן בלבו המלך מגדל אותי והמלכה מרוממת אותי ואין גדול ממני בכל מלכותו, ושמו בלבו הרבה מאד, שנאמר ויצא המן ביום ההוא שמוח וטוב לב, בלילה ההוא נדדה שנת המלך ואותה הלילה נד כסאו של מלך מלכי המלכים הב"ה, ונדדה המלך שבארץ ועמד משינתו, שראה בחלומו להמן שנטל את הסייף להרגו ונבהל ועמד משינתו, ואמר לבני המן שמשו וספרי כותבי ספרי המלך לקרות בספרים מה שעברו עליו וכו', אמר לעבדיו קראו לי להמן, אמרו לו הרי הוא עומד בחוץ, אמר המלך אמת הוא הדבר שראיתי בחלום, לא בא השעה הזאת אלא להרגני וכו', א"ל אני רוצה לגדל ולרומם לאיש אחד שנתן אלי החיות, אמר המן אדבר דברים שאהיה מלך כמהו, א"ל יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך ביום שהמליכוך, וסוס שרכבת בו ביום שמלכת, ואת הכתר שנתן בראשך ביום שמלכת, וכעס המלך על הכתר הרבה מאד, אמר,

הרשע הזה לא דיו שאמר לי על המלבוש ועל הסוס אלא אף על הכתר שבראשי, א"כ מה הניח לי, כיון שראה המן שכעס המלך על הכתר, חזר ואמר ונתון הלבוש והסוס על יד איש משרי המלך הפרתמים, א"ל המלך צא ועשה כן למרדכי, שמע המן ונבהל וכו', א"ל אדני המלך אתן לך אחד מבני הגדולים ויעשה לו ככל מה שגזרת עלי, א"ל חיי ראשי ומלכותי לך נאה לעשות כן, מיד לקח המן הלבוש והסוס והלך אצל מרדכי ושאל לו בשלום, א"ל מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים, א"ל ום לבוש פורפוריון של מלך, א"ל רשע אין אתה רואה כי אני לבוש שק ויושב על האפר ממה שעשית לי, אלא הוליכני לבית המרחץ ואח"כ אלבש פורפוריון של מלך, מה עשתה אסתר צותה לבל יעשה מרחץ [ומי שיעשה לא יחיה], ואם יאמר לבעלי המרחץ להדליקו אל ישמעו לו, הלך המן בכל המרחצאות ולא מצא והדליקו בעל כרחו הוא בעצמו, ושלח לבנו הגדול לקרוא את מרדכי למרדכי למרחץ, לקח מרדכי והכה אותו ברגליו, אמר לו ולמה לא בא אביך בעצמו והלא עבד הוא לי, הלך אצל אביו ואמר לו, הלך הוא בעצמו בעל כרחו ונכנס עמו לבית המרחץ וגלח את ראשו ויצא והלבישו, אמר עלה ורכוב על הסוס, אמר לו מענוי הצום אין בי כח לעלות ולרכוב על הסוס, מה עשה המן השפיל את עצמו ונתן מרדכי רגלו על צוארו ועלה ורכב על הסוס, ומדרמי עליה חד כרעא בעא ליה בכרעא אחריתי, אמ' לו המן והלא כתוב בתורה בנפול אויבך אל תשמח, אמר לו רשע בישראל כתוב זה, אבל באומות העולם ואתה על במותימו תדרוך, ובא מרדכי אצל המלך, והוא מכריז עליו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, וישב לו במושב כבודו על שער המלך, והמן נדחף

אל ביתו אבל וחפוי ראש על מה שאירע לו, אמרה לו זרש אשתו וכל אסטרוגולין שלו שמעת מה עשו לפרעה במצרים, אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו, באותה שעה באו נערי אסתר לקחו את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר בט"ז בניסן, כיון שאכלו ושתו אמר לה המלך מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש, אמרה לו אדני המלך איני שואלת ממני אלא לתת לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי שבא אדם אחד וקנה אותנו להשמיד להרוג ולאבד, ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו אני ועמי החרשתי, אמר לה המלך ומי הוא האדם הזה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן, אמרה לו המן הרע הזה, מיד חפו פניו, והמלך קם בחמתו ממשתה היין ונכנס בגינת הביתן, מה עשה מיכאל התחיל מקצץ נטיעות לפניו, וראה המלך כן, א"ל מה זה, אמ' לו אני מבניו של המן שכך צוני אבא, מיד וחמתו בערה בו, ונבער חימה על חימה, ושב מגינת הביתן, מה עשה מיכאל המלאך הגביה את המן מעל אסתר כאילו רוצה לבא עליה, אמ' המלך הרשע הזה לא דיו שקנה את אשתי להשמיד ולהרוג ולאבד, אלא רוצה לבא עליה, הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, ושמע המן את הדבר הזה ונפלו פניו, שנא' לפני המן חפו, וצוה המלך לתלותו על העץ, באותה שעה מה עשה אליהו ז"ל נדמה לחרבונא אחד מסריסי המלך, א"ל אדני המלך יש עץ בביתו של המן מבית קדשי הקדשים, מיד צוה המלך לתלותו. ע"כ. וצע"ג מה צורך לומר לפני המן חפו. שאין זה מוסיף כלום. ב. וכמו כן מה שנאמר "והמן נבעת מלפני המלך והמלכה". ג. וכן במה שכתוב לפני כן

ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב וכו', גם לכאור' אין משמעות ונפקא מינה מזה. ד. וכן מה צורך לומר שזרש אשתו ואוהביו אמרו לו שנפול יפול לפני מרדכי, וכי נענש בזכות הקללה שלהם, או הפתחון פה לרעה שפתחו לו. וזה פלא גדול. ה. וביותר צע"ג קושיא רבתי מאד, מה ראתה אסתר צורך לגזור כזו גזירה משונה גזירת מיתה שלא לפתוח בית מרחץ, ויוכרח המן בעצמו לרחוץ את מרדכי, דמה תועלת כ"כ חשובה בזה להתאמץ כל כך. ונראה בס"ד, שהתירוץ לזה שיש כאן פלא עצום מאד, כיצד הצליחו לתלות את המן, ומי עיכב בידו לברוח להם, והרי את בלעם לא הרגו רק במאמצים מרובים מאד, וברח להם לשמים והסתתר מאחרי כוכבים, וגם כשנפל לפניהם לא הצליחו להורגו בנקל. אלא שאסתר ידעה זו שמי כמו המן מכסף גדול, ומעבר לכך, הוא בעל כחות טומאה עצומים, וידעה שהוא מרכבה לשטן, ושהכל תלוי בשמחה ולב שלם. וכל שכן שדרכו של הרע, שכאשר אין הידיד שלו כבר משתף איתו פעולה בשמחה, מיד הוא מתנקם בו מכת מחץ, ולכן עשתה להמן מפלה שאין כמה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא מצד הרגשות שלו, שבתחלה גאה וגאה ויצא שמח וטוב לב, מה שאין לתאר, ופתאום קיבל מכה אחר מכה מפלה אחר מפלה, מה שלא שיער ולא פילל, ולא הונח לו רגע להתבונן וליישב דעתו ולהאמין בכח הטומאה שלו, ולא הוב אותו, ואז התחיל להסתפק בדרכו, ומתוך בלבול הדעת כזה, לא יכל להתיישב אפילו בכחות הכישוף, ובזה היתה מפלתו. כי השמחה והלב שלם בדרכו של האדם היא ההצלחה, אבל דוקא בדרכי הקדושה, כי בדרכי הטומאה כל השמחה והלב, הם רק לרגע, כי הרע הוא

רמאי וכוזב, נותן לרשע שמחה בכדי למצוץ ממנו כח רוחני, ואח"כ אי אפשר להמשיך איתו, ואז כשכבר תם הכח שיכל לקבל מן הרשע ההוא, או כאשר איננו כבר בלב שלם עימו, מיד הוא מתנקם בו בשמחה רבה, כי הוא רע, ולא נאמן. וזה היה כל שרשרת הניסים, שכל פרט ופרט היה מוכרח בשביל להפיל את המן שהיה ראש מרכבת הסט"א, ובכדי להביא אותו למצב שפני המן חפו, היה מוכרח כל הפרטים הנ"ל, שמרדכי לא יאיר לו פנים, ויבזה אותו, ושהמן יטרח בעצמו לחמם את בית המרחץ, ואח"כ לרחוץ את מרדכי, ומרדכי יבעט בו, ואח"כ ביתו תשפוך עליו שופכין, ואח"כ יבא למלך בבהלה עם ריח נורא ואיום, ואח"כ והמן נבעת מלפני המלך והמלכה, ואח"כ לפני המן חפו. והיינו, שלולי שפני המן חפו בשעה שהמלך אמר הגם לכבוש את המלכה וכו', יכל המן להתעשת ולאזור חיל בכחות הטומאה, ולברוח ע"י כישוף, או להתגבר ולהרוג את אסתר או מרדכי וכדומה. וכן מה שהוצרך הכתוב לומר שזרש אשתו ואוהביו אמרו לו שנפול יפול לפניו, היינו שחיפש מהם מילת עידוד, וכשראה שכולם סיימו לו במילה רעה, נשבר רוחו לגמרי, ואילו היה מקבל קצת עידוד ושמחה, יכל להתגבר בכח הטומאה. ועומק הביאור בזה, הוא שהעצבות היא טרוניא בלב כלפי אחרים, ומי שצועד עם אחר בדרך ארוכה, ופתאום טורן בלבו עליו, אינו נאמן, והלה מזניח אותו, וכח הטומאה שאינו נאמן מזניח אותו לגמרי, ואדרבה בא להתנקם בו. וכאן הס"א בעצמו כעס על המן ששכח ממנו, והיה כל אותו היום כעוס כנגדו מדוע הזניח אותו, ובא לנקום מהמן. ודו"ק. [ומאיך מרדכי הצדיק, בכל אורך הדרך, לא איבד את צלילות דעתו, ופעל הכל בישוב דעת

מתמיד, ושכל שוקט, ולב שלם עם הקדושה, והבין שהירידה והסכנה שלו, היא צורך עליה, ונתן אמון מלא בלב שלם בקדושה, ולכן השכינה היתה עמו ולא נעזב לרגע, ולא פעלו בו כל כחות הטומאה של המן הרשע]. ונמצא שהכל היה כאן שרשרת ניסים, שיקבל המן מכה אחר מכה בלי הפסקה, ומכל זה יהא בבהלה שלא חלם עליה מעולם, ויגיע לידי איבוד דרכו שלו. [המשך בסמוך].

אסתר הטעימה להמן מן הקדושה להפרידו מדרכו דרך הס"א ועי"כ נאבד. ותוספת לכל זה יש להביא כאן ביאור שכתב הגאון הקדוש רבי לוי יצחק אב"ד בארדיטשוב זיע"א בספרו קדושת לוי (שמות, לפורים) על הפסוק "ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב וכו", דצ"ב, מה שייך לומר בהמן "טוב לב", הלא מה שנאמר בכמה מקומות 'וישת וייטב לבו' (רות ג, ז) דרשו רז"ל שעסק בתורה. ונראה דהנה ישראל קדושים, החיות שלהם הוא מהבורא ברוך הוא יתברך, מסטרא דקדושה, והרשעים והאומות, החיות שלהם מסטרא אחרא. וכשהצדיקים רוצים לשבר הרשעים, אזי מפרידים אותם מסטרא שלהם להביאם לסטרא דקדושה, ואז נפרדים מסטרא שלהם, ולסטרא דקדושה בוודאי לא יגיעו, ועי"ז משתברים. כך אסתר כשעשתה הסעודה בקדושה, ובקשה את המן, הרצון שלה היתה להפריד את המן מסטרא אחרא שלו, ממקור החיות שלו, ובקשה אותו על הסעודה שלה שעשתה בקדושה, ועל ידי זה לא יהא לו חיות כלל וכלל, כי מסטרא שלו יפרד, ולסטרא דקדושה לא יבא בכדי שיושפע לו חיות מסטרא דקדושה. ע"כ. ולדברינו יומתק מאד, שהטעימה לו הנאות של קדושה, ומזה בא לו בלבול בדרך שלו, ועי"ז

נפרד ממנה במחשבתו, ובודאי כבר לא הלך איתה בלב שלם, וזה גרם לס"א להתעורר כנגדו ולאבד אותו, כפי דרכה, להפרע מן הרשעים שהלכו עמה.

ו' של ויזתא ארוכה, לפי שנמתח גופו וירד למטה. כתב בספר ילקוט מעם לועז (עמוד רלז), ויזתא היה האחרון שבכולם, ופשט רגליו הרבה לנגוע [בארץ] לבטל הכשפים [שאינן המכשף יכול לפעול כשפים רק אם רגליו נוגעות בארץ], ולא היה יכול, שנשאר חצי אמה עד האדמה, ולכן הוי"ו רבתי. עכ"ל. והנה בילקוט (אסתר רמז תתרנט) איתא שתלו את ויזתא גבוה מן הארץ ב' אמות וזרת. ולפ"ז אפשר שויזתא האריך את עצמו כלפי מטה עוד ועוד עד שהחבל שלו ירד סמוך לארץ. ובדרך חדוותא דפוריא יש לומר עוד, שהתינוקות של ישראל היו הולכים לויזתא ושומטין את גופו בבזיון ומותחין אותו כלפי מטה עד שנתארך גופו הרבה, ולכן הוי"ו שלו מתוחה.

האם בלימוד הלכות מגילה מקיים מצות מחיית עמלק. איתא בספרא (בחקותי פרשתא א ה"א) איתא, זכור את אשר עשה לך עמלק, יכול בלבך, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור, שתהיה שונה בפין. וכתב הראב"ד בפירושו שם, זכרון עמלק שתהא שונה בפין הלכות מגילה. וכתב בחי' הגרי"ז (סימן ריד) דמבואר דבלימוד ההלכות מתקיימת מצות הזכירה. ומזה נלמד להלכות פסח שמקיים בזה מצוות סיפור יציאת מצרים. וכדאיתא בתוספתא (פסחים פ"י ה"ח), חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה, אפ"י בינו לבין בנו וכו', מעשה ברבנן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בבית ביתוס בן זונין בלוד, והיו

עסוקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות הגבר. אמנם בשו"ת בצל החכמה (ח"ו סימן מז) העיר שברמב"ם (חמץ ומצה פ"ז ה"א ה"ב) ובסמ"ג (עשין מא) ובחינוך (מצוה כא), מבואר שחובה היא לספר ולהזכיר הנעשה לנו במצרים, והניסים שעשה לנו השי"ת וכו', ולא הזכירו כלל שיהא יוצא יד"ח בלימוד ההלכות. ומשמע שאינו יוצא ידי המצוה בלימוד הלכות פסח. ומסתבר דה"ה שגם מצות זכור את אשר עשה לך עמלק אין יוצאין בלימוד הלכות מגילה. ע"כ. ויש לדחות, שאף שאינו יוצא בזה ידי חובת המצוה, מ"מ גם בזה מתקיימת המצוה. ודו"ק.

האם בלימוד הלכות שבת מקיים מ"ע של זכור את יום השבת. גם בפ"י המיוחס להר"ש משאנץ על התנו"כ שם (פ' בחוקות) כתב, זכור את יום השבת, שתהא שונה בפ"ך הלכות שבת, וזכור את אשר הקצפת במעשה עגל, שתהא שונה בפ"ך הלכות ע"ז. וזכור את אשר עשה ה"א למרים, שתהא שונה בפ"ך הלכות נגעים. וזכור את אשר עשה לך עמלק, שתהא שונה בפ"ך הלכות מגילה וכו' ע"ש. ולכאורה מפרש שונה לשון שינון.

מי שמכין ואוכל אזני המן והכנת התחפושות וכו' וכל שאר ענייני פורים אפילו חודש לפני כן מקיים בכל דבר מצוה גמורה של פרסום הנס. לענ"ד נראה ברור מאד שכל המעשים שעושים לפני חנוכה ופורים [לפעמים הם רבבות במספר], כל מה שיש בו איזה זכר לחנוכה ופורים, יש בהם מצוה גמורה ממש של פרסום הנס. שאף שאין בזה חיוב מן התורה, מ"מ יש בזה קיום מצוה גמורה, דהא קמן שמתפרסם בזה הנס, דלמה טורח וקונה ומכין אזני המן

ותחפושות דוקא לפני פורים, ולא ביום אחר, אלא כל זה מוכיח על הנס ומאדיר כבוד השי"ת. ויתכן שבפרסום הנס יש קיום מצוה מן התורה. והנה הרמב"ם מנה כל המצוות של חנוכה ופורים בב' מצוות, א, להדליק נר חנוכה. ב, לקרוא מגילה. וקשה שהרי יש עוד מצוות רבות בכל אחד מהם, כמו הלל, וקריאת התורה, ועל הניסים. ובפורים משל"מ ומתל"א ומשתה ושמחה ועל הניסים וקריאת התורה. אלא יש ליישב קצת, שאפשר שכולם שורש אחד להם, לפרסם את הנס [ובפרט שבאותה השנה שנעשה הנס עשו משלוח מנות מעצמם]. וזה כמצוה שאין לה שיעור, ולכן המרבה במשלוח מנות, אין זה מתנה סתם, אלא יש בזה קיום מצוה, כיון שגם בזה מפרסם את הנס, ולא דמי לתקיעת שופר שכיון שיצא ידי חובה לכאו' שוב אין מצוה כלל. ומעתה יתכן שבכל פעולה ופעולה שעושה מקיים גם פרסום הנס דאו', וגם תקנת חכמים של פרסום הנס שלא נתנו לה שיעור. וגם כשאינו מכין לזה, מ"מ הרי סו"ס הדבר ניכר. [ומעתה יש כל יהודי פשוט עוד אלפי מצוות בכל חנוכה ופורים, כי כל פעולה שעושה גם בהכנות של זה, מינכרא מילתא ויש בזה פרסום הנס]. ונודע מה שכתב החתם סופר (חיו"ד ס"ס רלג) שקביעת יום מועד ביום עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא, ולכן ימי פורים וחנוכה מדאורייתא נינהו, ורק מה שיש לעשות בהם, אם הדלקת נרות או עשיית זכר אחר זהו מדרבנן, והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים, עובר על מ"ע דאורייתא. ואפשר דקריאת הלל ומגילה הוי ק"ו דאורייתא, דכשם שמצוה לספר ביציאת מצרים בפה, ומעבדות לחירות אמרינן שירה, ממות לחיים לא כ"ש שמצוה לומר בפה דוקא. ועפ"ז ניחא ד' בה"ג

שמנאם בכלל המצות. עכת"ד. [ומכל זה נפ"מ שגם במקום שלא קיים מצוות חכמים כהלכתה, קיים מצות פרסומי ניסא וכדו', כגון שחיסר כמה תיבות במגילה. והרי כבר בעצם בואו לבית הכנסת לקריאת מגילה יש פרסומי ניסא, וכמו שמביאים קטנים וקטנות לבית הכנסת, אע"פ שלא הגיעו לגיל חינוך]. וראה בסמוך.

כמה מצוות גמורות יכול לקיים אדם בקפצונים ורעשים של הילדים. נראה שיש בזה כמה מצוות, ואפילו מן התורה. א. השרשת שנאת עמלק, שזה כל ענין מצות זכירת עמלק. ועכ"פ יש בזה זכירה למעשה עמלק וחובת מחייתו. ב. פרסום הנס דאו'. ג. פרסום הנס דרבנן. ד. מצות קדוש השם. ומצאנו בס"ד יסוד ברור לכל זה. דהנה בשו"ת יבי"א (ח"ו א"ח סי' מו) הביא מהגרי"פ פירלא בביאורו לס' המצות של רס"ג (עשין נט, ס, דף רנח): בדעת הגאון [כדעת ר' דניאל הבבלי, ודחה השגות הר"א בן הרמב"ם], דסבירא להו, שאם כבר הדליק נר חנוכה, קיים בזה מ"ע דאורייתא של פרסומי ניסא, וממילא אינו מחוייב מדאו' בקריאת ההלל, וכמו שמדאו' יוצא י"ח פרסומי ניסא של הדלקת נ"ח ע"י קריאת ההלל, כמ"ש ר' דניאל הבבלי, כך להיפך, שיוצא י"ח קריאת ההלל בהדלקת נ"ח. ומיהו גם בקריאת ההלל אחר הדלקת נ"ח מצוה דאורייתא קעביד, שאין שיעור קבוע לדבר, וכל דמפרסם ניסא טפי מצוה קעביד, אלא דחובה מיהא ליכא, שכבר יצא י"ח בהדלקה, ולפ"ז גם וצונו של ברכת ההלל אינו אלא מלא תסור. [שו"ר שכבר עמד בזה בילקו"י החדש הלכות חודש אדר. שיתכן שכל עסק ועסק שמתעסקין בתחפושות ושאר ענייני הפורים, יש בו קיום מצוות רבות של פרסומי ניסא, ואפילו כמה שבועות קודם פורים, כל שניכר הדבר שעושה כן מחמת הפורים. שהרי בכל זה יש פרסום הנס. והב"ד החת"ס הנ"ל. ומ"ש בהעמק שאלה (ר"ס כו) לדחות דברי החת"ס, בשבט

הלוי (ג, פט) יישב קו' הנצי"ב. ובשו"ת מעשה ניסים (סימן א) לרבינו דניאל הבבלי כתב, שבכל יום אשר הראה ה' בו לישראל נצחונו וישועתו, כולם מחוייבים מן התורה בקריאת ההלל, כמו כל הימים הנזכרים במגילת תענית. וא"כ לפ"ד החת"ס, כיון שמה"ת אין קצבה לדבר, אפשר שכל מה שמוסיף ועושה יש בו קיום מצוה דאו', ובכל פרט ופרט. וגם לדעת החולקים, שייך לדון שיהיה כאן קיום מצוה מדרבנן של פרסומי ניסא. וגם יתכן שהרי סו"ס יש כאן פרסומי ניסא, ובדאי יש בכך מעלה טובה, וסרך מצוה. ובס' דברי ירמיהו (לעו) על הרמב"ם (הל' תפילין ומזוזה פרק ד ה"ח) כתב, דפרסומי ניסא מעלתו גדולה, דאע"ג דנר חנוכה מדרבנן, מ"מ בקיימה קיים מצוה דאו' בפירסום ניסא דהוי מצוה דאו'. וע"ע בשו"ת באר דוד (סי' יח) דנר חנוכה עדיף משאר מצוות שצריך לחזר על הפתחים, משום שיש בו קיום מצוה דאורייתא של ונקדשתי, כיון שהוא משריש אמונת ה' ברבים, ותיקנו חכמים לקיים בפירסום, זולת המצוה דרבנן מקיים מצוה דאו'.

הטעם שמרדכי התגרה בהמן. יש לומר משום שיש מצוה לשנוא את עמלק, וכמו שבטבע האדם, כאשר יש לו שונא, הוא מתגרה בו ומשתדל לצערו ולנקום בו בכל דרך אפשרית, גם אם אין בידו להורגו. כך נהג מרדכי עם המן הרשע.

אם יש מצוה לאכול סעודת פורים משפחה ומשפחה יחד. לכאו' מהא דרבה הזמין לר' זירא לאכול יחד סעודת פורים, משמע קצת שיש מצוה לאכול סעדת פורים יחד משפחה עם משפחה אחרת. וכבר מפורש בפרש"י על המגילה (ט, כח) והימים האלה נזכרים, בקריאת מגילה, ונעשים, משתה ושמחה ויום טוב לתת מנות ומתנות. משפחה ומשפחה, מתאספין יחד ואוכלים ושותין יחד וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו. אמנם לדינא אין חיוב מזה, שלא נזכר לא בגמרא ולא בפוסקים. ואפשר שזה

מהרנ"ש ובשם האליה רבה. ע"כ. ואפשר שכוונתו לא"ר הנ"ל בשם סדר היום. וכתב שם, שכעין זה מפורש כבר בס' הפרדס לרש"י (ענין פורים אות לא), אוכלין ושותין ומשמחין ומזמרין על שלחנם ובבית חבריהם. וזה תואם למ"ש רש"י בפירוש המגילה, שמתאספין יחדיו לאכול ולשתות.

מצוה להיות פורים בביתו עם אשתו וזרעו.
וע' בערוה"ש (תרכ"ג) ומצוה להיות פורים בביתו עם אשתו וזרעו. שעיקר שמחה הוא עם בני ביתו, כדכתיב (דברים יד, כו) ושמחת אתה וביתך לגבי מעשר שני, וכן ברגלים ושמחת אתה ובנך ובתך, אם לא שהנסיעה נחוצה היא לו.

אם חייב אדם בפורים לשמח את אשתו ובניו וב"ב והלוויים והעניים. כתב בשו"ת היכלי שן תליתאה (סימן ט), שגם קטני קטנים חייב האב לשמחם במיני מעדנים ומטעמים, שעליו מוטל לשמח מגדול ועד קטן. שמסתברא שעדיף נמי מיו"ט, דהכא יש טעם שאף הם היו באותו הנס. ולא מביעיא קטנים שחייבים בחינוך בקריאת מגילה דודאי חייבים, אלא אפילו קטנים שלא הגיעו לחינוך ואינם בכלל זכירה, מ"מ איתנהו בכלל עשיה, דהמה יכולים ומבינים כמה דבסיים תבשילא, וכל חיק יטעם, וחייב האב לחנכם שהיו באותו הנס. והרי יש לו דעת להבין מר ומתוק איזה עדיף ופשיטא שמחוייב האב לשמחו בזה. [הובא בילקו"י פורים תשע"ג]. ובחמ"י (פורים פ"ג) כתב, ומנהגם של ישראל תורה להלבישם מחלצות, ולתת להם מעות פורים ומיני מתיקה. כי עיקר השמחה תלויה להם, כי הם היו סיבת התשועה בתורתם ותעניתם ונאקתם.

טעם חדש למצוות משלוח מנות, כדי לערב ולשתף בשמחת הסעודה משפחה עם משפחה. וזה נפלא בס"ד. ונפקא מינה שאם אוכלים יחד על שלחן אחד כמה משפחות, פטורים ממשלוח מנות, והא עדיפא. וכבר מצינו בגמ' (מגילה ז) אביי בר אבין ורח"ב אבין מחלפי סעודתייהו. [וכ"פ הרמב"ם (מגילה פ"ב הט"ו)], שאם אין לו, מחליף עם חברו, זה שולח לזה סעודתו, וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו]. והאח' (א"ר ס"י תרצה ועוד) הביאו מספר סדר היום (סדר פורים) שכתב, ויקבץ כל אנשי ביתו וחביריו על שלחן אחד, כדרך המסיבה שמתאספים הרבה לעשות סעודה, ומתוך כך מתרבה שמחה, אבל כשהאדם יושב יחידי וגלמוד אי אפשר לשמוח כראוי. ובלקט יושר (עמ' קנט) כתב, שבעל תה"ד היה אוכל סעודת פורים ביום [בבוקר], ומברך בהמ"ז, ומתפלל מנחה בעשרה. ויושב ביום לסעודה אחרת, והיה הולך לקרוביו בתוך הסעודה וחוזר לשלחנו ומברך בהמ"ז ב' או ג' שעות בלילה.

אוכלין ושותין ומשמחין ומזמרין על שלחנם ובבית חבריהם. והנה בסו"ס שו"ת גאוני בתראי נדפס תשובה מהגאון בעל שו"ת אוהל יהושע (אב"ד אשפעצין), ושם כתב, שיש חיוב בפורים על כל אחד ואחד, חוץ ממצות משלוח מנות, לשמח את חברו בהתאספות רעים ובאגודה אחת, כעין יום טוב שנא' (דברים טז) ושמחת בחגך אתה וגו' והלוי. היינו אותו שהוא מדובק עמך בחברתך, וכמו כן כתוב בפורים ומשלוח מנות, היינו שצריך לקיים מצות משלוח מנות, וחוץ מזה איש לרעהו, היינו לשמח את חברו בהתאספות רעים. ובס' משנה שכיר (פורים) הביא שכעין זה כתב ג"כ בס' עיר מבצר (הל' מגילה) בשם

שהוא הלילה החשוב ביותר מכל לילות השנה, ובו לילה כיום יאיר.

מנהג לתת דמי פורים לתינוקות ששולחים את המשלוח מנות ממשפחה למשפחה. כתב בס' קושיות לתלמיד מהר"ם מרוטנבורג (אות נט), אסור לשלוח מנות בפורים עם עבדים ושפחות, לפי שנאמר ומתנות לאביונים, וזה הנותן פרוטה לעבד, הרי גוזל לעניים. לכך, אל ישלח עבדו להביא מתנות לאביונים. וגם בני האדם הקדמונים נהגו האביונים לשלוח מנות להעשירים, ושולחים התינוקות עם השפחות על מנת שיתנו לתינוקות מתנות, וכך היו עושים העשירים, נותנים לתינוקות מתנות שמביאים אל אביהם ואל אימם.

האם האבות הקדושים קיימו מצוות חנוכה ופורים כמו נר חנוכה וקריאת מגילה ומשתה ושמחה בפורים. כיון שהאבות הקדושים קיימו גם מצוות דרבנן, וגם מצוות שהם על שם העתיד, כמו פסח מצה ומרור, יש לשאול האם הדליקו נר חנוכה ועשו משתה בפורים וכל כיוצא בזה. וצ"ע. ואפשר לחלק בין מצוות דאורייתא, למצוות דרבנן, שמצוות דאורייתא כיון שכתובים בתורה, קיימו הכל גם מה שבא על העתיד, משא"כ מצוות דרבנן, ואה"נ לא קראו מגילת אסתר בפורים. ואולי הרבו בסעודה לכבוד פורים. גם יתכן לומר, שקודם מתן תורה לא קיימו את המצוות כפי כל פרטיהם שנצטוונו אנו, שהרי יהודה עשה מצות יבום בכלתו. וממה נפשך, אם לא נצטוו על מצוות יבום, אין צריך לייבמה, ואם נצטוו על מצוות יבום, הרי מצוות יבום היא רק באשת אחיו, ולא בכלה וחמותה. [בדרשות ר"י אבן שועיב (דרש לשבועות) כתב, שהתורה ניתנה לנו בשלבים שלבים, בשמונה זמנים.

בפורים צריך להוסיף פרפראות ומיני תרגימא בסוף הסעודה. בשו"ת היכלי שן תליתאה (סימן ט) כתב, שביו"ט ופורים דבעי לכם, צריך להמשיך סעודתו במיני תרגימא ופרפראות נוסף על הסעודה דבשר ויין, וכ"ש שבפורים כתיב משתה ושמחה. ומשא"כ בשבת, ועש"ע לגבי עצרת וסוכות [הובא בילקו"י פורים].

בימי הפורים ובליל פסח לבדם מכל השנה, יכול למלאות כל תאוותו, וא"צ לעשות תענית הראב"ד. כתב במגיד מישרים (פ' ויקהל מהד"ק. אור ל"ג אדר ב), הלא לך לידע, כי בימי הפורים ובליל פסח מותר לשנות כל יין שירצה האדם, ולהתענג ולהתפנק, מפני שס"מ והנחש הרע דרכם להכניס שמחה בלבות בני אדם ולתת בלבם לאכול ולשתות. ואח"כ עולה ומסטיין. [וזהו סוד התענית שמתענין ב"ג באדר, והוא להכניע כחו מלהשטיין, וזהו סוד ג"כ שמתענין הבכורות והאיסטניסין וקצת בני אדם אחרים בערב פסח, והטעם מפני שישראל חייבים לשתות ד' כוסות בליל פסח, וכדי שלא ישטינו עליהם, נוהגים להתענות בערב פסח להכניע כחם. ולהורות כשישראל שמחים ושותים בימים אלו אינו ח"ו להשלים תאות היצה"ר, אלא לעבודת קונינו שהרי הם מקדימים להתענות קודם לכן להכניע תאות היצה"ר. ע"כ]. ובמק"א כתב, שגם בשבתות וימים טובים עושים תענית הראב"ד.

האם שני ימי הפורים מעלתם רמה כל כך כמו ליל הסדר. ואם ניחות לדקדוק הלשון, הרי שלשון המגיד מישרים "ימי הפורים", ומשמע דקאי על שני הימים י"ד וט"ו, שהגם שהמצוה נהוגת באחד מהם לכל אחד ואחד בזמנו, מ"מ מצד קדושת הימים ומעלתם, שניהם שווים שאין בהם שלטון כ"כ לס"א. ויש כאן ג"כ השואה לליל הסדר,

א. לאדה"ר ניתנו ו' מצוות. ב. לנח אבר מן החי. ג. לאברהם המילה. ד. ליעקב גיד הנשה. ה. ליהודה הייבום. ו. במצרים קידוש החדש ופסח ופדיון בכורים. ז. במרה שבת וקצת דינין. ח. בסיני כל התורה. וע' ברשב"א (יבמות צח.), שיהודה אמר על תמר כלתו צדקה ממני, ואילו היתה אסורה לו משום כלה, אכתי חייבת מיתה היא משום ערוה לכ"ע, אלא ודאי עריות דאישות דקרובים לית להו, ומיהו אין תמר ראייה, דמותרת היתה לו ליהודה דבר תורה, משום יבמה, שקודם התורה היה יבום מותר בקרובין, אלא שרצה יהודה לנהוג בה כדרך שצותה התורה באחים לא באב, שהאב עיקר ובקי היה בענינו, ויורה על זה בועז. ע"כ. וע"ע בת' הרשב"א (החדשות ס' רסז).]] ולכאורה צ"ל שקיימו את המצוות כפי שנגלה להם בשורש הדברים, ולא דוקא כפי כל פרטי המצוות שניתנו בסיני. וצ"ע. ועכ"פ הנסים והנפלאות שנעשו לנו במשך הדורות הם בזכות תפלותיהם של האבות הקדושים. וכמ"ש במאור עינים (פר' מקץ), שהאבות התפללו בימיהם על העתיד להיות עד ביאת משיח, וכן כתיב שבו פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה, כ"ה, הוא כ"ה בכסליו, שהתפלל שינצחו את היוונים בימי מתתיהו. וגם יוסף הצדיק חרד על זאת, ורמז כן בדברו עם בנימין, אלהים יחנך בני, יחנך לשון חנוכה, שהתפלל שיעשה השי"ת נסים ונפלאות בחנוכה. ע"כ. ורבינו יהודה החסיד (בס' גימטריאות אסתר אות יא) כתב, שהמן נתלה בזכות אברהם, על דבר "והשענו תחת העיץ". וזהו "וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי", ר"ת וס"ת אברהם. וראה בסמוך.

י"א שהשבטים הקדושים עשו סעודת פורים עד דלא ידע יחד עם יוסף הצדיק. ובספר כבוד מלכים (שערי שלום דף נח.) כתב על הפסוק "וישתו וישכרו עמו", שיוסף הצדיק השקה אותם יין עד שנשתכרו, וקשה איך השקה אותם יין, והרי האחים הקדושים כולם נזרו שלא לשתות יין. ועוד קשה, דלפי דברי המדרש שהיה אז ער"ש, שנא' "והכן",

וכתיב והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו, הרי אסור לקבוע סעודה בער"ש שאינו רגיל בה. ותי', שהרי סעודת מצוה שאני, ויום זה היה יום פורים שחל בערב שבת, והתחילו את הסעודה בערב שבת, ונמשכו עד ליל שבת, וכיון שחייב איניש לבסומי בפורי'א, לכן שתו לשכרה. ולכן כתיב ויתאפק, ויאמר שימו לחם, שצריך לפרוש מפה ולקדש קודם שימשיכו את הסעודה, וראיה לזה מהמסורה, 'ויתאפק' שנאמר כאן, וכן ויתאפק המן.

האם מותר להשתכר בפורים למי שיודע שיעבור איסור או יזיק ויגנוב וכו'. רבותינו האחרונים דנו בזה אם ישתכר ויפסיד תפלת ערבית וק"ש וכדו', וכתבו שאין לו להשתכר. אולם לדינא הרי יש להתיר בזה, שהרי העוסק במצוה פטור מן המצוה. אכן יל"ע אם זה אמור רק כלפי מצוות, או"ד אף כלפי איסורים. ואף דלא שמענו לפוטרו אלא ממצוות אך לא לעשות איסור. וכאן פעמים שעושה דבר איסור בשכרותו, הנה יש כאן ב' טעמים להקל, א. שבשעה ההיא הוא אנוס. ב. ואם הוא שיכור גמור, הרי שהוא פטור מן המצוות ונחשב כשוטה. ומצד מכניס עצמו לאונס יש להביא כמה ראיות להתיר. אולם יש לומר דלא שייך עוסק במצוה פטור מן המצוה, והיתר במכניס עצמו לאונס, רק במצוות שבין אדם למקום, אך לא כנגד בן אדם לחבירו. ובעיקר הדין מדברי מרן בב"י ובש"ע נראה עיקר דס"ל שאין כל חיוב להשתכר. ואולי יש בזה מצוה, אך לא כל חיוב. ובש"ע רק קיצר להעתיק לשון הגמ', וסמך עמ"ש בב"י שיש מפרשים שלדינא א"צ להשתכר. ועוד שלשון 'לבסומי' כבר פרשו הרבה מפרשים שרק שותה יותר מלימודו עד שתמתק

דעתו, כמו 'רווחא לבסומי שכיחא'. [ושמענו מפי הרה"ג ר' יצחק ברכה שליט"א שהעיקר למעשה שעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואין לו לחוש אם יפסיד תפלה ושאר מצוות מחמת שכרותו, ודלא כהאח' שאסרו בזה, ועוד העיר שברמב"ם משמע שהמצוה היא לשתות בסעודה. ושור"ר בילקו"י שהביא דבריו, ושכבר קדמו בשו"ת אורח משפט (חאו"ח סי' קמו בהערה) דכיון דלרוה"פ עד דלא ידע הוא מצוה, עכ"פ דרבנן בכלל שמחה, א"כ הוא עוסק במצוה, ולמה לא יפטור מתפלה, ובפרט שיהיה אנוס בשכרותו. והרי גם בשיכור מצד רשות אנו חושבים אותו לאנוס לענין תשלומין, ולהכניס עצמו באונס אין איסור מדינא במקום מצוה, שהרי להרמב"ם וסיעתו מותר להכנס בספינה במקום אנוס חילול שבת אח"כ. ואם היה הכרח לשמור להסיר יינו עד תפלת המנחה אין קאמר בגמ' סתם, וגם מאן יימר שבידו להסיר יינו, והלא גם ביותר מרביעית אמרינן כ"ש שדרך מטהרתו, ולע"ד לצדד לקולא דהיינו חומרא דקיום מצוה. ע"כ].

אם גם עבירות שבין אדם לחבירו פטור בשיכור ואנוס מחמת מצוה. ולכאור' יש להביא ראיה ממעשה דרבה ור' זירא שעשו סעודת פורים יחד, קם רבה ושחט לר' זירא, למחר התפלל והחייהו. לשנה הבאה אמר לו יבא מר ונעשה סעודת פורים ביחד, א"ל לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא. ע"כ. הרי שהיה חשש גם בשנה הבאה שיחזור הדבר, ורבה לא נמנע מלהזמינו שוב, שידע שיוכל להחיותו שוב בתפלה, אלא שר' זירא חשש שמא לא תקובל התפלה. ומוכח שאע"פ שהרגו ורק "בדרך נס" חזר לחיות, לא נמנע רבה. [והרמ"א בספר מחיר יין על המגילה (פ"ט פס"י) כתב, שטעם השתיה בפורים, כדי שאם יחטא יחשב לאנוס, לכן תקנו לשתות כ"כ כשכרותו של לוט שאז הוא פטור מעונשין. והגר"ח פ' בספר מל"ח (סימן לא אות צט) הביא ממדרש תלפיות (דף קסה), שפורים רמז ליון המשומר, ולכן חייב אדם לבסומי בפוריא, רמז כי השמחה העתידה יהיה כשמחת היין כדברי הנביא,

וכיון שרומז על העתיד שאז לא יגיע שום נזק לשום בריה, כדכתיב לא ישא גוי אל גוי חרב וכו', לכן החובל בחבירו בסעודת פורים פטור, כמו שכתב בעל המפה ז"ל. ונמצא שנחשב כאילו לא הזיק, על שם העתיד שאין וכו', וק"ל. עכ"ל. וע"ע בהגהות חכמת מנוח (מגילה שם)].

הטעם שרבה שחט לר' זירא. והטעם שקם ושחטו, והרי אין אדם עושה בשכרותו רק מה שמונח בעומק רצונו ורק השכל מונעו. ולכאורה צריך לומר שעסקו בדבר הלכה, ונעשו אויבים זה לזה ממש עד כדי דיני נפשות, שלימוד התורה הוא במסירות נפש מכל הצדדים, להלחם על העמדת חיי העולמות כולם. וכפי פשט הגמרא (קידושין ל:) כחצים ביד גבור וגו', חצי גבור שנונים, חציך שנונים עמים תחתין יפלו, אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם, לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער, שאפי' האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זא"ז, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זא"ז. וע' בירושלמי (שבת פ"א ה"ד) שתלמידי ב"ש עמדו מלמטה, והיו הורגין בתלמידי ב"ה. ששה מהן עלו, והשאר עמדו עליהן בחרבות וברמחים. וי"ח דבר גזרו, ובי"ח רבו, ובי"ח נחלקו. ומ"ש בקרבן העדה שם שנראה לבאר שהיו הורגין בהן אילו היו עולין, אבל ח"ו לא הרגו אותן. לכאור' אין זה פשט דברי הירושלמי שם שאמרו, אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל. ומשמע לפי שהרגו בתלמידי ב"ה. [והיה זה ביום ט' אדר. ולכן יש מתענים בו. ש"ע תקפ. ס"ב]. ובאגרות משה (ח"ה סי' כ) כתב, שבתוס' (גיטין לו:) משמע שמפרשים דברי הירושלמי כפשוטם, שהיו הורגין בתלמידי ב"ה, או כפי' קה"ע, שאם היו עולין, היו הורגין אותן. ונשאר בתימה איך הותר הדבר.

האם יש מצוות עשה לקלל את המן ועמלק. אפשר שבקללות שמקלל את עמלק מוסיף שנאה על שנאתו, וזה מכלל (או עיקר) מצוות הזכירה, ושמא יש בזה ג"כ מחייה, שהקללה עושה רושם. וסמך לזה, מה שתקנו לומר ארור המן וכו'. ובספר פירושים ופסקים עה"ת לרבינו אביגדור הצרפתי (פ' כי תצא) כתב, סמך קללת אלהים לזולל וסובא, מכאן פסק מצוות עשה לקלל המן שהוא תלוי. ובתלמוד מפורש שכל שלא אמר ארור המן לא יצא. וסמך לזולל וסובא, כמ"ש חייב לבסומי עד דלא ידע וכו', כלומר שביום שמצוה לקלל את המן התלוי, צריך להיות זוללים וסובאים. וחייב לבסומי גרסינן, ולא לאבסומי, שאם הוא עצמו מבוסס כ"כ עד דלא ידע וכו', אין זו שמחה להיות הוא עצמו מטורף, אבל אם גרסינן לבסומי נחא, שהיא שמחה לבעל הבית שכולם לפניו מטורפים, והוא חכם ושמח. לכן יש לו לפזר משלו ולבשם את כל בני ביתו. ע"כ.

מדוע לא חשש שאול שהעמלקים התחפשו לצאן. "ויאמר שמואל ומה קול הצאן הזה באזני וקול הבקר אשר אנכי שמע. ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבח לה' אלקיך ואת היותר החרמנו". כתב בחנוכת התורה (אות קסח): בפסוק זה רבו הדקדוקים. ויש לפרש ע"פ המדרש (הובא בבעל הטורים בפס' מכשפה לא תחיה), דמקשה אם אדם חטא בהמה מה חטאה ולמה צוה להרגם, ומתריך המדרש לפי שהעמלקים היו מכשפים והיו מהפכים את עצמן לבהמות למען ינצלו, לכן צוה להרוג אף הבהמות. והנה אי' בס' חסידים דהמהפכין עצמם לבהמות אף שכל הגוף נתהפך אבל גלגל העין לא יתהפך, וכן הנחש לא נשתנה עיניו וכו'.

והנה איתא במסכת בכורות אלו המומין בבהמה לפסול להקרבה, גלגל העין דומה לשל אדם, דהוה מום ופסול לקרבן. וא"כ שמואל טען דהלא מחויבים להרוג אף הצאן מטעם שמא יש בהם בני אדם כנזכר לעיל. וע"ז השיב שאול, אשר חמל העם על מיטב הצאן לזבוח לה', ומדלקחו אותן הבהמות רק לקרבן, א"כ מסתמא בדקו אותם שלא יהיה בהם מום, והיו מוכרחים ג"כ לבדוק שלא יהיה בהם בהמה שיהיה עיניה דומה לשל אדם, דאל"כ פסול לקרבן. ואם כן בודאי לאו אדם הוא שהפך את עצמו. אם כן אין לך להתרעם על מה שהנחתו אלו הבהמות.

שנאת הערב רב העמלקים בכלל מצוות זכירת מעשה עמלק. מוצאים אנו דבר נפלא, שזרע עמלק נכשר ע"י גירות אמיתית לשם שמים, וכמו שמצינו שבבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק [וצ"ל שזה ניצוצות שבאו דרך האמא שהיתה מאומה אחרת, ושם נתערבו מהגרים שגייר אאע"ה, אבל זרע עמלק ממש ללא תערובות, מסתמא כולו רע ולא שייך בו גירות]. ומאידיך מצינו בזוה"ק שהערב רב העמלקים הם הגרועים ביותר, והשי"ת נשבע למחותם מן העולם לגמרי. הרי שיתכן שאבא שלו ציס"ע ומייוחס, והבן במעשיו הרעים נהיה עמלק, והיינו שבבחירתו הרעה סילק מתוכו נשמת ישראל, וקיבל תחתיה נשמת עמלק. א"כ לכאור' מצוות מחיית עמלק איננה תלויה בדוקא על זרע עמלק מצד הגוף, אלא על נשמת עמלק, ולכן הגם שמצד חובת ההלכה, אזלינן בתר רובא, ואין למחות יהודי רשע גמור, וכן מאידיך יש למחות כל זרע עמלק גם אם הוא נראה צדיק גמור ושומר ז' מצוות בני נח וכו'. מ"מ באמיתות הדברים הכל תלוי בנשמה. [ולפ"ז לכאור' למדנו חידוש נפלא, שבכלל

כתב, חייב אדם לאבסומי בפוריא, פירוש להטיב לבו ולשמח נפשו בדברים המשמחים את הנפשות].

י"א שהגרא היה מסתכן כדי לקיים מאמרו

רז"ל שחייב לאבסומי. בשד"ח (מע' ח' כלל צב) הביא בשם הגרא שהיה שותה פורים עד כדי סכנה, כי מחייב אינש לבסומי בפוריא, וחייב כמו מתחייב בנפשו. וכ"כ בסידור הגרא עמדין (שער הדגים) שמעתי מאמ"ה ז"ל [החכם צבי], שהוא היה נוהג בבחירתו לקיים מצוה זו כמאמרה, שאין הדבר יוצא מידי פשוטו בענין המעשה וכו', ועמ"ש בס"ד בחי'. עכ"ל, והוא בהגהותיו שם למס' מגילה. וכן הביא בשע"ת (תרצה) מסידור עמודי שמים להגאון יעב"ץ שאביו הגאון היה נוהג בימי בחירתו לקיים המימרא כפשוטו, ומי שהוא חלש בטבעו (או שמשטה עד שאפשר שיבא עי"ז לידי מעשה או דברים שלא כהוגן) אין לו לשתות יותר מדאי, וראיה לדבר ריב"א. ובשו"ת דברי יציב (או"ח סימן רצז אות ג) כתב, וזקה"ק מצאנו ז"ע היה רגיל לומר דחז"ל אמרו חייב אינש לבסומי וכו', ומזקני החכם צבי, שבמקום שארז"ל חייב צריך לקיים במסירות נפש, ובעניי לא מצאתי המקור לזה. ושם (ליקוטים והשמטות סימן סו) כתב, אזכיר רק מה ששמעתי מכ"ק אאמו"ר וכו', דהוה מרגלא בפומיה דאא"ז בכל פורים לומר בזה הלשון: גלוי וידוע שאפילו היו נותנים לי כל חללי דעלמא לא הייתי שותה ומקלקל את מזוחי, אבל זקני החכם צבי היה אומר שבכל מקום שאמרו רז"ל חייב, החיוב הוא במסירות נפש, וא"כ חייבים למסור נפשינו על זה. ובסידור נהורא השלם (דיני ברכות המגילה) כתב, שראוי לזהר שקריאת המגילה יהיה בלילה ממש, והוא צאת הכוכבים, כי מדינא דגמרא הוא, דאמור ריב"ל חייב אדם לקרות המגילה בלילה וכו', וקבלה מקדמונים בכל

מצות מחיית עמלק ושנאת עמלק וזכירת מעשה עמלק, הוא לפרסם מעשי הערב רב העמלקים, מיום עשותם את העגל ועד דורינו, ואת רדיפתם לכל דבר שבקדושה. ולעורר איבתם ושנאתם, ולקללם ולהחרימם בכל צד ודרך. ובכל קלה וקללה, וכל דבר קל המעורר שנאה אליהם, מקיים בפועל מצות עשה גמורה מן התורה של זכור את אשר עשה לך עמלק].

ע"י יוקר מחירים או קנס קטן, מתכפר כמו מיתה, ונכנס לחיים טובים ולשלום. והנה עם ישראל כיום דלים ומדלדלים תחת שלטון הערב רב, בנסיונות קשים ומרים ברוחניות ובגשמיות. ומצוה שידעו על שנאת הערב רב. ורבים סובלים בקנסות ויוקר מחירים, שגם מסכנים את חיי האדם ברוב לחצים וטרדות נוראות המעיקות על הלב. ותפלינו להשי"ת שירא השי"ת וישפוט, ובעבור יוקר מחירים קטן, או קנס קטן, יתכפר לנו כמו מיתה, ונכנס לחיים טובים ולשלום. כמו שאמרו רז"ל במדרש (מדרש זוטא שה"ש פרשה א): הפועל הזה עושה מלאכה כל היום ובא לבית הכנסת ונתן משכר פעלו, המקום מעלה עליו כאלו נתן נפשו לעניים, שאין שכר הפועל אלא נפשו, שנא' ואליו הוא נושא את נפשו (דברים כד). והגזל שכר הפועל, מעלים עליו כאלו גזל את נפשו.

האם יש איסור להשתכר בכל השנה.

בארחות חיים (הובא בב"י סי' תרצה) וכן בכלבו (סי' מה) כתבו, חייב אדם לבסומי בפוריא, לא שישתכר שהשכרות איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו, שהוא גורם לגלוי עריות ושפיכות דמים ולכמה עבירות זולתן, אך שישתה יותר מלימודו מעט כדי שירבה לשמוח ולשמח האביונים וינחם אותם וידבר על לבם, וזו היא השמחה השלמה. [ובתורת המנחה לר' יעקב סקילי תלמיד הרשב"א (פ' ויקרא)

מקום שנזכר בגמ' בלשון חייב צריך האדם להמית עצמו, עליה. וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' פג. ח"א סי' תקנד) שכתבו הפוסקים דכל מקום דכתיב "חייב", הוא עד מסירת נפש. וכן מטו בשם האדמו"ר מצאנז והגר"א שכל מקום שארז"ל "חייב" הוא עד מסירות נפש. [אמנם בהגמ"י (הל' מגילה פ"ב הט"ו)] הביא מראבי"ה (ח"ב סימן תקסד) דכל הני למצוה בעלמא ולא לעכב. וכ"כ בשו"ת מהרי"ל (סימן נו) דודאי מצוה בעלמא הוא, הכי משמע לישנא מיחייב אדם כו', ולא קאמר סעודה כך דינא לכה"ג, וטעמא דימי משתה כתיב, ואיכא משתה בלא שכרות. ונפיק בלא שכרות ובסומי כולי האי. ובלקט יושר (ח"א עמוד קנו) כ' למצוה ישתכר מאן דבשם ליה ולא למי שמזיק לו. ובערוה"ש (תרצה ס"ד) כתב, דזהו חיוב על כל אחד עד דלא ידע וכו', כלומר והרשות ביד השותה לשתות עד דלא ידע וכו', דבדאי אין כל בני אדם שוים בזה, ואומר הדחויב על כולם כל אחד לפי מדריגתו, והרשות עד דלא ידע וכו', אפילו אם שותה עד דלא ידע לא נגעור בו. מילקו"י].

ד' משתאות היו במגילה שנעשה על ידם הנס. במגילה היו ז' משתאות. א. מאה ושמונים יום. ב. משתה שבעת ימים לשושן. ג. משתה ושתי. ד. משתה אסתר והנחה למדינות וכו'. ה. "והמלך והמן ישבו לשתות". ו. משתה ראשון של אסתר. ז. משתה שני של אסתר. וכתב ר"י אבן שועיב (פ' תצוה): יש לשאול מה ראו חכמי ישראל לקבוע זאת הסעודה על היין, ועשו עיקר מן היין יותר מן המאכל מה שלא עשו בשמחת המועדות, וצוו דבר המכוער וניווול, [התורה ספרה זו הניווול מענין נח ולוט והדעת נותנם שהוא דבר מכוער והוא מעשה כותיים. ואמר חייב אדם לאיבסומי בפוריא וגו'. וכתב הרב רבינו משה בן מיימון זכרונו לברכה עד שישתכר וירדם בשכרות. וכבר אירע מזה המעשה תקלה בתלמוד קם רבא שחטיה לר' זירא, ואע"פ שהמפרשים פ"י לאו דוקא, אלא שהשתכר כ"כ עד שיצא היין מפיו כמו דם אדום וזהו צחות לשון. (שם)]. אלא בעבור

שכל העניינים מראש ועד סוף באו ע"י משתה, ומכל משתה ומשתה יצא הצלה לישראל, והם ד' משתאות. א. משתה אחשורוש, בשנת ג' למלכו, ומשתה ושתי, ויצא מזה המשתה שנהרגה ושתי שהיתה סבה שמלכה אסתר במקומה שבאת ישועה גדולה לישראל. ב. משתה אסתר, ויצא ממנו ענין בגתן ותרש נכתב על ספר הזכרון, ובא על זה הצלת מרדכי ומעלתו. ג. והמלך והמן ישבו לשתות, ויצא ממנו שנכתב על היהודים לאבדם וחזרו בתשובה. כמ"ש גדולה הסרת הטבעת וכו'. ד. משתה אסתר לב' ימים יצא ממנו שנהרג המן.

מרדכי היה מבני בניה של בתיה בת פרעה. באוצר המדרשים (מדרש אסתר) הביא מדרש מגלה, ואיתא שם: איש יהודי שכפר בע"ז, וכן מצינו בבתיה בת פרעה שגדלה למרע"ה ונקראה יהודית בשביל שכפרה בע"ז של אביה, שנא' (דה"א, ד, יח) ואשתנו היהודיה, אמר הקב"ה מי שהציל רועה של צאני יבוא ויציל זה הצאן מיד הזאב, תבוא ותנשא למי שיציל את הצאן הזה מיד אחשורוש והמן. ומבני בניה היה מרדכי, ולמי נשאת בתיה, לכלב בן יפונה. ע"כ. גם מהר"א מוטאל ז"ל כתב, בתיה בת פרעה נתגיירה ונשאת לכלב. ע"כ. ויש מבארים שתחלה נשא כלב את מרים, ובסוף הארבעים שנה שהיו במדבר ונפטרה מרים, אזי לקח כלב את בתיה לאשה.

בדיחותא. מדוע לא תלו את כל 208 הבנים של המן. את"ל שרק את העשירים, הרי היה שם דלפון, ואת"ל רק את המוכובדים, היה שם אספתא (אשפתא). אלא שהבעל קורא

היה בסכנת נפשות לקרוא כ"כ שמות
בנשימה אחת.

**לפלפולא דפוריא. איך יתכן שלא צריך לברך
בפורים המוציא וברכת המזון וכל שאר
ברכות הנהנין, זולת ברכת הגפן. י"ל**
שבפורים לא מצינו במגילה שום זכר
לסעודה, רק משתה ושמחה, ואם משום
יום טוב, ויש בזה כבוד יום טוב, הרי יום טוב
לא קבלו עליהם, ודחוק לחלק שרק לענין
איסור מלאכה לא קבלוהו עליהם ליום טוב.
ומה שמצינו בגמ' ופוס' סעודת פורים, אין
זה אלא הכשר למשתה, שאי אפשר לקיים
משתה בריבוי משקאות ושתיה מרובה על
כרס ריקה, אלא מוכרח קודם לכן לאכול
אכל טוב של פת ובשר, ואז יבא היין על
כרס מליאה, והיין יועיל ולא יזיק, ויבסם
אותו כדבעי. [וגם במשתה אסתר, בודאי אכלו
משהו, אלא שהמשתה היה עיקר. ועכ"פ אי נימא
שבאמת אין חיוב לאכול פת בשר וכדו', אבל יש
חיוב לשתות יין ומשקאות, אדם שאינו תאב
למאכל, ונכנס לסעודת פורים אך ורק לקיים מצות
משתה, אזי הפת והבשר שאוכל הם טפלים ליין].
נמצא שבפורים היין עיקר, והפת והבשר
הם רק טפל ליין, וכל שהוא עיקר ועימו
טפילה מברך על העיקר ופוטר את
הטפילה. ובזה ניחא מדוע השיכורים (אע"פ
שאינם שיכורים כלוט) לא מברכים ברכת המזון.
אך תיקשי מברכה אחרונה על הגפן, וצ"ל
שמרוב השתיה, שיעור העיכול של היין הוא
לאחר שעות רבות, וכשיתפקח קצת יכול
עדיין לברך.

מגלן שצריך לאכול בשר בפורים. צע"ג
המקור לזה, דהא לא כתיב אלא משתה
ושמחה. [וכן למ"ד שצריך לאכול פת, צע"מנ"ל
חיוב זה]. ואם משום יום טוב, ויש בזה כבוד
יום טוב, הרי יום טוב לא קבלו עליהם (מגילה

ה). א. ובדוחק יש לומר, שרק לענין איסור
מלאכה לא קבלוהו עליהם ליום טוב, אבל
לגבי שאר דברים הרי הוא כיום טוב לכל
דבר. ונפקא מינה לסעודות יום טוב [ולפ"ז
גם בלילה], וכן למצות שמחה. ולשמח את
אשתו ובניו. וזה דבר מיוחדש. [שו"ר שכ"כ
בשו"ת יחו"ד (א, פט) דאפשר שבפורים דכתיב
לעשות אותם ימי משתה ושמחה, נהג בו שמחה,
ומ"ש יו"ט לא קבלו עליהו, זהו רק לענין איסור
מלאכה, כמבואר שם, אבל לענין שאר דברים
התלויים בשמחה, אין שמחה בלא אכילה ושתיה
(מו"ק טו)]. ב. אפשר שמשום מצות שמחה.
וכן מפורש בדברי הרא"ש (ברכות פ"ז ס' כג)
בשם רבינו יהודה שחייב אדם לאכול פת
ביום טוב משום שמחה. [וכתב במעדני יו"ט
(אות ז) דאע"פ שאין שמחה אלא בבשר, היינו לומר
שבבשר יש שמחה, אבל ודאי שצריך לאכול פת
עמו, וכמו שסיים הרא"ש שם שעיקר אכילה הוא
לחם]. ג. א"נ משום שתיית היין, שא"א
לשתות יין על כרס ריקנית.

האם אשחורוש ישב על כסא נבוכדנאצר.
[וכיצד הגיע כסא שלמה למצרים, ולא"י ולמצרים,
ולבבל]. במדרש אסתר (פרשה א): "בשעה
שמלך אשחורוש בקש לישב על כסא
שלמה, אמרו ישראל לפני הקב"ה, מקום
שהיה שלמה יושב ודן דין אמת, זה הרשע
יושב שם, עשה למען שמך הגדול ואל
תנבל כסא כבודך, ולא היה יכול לישב עליו.
שלאחר מיתת שלמה עלה שישק מלך
מצרים ונטלו בכתובתה [של בת פרעה]
והביאו למצרים, ואח"כ בא סנחריב ונטלו
והביאו לא"י כשבא להלחם בירושלם,
וכשיצא מלאך ה' והכה במחנהו, יצאו
ישראל ובזוזם וכו' ומצאו הכסא והשיבוהו
למקומו, וישב עליו חזקיה ונטל הכבוד
שהיה ביד שלמה ונתנשא מלכותו למעלה,
וישבו עליו גם מנשה ואמון ויאשיהו. ובימי

כולם, מי הוא שמכשילך במכשול הזה, אם תאבדם מן העולם אין העולם מתקיים, שאינו אלא בשביל ישראל. א"ל המן כבר הזקין, שכבר עלה נבוכדנצר והחריב ביתו ושרף היכלו והגלה ישראל וכו' ולא היה יכול לעשות להם כלום. מיד קבלו ממנו והסכימו כולם ביחד וכתבו אגרות וחתמו [ומסרו] לו להמן.

האם למרדכי היה בנים. צ"ע בזה. ובספרי דאגדתא אסתר (מדרש אבא גוריון פרשה ד) איתא, "ותתחלחל המלכה מאד", יש אומרים מעוברת היתה והפילה, וכן הוא אומר על כן מלאו מתני חלחלה צירים אחזוני כצירי יולדה (ישעיה כא ג).

היכן מצינו שיש כתר ומלכות למלכה. וכיצד זכתה אסתר כ"כ. האיר השי"ת את עינינו בדבר נפלא ונכון, דהנה מבואר במגילה שהיה לושתי כתר, כמ"ש "להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות". וגם אחר כך נזכר כן אצל אסתר: "וישם כתר מלכות בראשה וימליכה תחת ושתי". וצ"ע שהמלכה איננה כלום רק אשתו של המלך, ואין לה שום מלכות ולא טעם בכתר מלכות. ואפשר שכיון שאחשורוש היה שומר סוסים, וושתי בת מלכים, לכן עשתה עימו תנאי שגם היא מלכה, ויהיה לה חצי המלכות, והיא אשת המלך הראשונה בעולם שתלבש כתר מלכות. וכל זה היה הכנה לאסתר המלכה שירשה את מקומה שתלבש כתר מלכות ותהיה מלכה ממש. ולכן אמר לה אחשורוש עד חצי המלכות ותעש, שהוא נותן לה זכות בזה את מקומה של ושתי. ולכן המן יעץ לאחשורוש להרוג את ושתי, שהיא נעשית שולטת, ורק מלך טיפש כמוהו נתן כזה דבר חצי מלכות

יאשיהו עלה פרעה מלך מצרים ונלחם עם יאשיהו ונטל הכסא והביאו למצרים, וכשנלחם נבוכדנצר עם פרעה ולקח ארצו נטל הכסא והוליכו לעילם, ולא היה יכול לישיב עליו, ושלח לאכסנדריא שלו והביאו לו חרשים ועשו לו כסא כפי שכלו, אבל לא ככסא שלמה שנעשה ברוח הקדש.

המן יעץ לעשות את המשתה כדי להכשילם. במדרש אסתר (פרשה א): בא המן הרשע אמר למלך אומה זו משונה במעשיהם, אם רצונך תאבדם, א"ל אלהיהם גדול הוא, ויש לנו ללמוד מפרעה, א"ל המן אלהיהם שונא זימה, עשה להם משתה וגזור עליהם שיבואו למשתה ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם, ומיד אלהיהם כועס עליהם. כיון ששמע זה מרדכי, אמר להם אל תלכו לבית המשתה כדי שלא יהא לשטן פתחון פה עליכם, ולא הקשיבו לו.

מה עשה אחשורוש קודם שהרג את ושתי. במדרש אסתר (פרשה א): דן עליה הריגה והרגוה מיד, ומפני שהיתה כלילת יופי צוה לצור צורתה בכותל, כדי שלא תמלוך אשה במקומה אלא יפה כמותה. וכשבאה אסתר, נמצאת יפה ממנה.

גזירת המן ואחשורוש היתה בהסכמת כל האומות. במדרש אסתר (פרשה ד): אמר המן נאבד כל איש כאיש אחד, אמר אחשורוש אין אנו יכולים, שאלהיהם לא עזבם כל עיקר, וכל מי שבא עליהם בטל מן העולם והיה לקלון. והמן הטריח לאחשורוש בדברים ביום ובלילה, א"ל הואיל וכך חפצתי לך ונמלך בחכמים וחרטומים, שלח לקבץ את כל חכמי אומות העולם, א"ל רצונכם לאבד אומה זו מן העולם, א"ל

לאשתו, במקום שהוא המולך גם בביתו, והיא נוטלת חצי ממלכותו, וקיבל דבריו שהיה צורך בזה.

אימתי נפטרה אסתר. איתא בש"ע (א"ח סי' תקפ ס"ב) שמכלל הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם, הוא יום ט' בטבת, אלא שלא נודע איזו היא הצרה שאירע בו. ובהגהות מקור חיים לבעל החוות יאיר שם) הביא מס' מחיר יין (אסתר ב. טז) שמתה בו אסתר. ובסליחות אזכרה מצוק (ל' בטבת) א"י שמת בו עזרא הסופר, ובכלבו (ס"י סג) הוסיף שגם נחמיה מת בו. ובס' הקבלה להראב"ד (סוף עמ' סא) כתב שמת בו הנגיד הגדול רב יוסף. [ו"א שעזרא הסופר נפטר ב' בטבת, אלא שרצו לעשות היכר לתענית שהיא לכבודו, והקדימוהו לט' בטבת (כ"כ בשו"ת בית דוד למהר"א משאלוניקי סימן שטז). וי"א מטעם שבחודש זה נלקחה אסתר אל המלך אחשורוש (ע' בס' מחיר יין שם). ובתוספות חדשים (על מגילת תענית) כתב ששמעו מגדול אחד, משום שנולד בו אותו האיש]. וז"ל הראב"ד שם: ומכל מידות טובות שהיו באביו ר' שמואל הנגיד, לא חסר לו אלא שלא היה ענותן כאביו, מפני שגדל בעושר ולא נשא עול בנעוריו וגבה לבו עד להשחית, ויקנאו אותו סרני פלשתים עד שנהרג ביום שבת בט' בטבת שנת ד' אלפים תתכ"ז הוא וקהל גראנטה, וכל הבאים מארצות רחוקות לראות תורתו וגדולתו, ועוד מימי רבותינו הקדמונים שכתבו מגילת תענית גזרו תענית בט' בטבת ולא ידעו מה הוא, ומכאן ידענו שכוונו ברוה"ק ליום זה.

אסתר גלגול יעל ולשניהם נעשה נס שנכנסה שידה במקומם ונשארו בטהרה. החיד"א בס' דבש לפי (מע' א אות טו) כתב בשם רבינו האר"י, שאסתר היתה גלגול יעל, וכמו

שסיסרא נפל ביד יעל, כן המן ביד אסתר. הכוכבים ממסלותם נלחמו, ר"ת המן. עכ"ד. וכתב החיד"א, דכשם דשידה נזדמנה ליעל בין רגליה כדי שלא יטמאנה סיסרא ושכב עם השידה, כן אסתר לא נטמאה ח"ו ואחשורוש נטפל ברעתה ואסתר טהורה. ואפשר שזה רמז הפסוק תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באוהל תבורך, הכוונה תבורך מנשים יעל יותר מנשים אחרות צדקניות שמוסרות עצמן לביאה כדי להציל ישראל, כי שכרן מרובה אבל אסורות לבעליהם, דלא היה האונס בביאה, כמ"ש מהרי"ק ז"ל ודעמיה. אבל זו תבורך מהם, שנזדמנה לה שידה, וא"כ היא אשת חבר, אגידה ביה ומותרת לו ע"פ דבורה הנביאה שנתנבאת. ותכסהו בשמיכה, ר"ת שמי כ"ה, לומר ששם ה' מעיד שלא חטאת. מנשים באוהל תבורך, בגלגול אסתר, שלא נגע בה. וכן באוהל תבורך, גי', אסתר עם הכולל. עכ"ד החיד"א.

מלך טיפש המליך אשתו, המליך שרו. וגם על הסוס נתן כתר מלכות. צא ולמד כמה היתה מלכותו של מלך טיפש זה חסרה, שנתן לאשתו חצי המלכות, וכתר מלכות בראשה. ואף העמיד משנה למלך הוא המן, ונתן לו טבעתו, דבר שאינו מצוי כ"כ בעולם כלל, רק מציינו זאת אצל יוסף הצדיק, וכ"ז היה הכנה שיזכה מרדכי, הכין רשע וצדיק ילבש. וא"כ מרדכי ואסתר היו כמו מלכים בעולם. ובזה א"ש טפי דברי המדרש (ר"פ ח"י שרה) תבא אסתר בת בתה של שרה ותמלוך על קכ"ז מדינות. [וראה בסמוך]. והנה כתיב וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר ניתן כתר מלכות בראשו, ופירש הראב"ע שיש סוס של מלך ששימו כתר מלכות בראשו כאשר ירכב עליו המלך, ואין אחד מעבדי

המלך רשאי לרכוב עליו וזה דבר ידוע. [והביאו בדרשות ר"י אבן שועיב (פ' תצוה) שבראשו שב לסוס, וכן מנהג היום במדי לשים כתר המלך בראש הסוס שרוכב עליו המלך, וכשהזכיר הסוס אחרי כן לא היה צריך לזכור הכתר כי מוכתר קאמר].

האם מרדכי זכה למלכות ממש, יותר ממשנה למלך. וגם מרדכי אפשר שלבש כתר מלכות ביום שלקחו המן והרכיבו ברחוב העיר וקרא לפני ככה יעשה [וא"כ שמשם ואילך זה לכתר זה ולא ירד מזכותו]. אך הלא לבסוף כתיב "קח את הלבוש ואת הסוס", ולא נזכר הכתר. ומ"מ שו"ר בפרד"א (פרק מט): ר' פנחס אומר "מלך מרדכי", שנא' ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור וכו', מה המלך לובש פורפריא, כך מרדכי. מה המלך עטרה כלולה בראשו, כך מרדכי, שנא' ועטרת זהב גדולה, מה המלך אימתו על כל הארץ, כך מרדכי, שנא' כי נפל פחד מרדכי עליהם, מה המלך שמעו הולך בכל הארץ, כך מרדכי שמעו הולך בכל הארץ, שנא' כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות, מה היתה שמעו של מרדכי כי היה אדם נכבד והיה עומד בצד המלך ואסתר המלכה היתה יושבת בצד האחר, כי מרדכי היה איש טוב ומבקש שלום, שנא' כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו, ועליו הכתוב אומר שמור תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום.

מה גריעותא הוא לושתי שנהרגה דוקא בשבת. ארז"ל שנענשה בשבת מדה כנגד מדה שהיתה מביאה בנות ישראל ועושה בהן מלאכה בשבת ערומות. ומקשים מה אכפת לה לושתי שתיהרג דוקא בשבת.

ויש ליישב שזה לסימן שעל דבר זה נהרגה, שלקח השי"ת ממנה נקמת בנות ישראל. ועוד שבנות ישראל יבחינו שזה מדה כנגד מדה, וישמחו במפלתה. ויראו שהשי"ת תבע עלבונם. ובאוצר המדרשים (אייזנשטיין, עמ' נט, הובא ממדרש בשם 'אסתר'), "ביום השביעי", יום שביעי ללידתה של ושתיה היה, שהטיבה לב המלך אחשורוש, שהיתה אומרת ביום השביעי תפסוק הנדה שלי, לכך היה שמח ולבו טוב, שנאמר כטוב לב המלך ביין וגו'. ותמאן המלכה ושתיה, למה מיאנה בדבר המלך בשביל שני דברים, אחד שהיתה שונאה לדניאל ע"ה שלא היתה יכולה לראותו, שהיא היתה בתו של נבוכדנצר ומלכות אביה על דבריו של דניאל עברה, שדבר לאביה ברוח נבואה. והשני שלא הלכה בשביל שנפתח מקור נדתה ולא היתה יכולה להסתיר נדתה, וזה בעבור שלא היתה מנחת בנות ישראל לשמור נדתן כראוי, ובנות ישראל היו משמרות בסתר, והקב"ה נפרע ממנה בגלוי.

האם אחשורוש ידע שגדל לושתיה זנב. החיד"א (חומת אנך אסתר ב, ג) הביא מרבינו מהר"א מגרמיזא שפירש מ"ש "זכר את ושתיה ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה", עליה כמו השוק והאליה, היינו שנולד לה זנב. ע"כ. מכח זנב שנולד לה שאם לאו היא היתה רוצה. ומבואר שתחלה לא ידע אך לבסוף ידע.

חמת המלך בערה בו שבע שנים. בספרי דאגדתא (אסתר א, יב), ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו, א"ר חנינא באותה שעה רמז הקב"ה למלאך הממונה על החימה, א"ל חות ומתח קיטומי לזרוק גפן באתונא. אריו"ח כל אותן שבע שנים משנהרגה

ושתי עד שנצלב המן היתה חמתו בווערת בו, וכיון שנצלב המן וחמת המלך שככה.

מדוע כתיב בגתנא ותרש ולעיל בגתן ותרש.
בתחילה כתיב 'בגתן ותרש', ולבסוף כשהזכירו סופרי המלך את שמותם לפניו כתיב 'בגתנא ותרש'. ומבארים עפ"ד הגמ' (מגילה טז.) היה 'שמשי מוחק וגבריאל כותב. ע"כ. ולכאן' מבואר ששמשי בנו של המן היה סופרו של המלך ויש לבאר ששמשי כתב על מרדכי באופן שיוכל ליענש על מעשהו. שכתב שהמעשה היה ש"בגתן או תרש" רצו להרוג את המלך. ואילו עדותו של מרדכי גרמה להרוג את שניהם, כאשר אחד מהם חף מפשע. עד שבא גבריאל והרחיק את הא' מן הו', ובמקום "או" נכתב 'בגתנא ותרש' וממילא מגיע למרדכי שכו. [בשם ליקוטי אברהם].

הכסף אשר אמר המן וגו". וכעת אסתר אומרת לאחשורוש שהסוד נתגלה "כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד", ועל זאת נדהם אחשורוש, מי גילה את הסוד הזה, ומיהו אשר מלאו ליבו לעשות כן לגלות סוד זה. והשיבה אסתר, המן הרע הזה. וזה חזק אצלו את החשד שהמן רוצה לקחת את מלכותו, שהוא מבקש בגדי מלכות וסוס מלכות וכתר מלכות, והנה גם גילה הסוד כדי להבאישו בעיני העם. ומיד קם בחמתו ממשטה היין וגו'. ב. האלשיך הקדוש מבאר, שהמן ביקש לקנות את היהודים לעבדים, וז"ש, 'אם על המלך טוב יכתב לעבדם', אולם המן שינה וכתב 'לאבדם'. וזהו שאמרה אסתר, אילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי, ולכן תמה אחשורוש מיהו שמלאו לבו לעשות כן לזייף את איגרת המלך.

חרבונה או חרבונא. בס' דרך שיחה להגר"ח קנייבסקי שליט"א העיר, מדוע בתחילה כתיב חרבונא בא', ולבסוף חרבונה בה'. וביאר ע"פ התרגום שחרבונא הוא מלשון חורבן, שכל מקום שהיה צריך להחריב, הוא היה ממונה על כך. ומבואר באה"ע (ס"ס קכט) ששמות בלע"ז נכתבין בא' בסוף [כגון אוסטריא], ובלשון הקדש נכתבין בה' [כגון נתניה]. ולכן בתחילה נכתב בא' הוא לשון חורבן בלע"ז, אולם לבסוף שע"י החורבן שלו [את המן] בנה ועשה תשועה לישראל שינוהו מלע"ז ללשון ישראל וכינוהו חרבונה [שמצורף בו המילה 'בונה'].

מעלת השתיה בפורים. בס' יגל יעקב (פ' בראשית ד"ה במד"ר) כתב, שע"ז מקרבין את הגאולה. ובאוצר יד החיים (בהקדמה אות ב) כתב בשם השר שלום מבעלזא שיש לו

מדוע אחשורוש נזעזע ולא ידע מיהו אשר מלאו ליבו לעשות כן. "ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן". וקשה וכי שכח אחשורוש ממה שהוא עצמו סיכם עם המן. ומובא בשם החתם סופר, שיש לשאול כיצד ויתר על כסף כה רב שהציע לו המן, וכן לא יעשה בעל תאוה כמותו, אלא ביאר שלא ויתר על הסכום העצום הזה, רק ביקש שלא יוודע ברבים ענין הכסף, ולאחר תום ביצוע הזממה, ישלם לו את הכסף בצינעא. שאילו יתגלה שמכר את היהודים תמורת בצע כסף, יגרום הדבר לבזיון ומרד, ש שתמורת כסף שפך דם כה רב. אלא עשה כן בחינם בתיאוריה שהם מזיקים לאנושות. אמנם מרדכי שלח לאסתר על כל אשר קרהו "ואת פרשת

בקבלה שאם שותים יין הרבה בליל פורים אז השונאים נבקעים. ובס' סגולות ישראל (מערכת פ אות ד) כתב בשם מהר"צ מזידיטשוב שכל השותה בפורים הוא סגולה להמתקת הדינים, ונקרעים כל המסכים המבדילים, והוא בדוק ומנוסה. ובשם משמואל (שושן פורים תרע"ה ד"ה כתוב) כתב בשם אביו האבני נזר שבעבור עד דלא ידע זוכה למחשבה טובה ודעת שלימה. ובזכרון שמואל לפורים (ד"ה איתא) כתב שע"י השתיה ששותין בפורים מכניעים קליפת נוגה, לתהום רבה, ואינם יכולים לאחוז בקדושה. ובספר בינת ישראל כתב שסוד הביסוס בפורים הוא סוד כוננת המקווה, שע"י השכרות מתבטל ומתחדש בריה חדשה, ומי ששותה בכוונה זו יש לו רשות לשנות הרבה. ובס' ייטב לב לפורים כתב, שמי שמקיים מאמר רז"ל בזה לבסומי בפורים, רווח והצלה יעמוד לו. ובס' ארחות אהרן (עמ' רטז) כתב בשם הרבי מקאצק, שבעת סעודת פורים הוא עת רצון, כמ"ש ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך וגו', ובעת ששותים יין ומתבסמים הוא עת מוכשר לקבלת התפילות. ובספר אור מלא (חלק השמועות לפורים) כתב שהשתיה בפורים הוא תיקון לפגם היסוד. ובסגולות ישראל (מערכת פ אות ד) כתב שמקובל מהרבי מזידיטשוב שכל השותה בפורים כאילו התענה משבת לשבת. וכ"כ בשער יששכר (מאמר ימי הששון אות לא בסופו). ובספר טעמי המנהגים (עמ' תצו בהגה) כתב בשם מהרצ"ה מזידיטשוב שאמר בשם מדרש, כשישראל שותים ואומרים לחיים, הקב"ה מוחל עוונותיהם של ישראל. וראה מ"ש ע"ז בספר ואברהם זקן. (מערכת ת אות ט). (הובא כ"ז בספר עת"ה באתי עמ' רנ והלאה. ובילקו"ן].

לבסומי עד שישיב במיטה. הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב ה"ו) כתב, ששותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות. וקשה מה המקור לכך שחובת השתיה היא עד שירדם, ויש מי שביאר בדרך צחות שהרמב"ם למד כן מלשון הגמ' "לבסומי בפוריא", ופוריא הוא תרגום של מיטה. והיינו שצריך לשתות עד שיגיע לבסוף למיטה. [ונודע מ"ש המהרש"א לבאר מ"ש בב"מ (כג), שמותר לת"ח לשנות מן האמת בפוריא, דהיינו להראות עצמו בפורים כאילו השתכר אע"פ שעדיין לא הגיע לשיכרות].

יהודי שדר בשאר מדינות חוץ לקכ"ז מדינות של אחשוורוש, האם חייב במצות הפורים. הדבר פשוט שחייב, ק"ו מגר. ובאבן עזרא (אסתר ט, כח) כתב, וטעם והימים האלה נזכרים ונעשים, לעשות כן כל המשפחות וכל המדינות, שלא יחשוב אדם כי אינו חייב מי שהוא במקום שלא היה שם יהודי בימי הניסים, או במדינה חדשה. ע"כ.

מי שנמצא במטוס או מסוק, אימתי קורא מגילה. בן עיר מוקפת שנסע לחו"ל, ועלה למטוס סמוך לפורים לחזור לעירו, באופן שבעת שהאיר היום ביום י"ד, הוא נמצא במטוס, יש לדון כיצד דינו לגבי קריאת המגילה. ואיך הדין במי שנמצא כל היום במסוק מעל העיר, האם נידון כמו אותה העיר שנמצא מעליה, אם מוקפת מוקפת ואם פרוזה פרוזה. וע' ברמ"א (תרפ"ה) שאם הוא במדבר או בספינה קורא ביום י"ד כמו רוב העולם. ומקורו בירושלמי (מגילה ג, ג) דמפרשי ימים והולכי מדברות קורין כדרך ב"ד, אמר ר' מנא בעתיד לחזור למקומו, א"ר פנחס הפרוים, פרוז היה באותה שעה. [וע' בירחון בית הלל (גליון כב עמ' כ. ובגליון כג עמ' ק) מ"ש בזה].

חציו לכם וחציו לה' בפורים. איתא בפסחים (סח:) דבפורים בעינן נמי לכם. ומשמע לכאן דבעינן חציו לה' וחציו לכם. **שחובה להקדיש מחצית היום לתורה ותפלה.**

יעקב אבינו נתנוצץ במרדכי ועשיו בהמן. בני יששכר (חודש אדר מאמר ו אות יב, טו) הבי"ד מהחיד"א מהרמ"ז בס' ערכי הכינויים כ"י, שמרדכי היה גלגול יעקב והמן גלגול עשו, ועל שהשתחוה יעקב לעשו הוצרך מרדכי לתקן שלא השתחוה להמן עיין שם, ועוד כתב בשם הגלאנטי שכתב בשם הרמ"ק ז"ל דיעקב אבינו לא פגם כלל בהשתחוואתו, שהוא השתחוה להשכינה (כמ"ש בזה"ק ח"א קעא:) אך בפני השבטים שלא ידעו זאת, היה פגם. וכתב ש"ידע את אשר נעשה", פי', בגלגולא קדמאא כשהיה יעקב צריך להכניע את עצמו לפני עשו, ועתה בגלגול זה התבונן שאין רצון הבורא שישתחוה להמן, דא"כ היתה קודמת השכינה לפניו כדי שישתחוה אל השכינה. [ובמנות הלוי (דף קא) כתב, שמרדכי לא רצה להשתחוה להמן, לפי שרצה למסור עצמו על קידוש ה' לכפר על ישראל שהשתחוה לצלם בימי נבוכדנצר, וכוננתו היה שיתגרה המן רק בו, ולא עלה על לבו שיתגרה על הכלל. הובא בילק"י].

האם ידעו שמרדכי יהודי. כתיב במגילה, "כי הגידו לו עם מרדכי". "אם מזרע היהודים מרדכי". ומשמע שלא ידעו אם מרדכי הוא יהודי. וצ"ע. ואדרבה מרדכי נקרא איש יהודי. ואולי זהו כוונת הכתוב לחדש שהיה שם איש יהודי, שלא היה ידוע דבר זה. אך בפסיקתא זוטרתא (אסתר ב, ה) איתא, היה בשושן הברירה, שמיום שהגלה היה שם בית מדרשו.

166 תיבות בהלל הגדול, 166 תיבות בוֹיבא עמלק, 166 פסוקים במגילת אסתר. כתב

הרוקח בפירוש סידור התפילה (עמ' קטו), דוד המלך ייסד הלל הגדול כנגד מגילת אסתר, תדע, שתמצא תיבות בהלל הגדול כמו שיש פסוקים במגילת אסתר. קס"ו תיבות בזה המזמור, שנאמר בו "ויפרקנו מצרינו". וכן קס"ו תיבות בפרשת ויבא עמלק. [וע' במגילה יד. קרייתתה זו הילילא. (שם הגה מהמ"ל)].

פורים כדוגמת יום הכיפורים ויותר מכח קדושת נקרת הצור. האיר השי"ת עינינו במה שגילו רבותינו שיוהכ"פ הוא כמו יום פורים, דהנה כל קדושת יוהכ"פ וליבון העוונות מאדומים כשנים לצחים כשלג לבן, הכל בא מכח כמה רגעים שזכה משה להיות בנקרת הצור ביוהכ"פ, בסוף מ' יום שעמד בהר בפעם השלישית, ומשם קרן עור פניו, ואותם רגעים ספורים היתה מעלתם רמה על הכל, שבהם עבר השי"ת על פניו ואמר י"ג מדות, ותיכף נפל משה על פניו ואמר י"ט תיבות: "אם נא מצאתי חן בעיניך ה' ילך נא ה' בקרבנו כי עם קשה ערף הוא וסלחת לעווננו ולחטאתנו ונחלתנו". ע"כ. ואיתא בפרקי דר"א (פרק מו) אמר משה ביוהכ"פ אראה כבודו של הקב"ה ואח"כ אני מכפר עוונתיהם של ישראל וגו' (קצת משמע השי"ת מחשיב את כפרת העוונות לחכם הדור עצמו, שהוא מכפר את העוונות), ושמתין בנקרת הצור וגו', ואילו אמר סלח נא לעוונותיהם של ישראל עד סוף כל הדורות, היה עושה כן, לפי שהיתה שעת רצון, אלא אמר סלח נא לעון העם הזה על מעשה העגל, ונאמר סלחתי כדברך. ע"כ. הרי שהיה עת רצון עצום מאד, ובאותה שעה נתכפרו העוונות. ואיתא בפרד"א (פרק יד) י' ירידות ירד הקב"ה על הארץ: אחת בגן עדן, ואחת בדור הפלגה, ואחת בסדום, ואחת בסנה, ואחת בסיני, "ושתיים בנקרת הצור", ושתיים באהל

מועד, ואחת לעתיד לבא. ע"כ. [וכתב הרוקח בספר השם (עמ' קנו) שבנקרת הצור קיבל משה שם קדוש בן כ"ב אותיות היוצא מפסוקי ברכת כהנים. ע"ש]. הרי שהיה שם גילוי שכינה גדול מאד, שירד השי"ת משמי מעונים כמו שהיה גילוי שכינה בסיני ובמשכן ולעתיד לבא. וכתב בסו"ס שולחן של ארבע (שער ד), שהאור העליון שנברא תחלה במעשה בראשית, והבדילו השי"ת לעצמו, ויגיע זמן שימשש היום ההוא לצדיקים, והאור הזה הוא שזכה בו משה בנקרת הצור לאספקלריא המאירה, שמשם התנבא וזכה בקירון עור פניו שהיו כפני חמה. שגלגל חמה הוא רק נובלות אורה של מעלה. והקירון של משה הוא הפירות שהיה לו בעוה"ז מלבד הקרן הקיים לו לעוה"ב. והנה גם אליהו הנביא זכה לעמוד באותה מערה, כמו"ש רש"י (מגילה יט:) שגם אליהו עמד באותה מערה ועבר הקב"ה לפניו. ואיתא בגמרא שם, שאילו נשתייר באותה מערה כמלא מחט סידקית (מחט דקה), לא היו יכולין לעמוד מפני האורה. וביאר בס' פרי צדיק (קדושת שבת מאמר ז) שזו מערה סתומה בעצמה מכל צד, ורק באמצע הצור היה כרוי נקרת הצור. וא"א כלל ליכנס לתוכה אם לא בדרך נס, אמנם אחר שנפתח דבר זה למרע"ה ע"י השי"ת, היה נקל אח"כ לאליהו לבוא לתוכה ג"כ, שכל שער נס שנפתח פעם אחת, יוכלו אח"כ כל צדיקים לבוא בו. עכ"ד. נמצא שמרע"ה פתח את הפתח לכל הצדיקים לבא למקום גבוה ונשגב זה. והנה מצינו בדברי רז"ל שגם אליהו וגם משה עזרו למרדכי בתפלות לביטול אותה גזירה. ואפשר שגם שם שהיתה גזירה קשה כ"כ, בדומה לחטא העגל ממש, שלא היתה כמותה מעולם, שבשמים פסקו וחתמו על ביטול כלל ישראל מהעולם, והיה נצרך גם

למחילת עוונות וגם לביטול גזירה זו, היה זה כמו ביוהכ"פ, מכח קדושת התפלה וההארה העליונה שבנקרת הצור. וכמו שביוהכ"פ מתגלית הארה גבוהה מאד שמלבינה עוונות, כך ביום הפורים. ואפשר עוד שמשה רבינו ע"ה זכה לנקרת הצור ע"י שמסר נפשו עבור עם ישראל, שאמר מחני נא, וגם התאמץ בתפלה עבורם עד שנחלה, וכן ויתר על מה שאמר לו השי"ת שממנו יצא עמ"י. וכי"ב מרדכי ואסתר התאמצו בתפלה, בזעקה גדולה ומרה, [יחד עם ישראל שבשושן, שעשו מאמץ נורא להתענות ג' ימים וג' לילות], ואסתר הסכימה לקבל גזרת מרדכי ללכת לאחשוורוש וליאסר עליו, ובכך מפסידה את האפשרות שאם לא יתקבלו התפלות, ויצא עמ"י ממרדכי, אזי היא תאבד, ועמ"י יצא מאשה אחרת שיזמן לו השי"ת. ומרדכי ויתר על כל הברכה הזו. וכאשר עשו מסירות נפש עבור כלל ישראל זכו לנשמת משה, ואולי אז זכו ג"כ לנקרת הצור, שצור היא אבן פשוטה לבנה וחלקה שאין בה תפיסה והשגה, ונתעלו מעל בי"ד של מעלה, ומשם הורידו כח על טבעי לבטל גזירת בי"ד של מעלה שחתמו עליה ח"ו, ודבר המלך אין להשיב, ואדרבה מרדכי נתעטר בעטרות מיוחדות ויצא משם בלבוש מלכות ונתמנה לשר עליון, כביכול למעלה, וממילא למטה משנה למלך וטבעת המלך בידו. וידוע בשם האר"י שהאור של יוהכ"פ מאיר שעה אחת, ואח"כ נשאר רק רושם, משא"כ בפורים שהוא פתוח כל היום, לכן ביום זה כל הפושט יד נותנים לו, כי אין בו משפט, אלא חסד עליון מעל המשפט, ומגיעים לביטול הדעת, עד דלא ידע, כי יש מקום גבוה ששם אין מרדכי ואין המון, אלא הכל הוא סוד של רצון השי"ת, וזה מתגלה בפורים. שאז גילה

השי"ת את אהבתו לעמ"י שהיא מעל המשפט, ומחל להם על שנשתחוו לצלם בימי נבוכנצאר, ועל שנהנו מסעודתו של אותו רשע והפסידו את ביהמ"ק, ואדרבה נגזר עליהם שיזכו לבנין ביהמ"ק ע"י דריוש בן אסתר. ומצינו בס' מגיד מישרים (פ' אמור) שביוהכ"פ מתגלי זוהר לבינוניתא דכתרא עלאה, וביה מכפר לאינן דזכו ומתחתמין לחיים, וביומא דאתגלי עתיקא קדישא ליכא חתימה למיתה, אלא אלו דלא זכו, תלי וקיימי וכו', וביומי דבין יוה"כ לסוכות וכו', לא מתחשבי חוביא דחבין בהו, משום דזוהר לבינוניתא דאתגלי ביה, אכתי מתנוצץ עד יומא קמא דחג. [ושם (פ' צו) כתב, שמצרים היו קושרים את ישראל בכמה קשרים גדולים של ס"א שלא יוכלו לעלות משם לעולם, ולולי שהתגלתה עליהם אמוא עילאה, היא בינה, לא יכלו לצאת משם לעולם, ולכן כתיב יציא"מ נ' פעמים בתורה, ואחר י' ימים שנצטוו על קידוש החודש ביום העשירי שרומז לכתרא עילאה, נשלמו בקדושא עילאה, ואיתגלי עלייהו כתרא עילאה בזוהר לבנוניתא ברזא דיומא עשיראה וכו'. ושם (פ' שמיני מהד"ק) כתב, שמשעה שימשל כז' ימי המלואין בחלוק לבן, לפתחא צנורא ולאמשכא לה לבנוניתא מלובן עילאה וכו'. ושם (פ' וישב) איתא, שביוהכ"פ א"צ לנטילת ידים, דמתוך דאיתגלי לבנוניתא עתיקא דעתיקן, כל הנך סטרי ערקין ומיטמרו גו תהומא ולא מתחזו כלל, סוד שהשטן אין לו שלטון

ביום זה כלל, ולכן א"צ ליטול יידם ביום זה, רק נהגו ליטול קצת]. ומזה בנין מהו גדול קדושת פורים, שאם ביוהכ"פ מכח אותה קדושה שזכה משה לזוהר מלובן כתר העליון, וזה חוזר בכל שנה, למחול ולסלוח עוונות, על אחת כמה וכמה בפורים שהאור מאיר כל היום. [וז"ל ספר מאור ושמש (שמות, רמזי פורים), בשבת ויו"ט המלכות מתעלה עד חכמה, ונתגלה מוח החכמה ומופיע על כל העולמות, אך זאת אינו כל היום רק בעת קדושת כתר. אבל בפורים נפעל על ידי מרדכי ואסתר, שמוח החכמה נתגלה ומופיע על כל העולמות כל היום, והארה זו נשאר לנו לכל הדורות, שבכל שנה ושנה בפורים, נתגלה מוח החכמה כל היום, ומאיר על כל העולמות]. והנה גם רשב"י הקדוש זיע"א תיקן עוונות, ויכל לכפר כל העוונות. ואולי זה מכח קדושת נקרת הצור, שקיבל על עצמו להיות י"ג שנה במערה לכפר על מכירת יוסף שורש כל הגלויות, ששמו אותו בבור י"ב שנה, ושנה אחת היה בבית אדוניו, ושם באותה מערה טמירה למד תורה עם אליהו שזכה לכונוס לנקרת הצור, כמו מרע"ה. וזה הקשר בין פורים לל"ג בעומר, שביום שחל פורים חל ל"ג בעומר.

עוד פרפראות לפורים

בנין ביהמ"ק. ועכ"ז נבנה אז בהעלם ההכנה לבנין בית המקדש, ע"י משתה היין דאסתר, שאמרה ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת, ואיתא בגמ' (מגילה טו.) עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון, ונולד מזה דריוש בן אסתר שבנה את ביהמ"ק. וכל דברי ת אסתר במשתה היין אם מצאתי חן בעיניך המלך ואם על המלך טוב תנתן לי נפשי וגו' וכן וכשר הדבר לפני המלך וגו', הכל היה פנימיות כוונתה בתפילה להקב"ה מלך מלכי המלכים, ודבריה בפשטות היה נראה כמדברת לאחשוורוש, ועל דרך שפירש הרמ"ע לגבי נחמיה דכתיב (נחמיה ב. ז) ואתפלל אל אלהי השמים ואומר למלך וגו' שאף שלא מצינו שום תפילה שהתפלל רק הדברים שדיבר למלך היה כוונתו בתפילה לה' יתברך. וכן בכאן היו דברי אסתר דברי תפילה לה' יתברך והיו נשמעים באוזני אחשוורוש כמבקשת ממנו וזה שאמרו שמשמש קודש וחול.

אם כורש היה יהודי גמור. בר"ה (ג.) איתא, דכורש מלך כשר היה, ולכן מנו לו לשנות מלכותו מניסן כמלכי ישראל ולא מתשרי כמלכי גויים. והתוס' שם כתבו, שזה דריוש בן אסתר ואחשוורוש, וקשה א"כ הרי ישראל גמור הוא, לפי מאי דקי"ל שגוי הבא על בת ישראל הולד כשר. וא"כ פשוט שיש למנות לו מניסן, ומה קושיית הגמ'. וכה"ק בשו"ת בית יצחק (אה"ע ח"א סי' כט.) ויש שתרצו עפ"ד מהרי"ט אלגאזי (הל' בכורות פ"ח דף נו.) שאם הילד הזה גדל בין הגויים דינו כגוי. וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק (אה"ע סי' כ) מ"ש בזה. וכן בשו"ת בית יצחק שם.

בנה של אסתר בנה את בית המקדש בעידודה של אסתר. כתיב בנחמיה (פ"ב): "ויהי בחדש ניסן שנת עשרים לארתחשסתא המלך, יין לפניו, ואשא את היין ואתנה למלך ולא הייתי רע לפניו. ויאמר לי המלך מדוע פניך רעים ואתה אינך חולה אין זה כי אם רע לב ואירא הרבה מאד. ואמר למלך, המלך לעולם יחיה, מדוע לא ירעו פני אשר העיר בית קברות אבתי חרבה ושעריה אכלו באש. ויאמר לי המלך על מה זה אתה מבקש, ואתפלל אל אלהי השמים. ואומר למלך אם על המלך טוב ואם ייטב עבדך לפניך אשר תשלחני אל יהודה אל עיר קברות אבתי ואבננה. ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו עד מתי יהיה מהלכך ומתי תשוב וייטב לפני המלך וישלחני ואתנה לו זמן". וצ"ב מה נ"מ שהשגל יושבת אצלו. וכתב המלבי"ם שם, שבא לומר שהמלך והשגל היושבת אצלו שניהם אמרו לו. ולפי מה שגילו חז"ל שמלך זה היה דריוש בן אסתר, י"ל שהשגל הזאת היתה אסתר אימו, שהיא מיהרה בשאלה זאת, באהבתה את עמה ומולדתה. [וכתב הרז"ה (ר"ה ד.), שכורש הרגו אלכסנדרוס, והוא היה בן אסתר. ובן אסתר הוא שבנה בית המקדש].

ביום השני שבאה אסתר לאחורוש והתפללה לה' אם על המלך טוב, בשביל ביהמ"ק, נוצר כורש שבנה את בית המקדש. כתב ר' צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק שמות פורים): מפני שהיה קטרוג של המן לכן לא היה ביכולת להיות אז בנין ביהמ"ק בפועל ממש, וכמ"ש (מגילה טו.) עד חצי המלכות, זה

ביום י"ג אדר יצאו השבטים פעם שניה למצרים אל יוסף הצדיק להביא שבר שכבר כלה מביתם. כתב באמרי נועם (מועדים סי' ג), שהיו אצל יוסף בזאת חנוכה, ג' טבת, וביום ד' טבת הלכו בחזרה לאר"י, ובאו לביתם ביום י"ב טבת לעת ערב, [שהראב"ע (שמות יג, יז) כתב, שממצרים עד ירושלים בדרך ישרה, שהוא דרך ארץ פלשתים, הוא מרחק עשרה ימים ולא יותר. ואחי יוסף הלכו בדרך זה, ע"כ היה מספיק להם ולחמוריהם צרכי אכילה. ולפ"ז עד חברון הוא ט' ימים. שמחברון עד ירושלים הוא מרחק יום אחד], ואכלו מן השבר י"ד חדשים (כמ"ש בספר הישר), וכלה השבר בסוף יום י"ב אדר, והלכו פעם שנית למצרים ביום י"ג אדר בבוקר, ובאו למצרים ביום כ"א אדר לעת ערב, ועמדו לפניו בכ"ב אדר בבוקר ואכלו עמו בצהרים ולנו שם, כמבואר בקרא הבוקר אור וגו'. והלכו ט' ימים. נמצא שבאו לביתם ביום ב' ניסן לעת ערב. ובעת בואם לביתם עשה יעקב משתה ג' ימים לכל יושבי כנען (כמ"ש בספר הישר, שבעת שחזרו השבטים בפעם השניה לביתם, עשה יעקב אבינו ע"ה משתה ג' ימים לכל יושבי כנען, ואח"כ מיד הלך למצרים). והם, ג' ד' ה' ניסן, וביום ו' ניסן נסע יעקב למצרים, וזה ג"כ מהלך ט' ימים, ובא מכוון ממש ביום י"ד ניסן לעת ערב פסח.

מי הראשון שהתחפש למרדכי בשנה של פורים בשושן, אך לפני חג הפורים. איתא בפיטו: "שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי". ויש מבארים, שהמן התבייש להרכיב את מרדכי בלבוש של המן, כדי שלא יבחינו בו מיד. לכן לקח את הבגדים של מרדכי שפשט אותם כאשר לבש בגדי מלכות, כדי שהרואים מרחוק יחשבו שמרדכי מוליך את הסוס וקורא ככה יעשה. ואולם את הציצית עם התכלת, מרדכי לא החליף, וביתו שראתה מלמעלה חשבה שזה מרדכי, לפי הבגדים, ואז שפכה את העציץ של השופכין.

וכשהגיע לשושן, נסתפקו מי הרוכב ומי המוביל את הסוס, עד שראו את תכלת מרדכי והבינו, שבודאי מרדכי על הסוס. [שמענו ממו"א שליט"א. וקשה וכי לא הכירו ע"פ חתימת זקן. ואולי היו מחוייבים לגלח ע"פ חק המלכות]. ולפי זה מציינו טעם נוסף למנהג התחפושות בפורים, לפי שהמן התחפש למרדכי.

סעודת אחשורוש היתה מראש השנה, ועד ח' באדר ב', והמשתה השני מח' באדר עד ט"ז אדר שחל בשבת, פורים משולש. כתב ביערות דבש (ח"ב דרוש יד), שהסעודה התחילה בתשרי, [כדכתיב בשנת שלש למלכו, ומלכי אומות העולם מתשרי (ר"ה ג), וכל הסעודה שלו היתה על שלא נגאלו ישראל. שהיה חושב שאז תהיה לישראל גאולה שלימה, וארז"ל (שם יא). בניסן נגאלו ובתשרי עתידיים ליגאל, פי' שהגאולה כללית לכל העולם וכל האומות יהיו מוכנעים, תהיה בתשרי ראש בריאת עולם, אבל גאולה פרטית לישראל מעם אשר הם מוכנעים לבד, הוא בניסן כמו יציאת מצרים. וכשראה שלא באה הגאולה הכללית בתשרי, עשה משתה לכל שרי העמים], ונמשך ק"פ ימים עד ניסן. [שעדיין חשב אולי תהיה גאולה פרטית לישראל ומשפטים בשושן ועילים שבהם היו ישראל, כדכתיב (ירמיה מט) ושמתי כסאי בעילם, וכשהגיע ניסן ולא נגאלו, עשה משתה לכל העם בשושן, על זאת שגם גאולה פרטית משושן לא היתה]. והנה נודע (ירושלמי מגילה א, ה) שאותה שנה היתה מעוברת, וא"כ אם נחשוב ק"פ ימים, כלו בג' באדר שני, וכבר כתב מנות הלוי, ימים רבים, חמשה ימים נוספו, ימים שנים, רבים שלשה, הרי ח' באדר שני, וז' ימים עשה משתה, כלו בט"ו באדר, וכבר כתב מנות הלוי שביום שביעי שחל בשבת (מגילה יב) לא הלכו ישראל, כיון שהסעודה בגינה, ויש חשש שיחללו שבת בעקירת הנטועים. ולכן לא היה מנוחה לשושן ביום י"ד, כי אז חטאו

במשתה ואיך ישמחו, וראוי להם להתענות בו ביום תמורת ששמחו אל גיל כעמים, ולכך נבחרו ליום מלחמה, שאז היו צמים (תוס' מגילה ב. שביום מלחמה היו מתענים וצמים ושבנו לה'), ורק ביום ט"ו שלא הלכו, אז הוקבע להם למשתה ושמחה.

להתפלל בהשכמה בפורים וכל הפושט יד נותנים לו. בספר "סגולות ישראל" (סימן סו) כתב: מקובל מפי גדולי עולם, שסגולה בפורים להשכים בבוקר ולהרבות בתפילה ובבקשה לפני השי"ת על כל דבר, הן על בני חיי ומזוני והן על שאר דברים, ועל כל קרוביו ועל כל עם ישראל וכו', וכל הפושט יד ומבקש מאת השי"ת נותנין לו. ע"כ. ובתורת אמות (עניני פורים) כתב, דבפורים הוא זמן מסוגל שיכולין ע"י תפילה להוושע בו ג"כ בזרע של קיימא.

ושתי נהרגה בט"ו אדר שני, בזכות ששמרו בו את השבת. כתב ביערות דבש (ח"א דרוש יז), שמשתה אחשורוש היה בשנה מעוברת בחדש העיבור, והיה ז' ימים, מח' באדר ב' עד ט"ו אדר ב'. ואז חל ט"ו אדר בשבת, והוא היה היום השביעי למשתה, ובאותו היום לא הלכו ישראל למשתה, משום שמירת קדושת שבת, כמו שהביא בספר מנות הלוי בשם הרוקח, שביום השביעי שנהרגה ושתי, בו ביום לא הלכו ישראל לאכול, כי היה ביום שבת והיה בגינה, פן יתלשו עשבים המחוברים בקרקע. ולכך ביקשה אסתר מאחשורוש שינתן יום ט"ו לבני שושן להנקם משונאיהם, ולא היה כן בכל מדינות, כי בני שושן זכותם בט"ו באדר שמורה לנצח, כי שמרו יום שבת מחללו, והיה יום זה להם למגן לגבור על אויבם. ע"כ.

העולם המתין מתחילת בריאתו 3600 שנה עד שעשו פורים. כתב בפירוש סידור התפילה לרוקח (עמ' רכה), אדירים, מ'י פלא', נ'טית ארץ', נ'חית קדשך', ש'מעו פלשת', א'ז כנען', ת'פל קנית', ת'ביאמו ידך', ה' ועד', התחלת פסוקין וסופן תקח האותיות ויהיה בגימ' ג' אלפים ות"ר. כי מבריאת העולם עד שעשו פורים ג' אלפים ות"ר שנים.

גזרת אחשורוש בעבור ביטול תורה והחזקת תורה, והנס בזכות לימוד תורה עם מרדכי. איתא במגילה (יא.), ר' אליעזר אומר מאי דכתיב (קהלת י), בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית, בעון עצלות שהיתה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך, ואין מך אלא עני שנאמר ואם מך הוא מערכך, ואין מקרה אלא הקב"ה, שנאמר המקרה במים עליותיו. למדנו מכאן שהמן הרשע נין עמלק שגזר על ישראל להשמיד להרוג ולאבד, הוא בשביל עון ביטול תורה, כשם שעמלק עצמו בא בשביל עון ביטול תורה, שנאמר ויחנו ברפידים וכו' ויבא עמלק, ר' יהושע אומר רפידים שרפו פיהם מן התורה (סנהדרין קו. וראה עוד באור החיים פ' יתרו יט. ב), ואמר "בעצלתים", עצלות המחזיקים בידי התלמידי חכמים, שהתעצלו מלהחזיק בת"ח, ועצלות של הת"ח מלימוד התורה, שאם אין קמח אין תורה. ורק אחר שמרדכי הצדיק בזרועו קיבץ טלאים, כ"ב אלף תינוקות של בית רבן, בתורה ובתפלה, באה הישועה, וכדאיתא במדרש (אסתר רבתי סוף פרשה ט), על הפסוק בלילה ההוא נדדה שנת המלך, הוא מלכו של עולם, קרא הקב"ה למלאכי השרת מה הקול שאני שומע, קול גדיים וטלאים, אמרו לו רבונו של עולם, קול

קטני עמך בית ישראל אתה שומע הנמצאים בתענית ובתפלה, והמן הרשע הועידם לטבח, מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה, וביטל את הגזרה. [חזון עובדיה דרשות דרוש ב' לפורים].

ושתי עשתה פתאום משתה בשביל להחטיא ח"ו. "גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות אשר למלך אחשורוש". הנה לא כתיב כל זה מתחלה, שאחשורוש וושתי עשו משתה לאנשים ונשים. ויש לבאר שכיון שנתכוונה לדבר עבירה, כמו שביארו בגמ' (מגילה יב.) מדוע עשתה כן בבית המלכות שלו, ולא בבית הנשים, אלא ששניהן לדבר עבירה נתכוונו. לכן לא הודיעו כן מתחלה שיהיה גם משתה נשים, ורק אחרי שהתחיל המשתה של האנשים, הודיעו על משתה נוסף של נשים והכל בהפרדה מלאה, ובשביל שיוכלו להחטיא אותם ע"י היין. [ואיתא במדרש (אסת"ר ג, ט), אין גם אלא ריבוי, מה זה בששה ניסין, אף זו בששה ניסין, מה זה במיני יציאות אף זו במיני יציאות, מה זה בסעודת ארץ ישראל אף זו בסעודת ארץ ישראל, מה זה בבגדי כהונה גדולה אף זו בבגדי כהונה גדולה. "גם ושתי", ר' הונא אמר הגיע מעת זמנה ליממת, המוד"א, ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה וגו'. "עשתה משתה נשים", מיני גמאין האכילה אותן, ר' יצחק אומר מיני מתוקים האכילה אותן, בית המלכות, נתנה אותן בבתים מרווחין מפני שדרכה של אשה מצויה לקלקל. ע"כ].

ושתי היתה מתגאה על אחשורוש ושולטת עליו שהיא המלכה. "גם ושתי המלכה עשתה משתה", הנה תמיד אשת מלך אין לה מעמד מיוחד ולא שום שליטה, ומדוע היה לושתי כתר, וכן קשה מדוע נזכרה כאן בשם מלכה. ומדוע עשתה את המשתה בבית המלכות ולא בבית הנשים וכדו'. אלא

יש לבאר שבכל זה היה מלחמה של אחשורוש עם ושתי, שמלבד שמטרת המשתה היתה להכשיל את עמ"י, עוד רצה בזה אחשורוש למצוא חן בעיני כל העמים והשרים ולהיות אהוב עליהם, ואח"כ בעיני כל שושן, אולם ושתי הבינה שכעת יעריכו ויכבדו את המלך, ויקבל כח יותר ממנה, לכן עשתה אף היא משתה, לאמר שגם היא "מלכה", ואם המלך עושה משתה, גם לא יש זכות לעשות משתה, ואולי גם כן עשתה על חשבון הממלכה, שטענה שאין זכות למלך לעשות דברים מבלי שיתן הכל כנגד גם לאשתו. וזה היה משמים שתסתבב הריגת ושתי, על הריב שהיה בניהם תמיד, ותבא אסתר וישמח בה מיד, כשיראה שהיה נכנעת ולא גאותנית, אך כיון שכבר ושתי קבעה חק שהמלכה יש לה עד חצי המלכות, לכן זכתה אסתר שקבלה ג"כ עד חצי המלכות. וכתוב וימליכה תחת ושתי, ונתן כתר מלכות בראשה, מה שלא נשמע מעולם שאשת המלך יש לה איזה תוקף של שררה מכח מלכותו. אלא שהיה הכל שמלחמה, ואולי מחמת שחמד יופיה היה מוכרח להסכים איתה לתת לה חצי המלכות. ואז היה מוכן ג"כ לתת טבעת המלך להמן, מה שהוא דבר נדיר שרק פרעה הרשע עשה כן ליוסף הצדיק. כיון שבלאו הכי כבר לא היה מלך כל כך, והיה מסתפק במילוי תאוות לבו, וזה כל מחשבות לבו כל היום. [המשך בסמוך].

מדוע ושתי לא הזמינה את זרש למשתה. והנה איתא במדרש שושתי זמנה למשתה את כל הנשים זולת אשתו של המן. וז"ל המדרש (אסת"ר ד, ט), מה ראה ממוכן לקפוץ בעצה תחלה, חד אמר ע"י שלא הזמינה את אשתו לסעודת נשים. ע"כ. ובספרי

דאגדתא על אסתר (מדרש אבא גוריון. פרשה א)
הנוסח, חד אמר מפני שלא זימנתו לסעודה,
וחד אמר מפני שסיטרתו על פניו. ע"כ.
וצ"ע מה קנאה היתה לה עם אשת המן יותר
משאר הנשים. וכן לאידך מ"ד, מזדוע לא
הזמינה את המן. ואולי הרגישה שהמן זומם
לכבוש את המלכות, וחששה שהוא זורש
בכשפיהם יזממו נגדה. אי נמי שידעה
שהמן חומד אותה. [וז"ל מהר"ל בס' אור חדש
(אסתר א, ט), אמרה שהיא שקולה כמלך אחשוורוש
בחשיבות, במה שהיא בת מלכים ואחשוורוש לא
היה מזרע המלוכה, והיא אינה מלך אבל היא מזרע
מלכים לכך היא שקולה כמוהו. ולא היה למלכה
זאת להראות חשיבות מיוחדת בפני עצמה, רק ראוי
שתהיה טפל אצל חשיבות המלך ואילו בלבד ראוי
החשיבות, וזה היה תחלת הריגתה, שכבר בעיקר
הסעודה היתה חלוקה מן בעלה, כי לא היתה
נמשכת אחר בעלה בענין הסעודה כלל, לכן הגיע
לזה שמרדה בו לגמרי. והאלשיך (אסתר א, ט) כתב,
הוא המלך וממנו בא המלכות לושתי, כי אין
המלכות בא אל הנקבה מצד אביה רק מצד בעלה.
ומה גם שכשנהרג בלשצר אביה ונאבד מלכות
כשדים נשארה יתומה עניה, כי נחרב בית אביה. ולא
היה לה להתגאות עליו לעשות משתה בבית
המיוחד למלכות, רק בית הנשים, כי הלא היא ושתי
המלכה שהמלכות בא אליה אחר שמה, עם היות
שהוא אשר למלך אחשוורוש שמלכותו אליו בעצם,
ולא נגרר אחר זולתו, כי אם מלכותו קודם לשמו,
וזהו אשר למלך אחשוורוש. ומה גם כי טרם יקרא
אחשוורוש היה לו מלכות כי הוא יורש עצר מצד
אביו, כי בן דרויש הוא, כמאמרם ז"ל (ילקוט אסתר
תתרט) שדריוש הרג את בלשצר והומלך על מלכות
כשדים, והשיא את ושתי בתו לבנו. והמלבי"ם
ביאר, שאחשוורוש שתפס המלכות משבט בבל
ופקודת כשדים, ע"י שלקח את ושתי לו לאשה,
ועי"כ הודו כולם במלכותם, יען שהמלוכה מגיע לו
בנחלה ע"י ושתי שהיא יורשת עצר, ועתה חשב
מחשבות למלוך ממלכה בלתי מוגבלת, (ולא יאה דינו
כמלך הנעשה בבחירת העם, שמלכותו מוגבלת ע"פ דתות
ונמוסי העמים), ושינה את כסאו לשושן, ועשה
משתה. שרצה להחשיב את עצמו כאלו כבש
הממלכות האלה בחרבו וביד חזקה ימלוך עליהם,

ורצה ששרי המדינות יסכימו עמו בזה שינהיג
המלוכה בלי הגבלה רק ימשול כרצונו. ועתה היו
נשואי ושתי כסילון ממאיר בעיניו. ולכן חשב
מחשבות להראות שלא לקח את ושתי מצד יחוסה,
ולא על ידה הצליח למלוכה, אלא לקחה כשבית
חרב ע"י יופיה, ולא על ידה בא למלוכה, אלא היא
מלכה על ידו. (וע"ש, שצוה להביאה בבזיון, ובעל כרחו ביד
הסריסים, כמביאים אחת הנבלות, עד שנבחר לה מות מחיי
הבז והקלון).

**אפשר שהמן היה סובל מזרש אשתו
ששלטה עליו.** "להיות כל איש שורר
בביתו", אפשר שהמן היה סובל מזרש
אשתו, כי היה קוץ מודה שכל אדם שנאו
אותו גם בני ביתו, וזרש לא היתה נכנעת
תחתיו, וגם היתה מדברת עמו ועם הילדים
רק כלשונה ולא כלשונו, לכן גזר שמכאן
ואילך הבעל ישלוט. ולכן כשנעשה משנה
למלך ובנה לו בית לא הכניס לשם את זרש
אשתו וכל אוהביו, עד יום אחד לפני יום
מותו, שבו הוצרך להם, וקרא לזרש אשתו
וכל אוהביו, להתייעץ עמם, וסיפר להם את
רוב עשרו ורוב בניו, דברים שלא ידעו.

**אחשוורוש חשב שטובתו באה לו בזכות המן
ימ"ש.** איך יתכן מלך שנותן חצי למלכות
למלכה וכל המלכות כמעט לאחר, אלא י"ל
שנתן בו אמון לפי שראה שיודע עתידות,
שתבא לו אשה טובה יותר מושתי, אך
אח"כ ראה את הברכה האמיתית אצל
מרדכי, כמו שפוטפיר ראה אצל יוסף
הצדיק, והבין שגם טובת אסתר באה לו רק
בזכות מרדכי. עד שגילתה לו אסתר שהכל
בזכות מרדכי. והוא הצילו מבגתן ותרש, לא
כמו שאמר המן בשם עצמו.

חובת עשיית סעודה ושמחה לביל פורים.
הגאון מהר"י עייאש בשו"ת בית יהודה (א"ח סי'
ה) כתב, שחייב הוא לאכול ולשתות ולשמח

גם בלילה, תדע ששמחת פורים נמשכת ב"ד ובט"ו. ועכ"פ בכל הלילה והיום הוא מצוה. ולא אמרו שלא יצא י"ח אלא לומר שאינו נפטר מחיוב שמחה אם לא יעשה אותה ביום, אבל אין הכוונה שבלילה אינו חייב כלל. ע"כ. וכ"כ הגאון יעב"ץ (סי' תרצו) להעיר ע"ד המג"א, וליישב דברי הרמ"א, עפמ"ש במזור וקציעה (סי' תרצה), דסעודת פורים היא כלילי שבת ויומו, וכמ"ש ראב"ה, ונוהג בלילה כדרך שהוא נוהג ביום הפורים לכל דיניו, אע"פ שקריאת המגילה של היום, וכן הסעודה של היום, עיקר. נהי דנפיק בסעודת הלילה, כי אכיל לה כעין ימזא, באבוקות של אור, מיהו ידי חובת היום לא יצא בסעודת הלילה, לפי שחיוב שתי סעודות יש עליו, והיינו דאמר רבא סעודת פורים שעשאה בלילה "בלבד" לא יצא, דאע"ג שבודאי חייב לאכלה גם בלילה, מ"מ לא יצא ידי חובתו מכל וכל, לפי שעדיין ידי חובת היום לא יצא. ע"ש. וסיוע לדבריהם ממה שכתב הרמ"א בדרכי משה (סי' תרצה אות ב), בשם מהר"י ברין, שגם בלילה חייב לשמוח. וכ"פ הרמ"א בהגה (סי' תרצה ס"א). וכן כתב הרב סדר היום (ריש עמוד ג), שבליל פורים יהיו בביתו נרות דולקות ושלחן ערוך, מפני כבוד היום, ויאכל וישתה בשמחה ובטוב לבב. [חזו"ע].

משתה אחשורוש הסתיים בג' תשרי, ואח"כ עוד ז' ימים עד יוהכ"פ שבו נהרגה ושתי. "כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו, עשה משתה לכל שריו ועבדיו, ימים רבים שמנים ומאת יום, ובמלאת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה משתה שבעת ימים". הגאון רבי יהונתן אייבשיץ (בפירוש רבינו יהונתן אסתר, פרק א פסוק ד ופסוק י) כתב, שאחשורוש מנה שנות מלכותו מחדש ניסן, [וכמו שאמרו (ר"ה ג),

דריוש מלך כשר היה לפיכך מנו לו מניסן], ולכן לבש בגדי כהן גדול (מגילה יב). וגבה לבבו לחשוב עצמו כמלכי ישראל, ולכן נאמר ימים "רבים", אלו ימי הקיץ, שהם ארוכים. וכ"כ מהר"ש אלקבץ בס' מנות הלוי (דף לב), שימים אלה היו בימות החמה מניסן עד תשרי. ע"ש. צא וחשוב, מאה ושמונים יום מסתיימים ביום ג' תשרי, כי מיום א' בניסן עד תשרי יש ששה חדשים, חדש מלא וחדש חסר, נמצא סוף הימים האלה היה ביום ג' תשרי, ואז התחיל בסעודת שבעת הימים לכל העם הנמצאים בשושן, וישראל לא שמעו לקול מורים ונהנו מסעודתו של אותו רשע, אבל ביום השביעי שהוא יום הכפורים כולם הלכו לבית הכנסת ביום הקדוש לישראל, ולא היה בסעודתו של אחשורוש ביום השביעי אף אחד מישראל, ואז מלאכי השרת מצאו מקום לפנות בסניגוריא לפני הקב"ה, על עמו ונחלתו, ישראל עם קרובו, ונתערבה שמחתו של אותו רשע, וציוה להרוג את אשתו, אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשורוש, ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה, ובויהכ"פ הכין הקב"ה את גאולת ישראל, ע"י שנהרגה ושתי, ונתפנה מקומה לאסתר המלכה. ותחת הסרפד יעלה הדס. (מגילה י:). [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים]. וזה טעם נוסף לתענית ג' תשרי.

המן הרשע היה צדוקי וכפר באמונת חכמים. "ישנו עם אחד". בגמרא מגילה (י:): אמרו "ישנו" עם אחד, שישנו מן המצות, אמר ליה הא איכא בהו רבנן, אמר לו, "עם אחד הם". והדבר יפלא איך אפשר להכחיש את המציאות דאיכא בהו רבנן שזהירים במצות, ולומר עם אחד הם. ונראה שהמן הרשע היה מין ואפיקורוס וכופר בתורה

שבעל פה, וטען שחכמי ישראל שינו מכוונת התורה (שינו לשון שינוי. מהרש"א), כי איפה כתוב בתורה תפלין ומזוזה וכיוצא בזה, ולכן אמר המן הרע הזה, שחכמים בדו זאת מלבם, והרי חג עצרת (חג השבועות), לפי חשבון ספירת העומר, צריך לחול ביום ראשון בשבת, כמו שכתוב וספרתם לכם ממחרת השבת, והם שינו מכוונת התורה, ומתחילים לספור אחר יום ראשון של פסח, ועושים את החג שלא בזמנו, וכהנה וכהנה מטענות הצדוקים שכופרים בתורה שבעל פה, ולכן עם אחד הם, שחכמיהם פירשו את התורה ככל העולה על רוחם, וכחומר ביד היוצר, תמק לשונו בפיו. [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

אילי המסחר היו יהודים והמן הפך את הקערה עד שנפל ואז חזרו אילי ההון היהודים. "ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה". מיהם עושי המלאכה? הענין כי היהודים בהיותם עם חכם ונבון היו אילי המסחר והתעשייה, ועושי המלאכה אנשי פרס ומדי לא היו יכולים לעמוד בתחרות מול היהודים מצד טיב סחורתם, ובהזלת מחירי הסחורות, ועל ידי כך משכו את כל הלקוחות אליהם, והסוחרים של מדי ופרס עיניהם רואות וכלות, עיני רשעים תכלינה, בראותם הצלחת סוחרי ישראל, שעסק מסחרם משגשג ופורח מעלה מעלה, והם יורדים מטה מטה. והמן הרשע צורר היהודים מצא פתחון פה בדבר הזה אצל הסוחרים של פרס ומדי, והצליח לסכסך וללבות אש השנאה בלבם של ראשי האיגוד המקצועי של הגוים, לכן השפיע עליהם ע"י ראשי האיגוד של הסוחרים, שכל אחד מהם ישלם מס מסויים, שישולם לאחשורוש כדי

להשמיד את היהודים, ובכך יצליחו לשקם את מסחרם, ולקומם את הריסותיו, והוא מצא אוזן קשבת וכל אחד תרם כמיטב יכולתו לפתרון הבעיה הזאת, וזהו שנאמר "אשקול על ידי עושי המלאכה", ורק כשנהפך עליו הגלגל, ויתלו את המן, נוכחו שכל התרומות שנמסרו לידו ירדו לטמיון, והתחילו לרומם ולנשא את היהודים ולהתחנף לפניהם, ולכן כתוב וכל שרי המדינות ועושי המלאכה אשר למלך מנשאים את היהודים, כי נפל פחד מרדכי עליהם, על שאז היו משתפי פעולה עם המן הרשע, ורצו לתקן את אשר עוותו, ולהראות כאילו לא היתה ידם במעל הזה, והמן אדעתא דנפשיה עביד. וזהו שנאמר ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים איתו. [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

אחשורוש שנה ישראל כיון שראה שהיושב על כסאו יהיה יהודי, עד שהבין שזה בנו דריוש. "הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך". במגילה (ד) אמרו על זה, משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה, לשני בני אדם, לאחד היה לו תל בתוך שדהו, ולאחר היה לו חריץ (בו) בתוך שדהו, בעל החריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים, בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים, לימים נזדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל החריץ לבעל התל, מכור לי התל שלך, אמר לו טול אותו בחנם, והלואי. וכך אמר אחשורוש להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך. ופירש רש"י, כלומר יש ללמוד שגם אחשורוש היה בדעתו להשמידם. ויש להבין שאם כן כיון שהיה שונא ישראל יותר מהמן, איך נהפכה דעתו בעת שאמרה לו אסתר כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד, ומיד נתמלא

חמה על המן, עד שציוה לתלותו על העץ. והסביר הגאון רבי יהונתן אייבשיץ, בפירוש רבינו יהונתן (אסתר פרק ח פסוק ח), כי דרך מלכי אומות העולם הקדמונים לחקור ולדרוש ע"י החוזים בכוכבים האצטגנין, וקוסמי קסמים לדעת מי ישב על כסא מלכותו לימים יבואו, וכששאל אחשורוש על זה, הודיעוהו שעל כסאו ישב יהודי אחד והוא ימלוך תחתיו, ואז חמתו בערה בו על ישראל, בחושבו שהם ימרדו בו ויעשו מהפכה צבאית ויורידוהו מעל כסאו, וכשנודע לו אח"כ שאסתר יהודית הבין שבנו אשר יולד לו ממנה ישב על כסאו, שע"פ הדין הולד הולך אחר האם, וכמו שבאמת היה כן ודריש בנו ירש את כסאו ומלך תחתיו, והבין שהיהודים נאמנים לו, ואין בהם עקש ופתלתול, לכן נהפך לבו לטובה לעם ישראל, והבין שבחנם שנא אותם, והמן רצה לשפוך דם נקיים על לא חמס בכפם, ונתחרט על מחשבותיו, ונהפך לאוהב, כי לב מלך ביד ה', לפיכך אמר למרדכי ואסתר, ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו בטבעת המלך. [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

פני אחשורוש בערו כאש ותהבל אסתר מאד ומלאך מיכאל בא לעזרתה. "ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות", איתא במדרש (פרשה ט אות א), שכאשר ראה המלך את אסתר עומדת לפניו חמתו בערה בו על אשר הפרה את החוק שנכנסה אליו בלי קריאה, ותשא אסתר את עיניה ותרא את פני אחשורוש בוערות כאש ותכר את קצפו ותבהל מאד, ותפג רוחה ותשם ראשה על הנערה שהיתה מימינה, וירא אלהינו ויחמול על עמו, ויפן לצערה של היתומה אשר בטחה בו, ובמגילה (טו:): איתא, א"ר יוחנן,

באותה שעה נזדמנו לה שלשה מלאכי השרת, אחד שהגביה את צוארה ואחד שמשך עליה חוט של חסד, והוסיף לה יופי על יופיה, והדר על הדרה, ואחד שמתח את שרביט הזהב, עד ששים אמה. ובמגילה שם (טו:): איתא, שאמרה אז, אלי אלי למה עזבתני, וכתבו דורשי רשומות, כי הנה מיכאל שר ישראל, כשתסלק אותיות אלי משם מיכאל, ישאר מך, וכשתסלק אלי משם ישראל, ישאר רש, מך ורש היינו עני, וכמ"ש (מגילה יא): שנעשה שונאו של הקב"ה מך וכו'. [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

אסתר למדה זכות בדעתה על עמ"י ובאהבת השי"ת אליהם ואז חזרה הסיעתא דשמיא. "אלי אלי למה עזבתני". איתא במדרש תהלים (פרק כב), אלי בים סוף אלי בסיני. נראה לפרש שאסתר ראתה שנסתלקה ממנה רוח הקודש (מגילה טו:), חשבה אולי שע"י העון שהשתחוו לצלם אין ישראל ראויים לנס, ושוב נתישבה דעתה, שבכל זאת ה' מחסה לעמו, וכלל ישראל לא יענשו, שהואיל ואין העולם קיים אלא בשביל ישראל (ע"ז י), לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, שהרי כשעברו ישראל בים סוף, היה פסל מיכה עמהם, (כדא' במדרש תנחומא פ' משפטים אות יד), ואעפ"כ עשה עמהם הקב"ה נס ופלא, בקריעת ים סוף, משום שעל כללות ישראל, אינו חושש לדונם כפעלם, כן גם עתה תצמח להם ישועה. ואע"פ שנאמר עליהם מפוזר ומפורד בין העמים, שהיה ביניהם קנאה ושנאה, השתא מיהא שכולם עשו תשובה, והיו לאחדים, ראויים הם לתשועה, כמו בסיני, שאע"פ שבכל המסעות כתיב ויסעו ויחנו שהיה ביניהם ריב ומדון, כשהגיעו לסיני כאיש אחד בלב אחד, נעשו ראויים

לקבלת התורה, אף כאן ראוי להצילם מכף אויב ומתנקם. (דברים אחדים דף קיג; בתוספת נופך). [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

איזו עצה מיוחדת יעצה זרש יותר משס"ה חכמים שהיו להמן הרשע יש". "ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עץ גבוה חמשים אמה וכו'". אמרו במדרש ילקוט שמעוני (אסתר, רמז תתנ"ו), א"ר יהושע בן לוי שס"ה יעוצים היו להמן הרשע, וכולם לא ידעו עצה כזרש אשתו. ואמרה לו, אם מזרע היהודים מרדכי לא תוכל לו, שאם תפילהו לכבשן האש, כבר ניצולו חנניה מישאל ועזריה מן האש, אם תשליכהו לגוב אריות, כבר ניצל מזה דניאל, אם תנקר לו את עיניו, הרי שמשון אחר שנקרו את עיניו, ורבים אשר המית במותו מאשר המית בחייו. הא אין לך אלא לתלות אותו על העץ, שלא נמצא אחד מעמו שניצול מן התליה. והרב יד יוסף צרפתי (דף קס ע"ב) הקשה דמה חכמה יש בעצה זו, שהרי ודאי מי שהציל את חנניה מישאל ועזריה מן האש הגדולה ואת דניאל מגוב האריות, יוכל להציל מחבל התליה. ותיריך, ע"פ מה שאמרו בירושלמי חגיגה (פ"ב ה"ב), כשנתמנה שמעון בן שטח לנשיא, באו והודיעו לו שיש שמונים נשים מכשפות במערה באשקלון. מיד עמד ר' שמעון בן שטח ביום סגריר וגשום וכינס שמונים בחורים בעלי קומה, ולקח אותם עמו אל המערה, ונתן ביד כל אחד מהם כד חדשה וטלית נקיה ומקופלת בתוכה, והם כפו הכדים על ראשם, לפני שיכנס למערה לבדו, אמר לבחורים, כשתשמעו צפצוף פעם אחת לבשו מיד טליתותיכם, ובצפצוף פעם שנית הכנסו כלכם אל המערה, ומיד כשתכנסו כל אחד ואחד מכם יעשה עצמו כאילו בא לגפף אחת מהן ויגביהנה

מן הקרקע, שלא יוכלו לכשף אתכם, שכן דרכו של מכשף, כל שהגבהת אותו מן הקרקע אינו יכול לכשף כלל, כשנכנס למערה אמרו לו היאך באת לכאן כשבגדיך נגובים בשעה שמטרות עוז יורדות ממרומים, אמר להן בין הטפין הייתי מהלך. אמרו לו ומה באת לעשות כאן? אמר להן מכשף אני ובאתי ללמוד וללמד, עשו מה שאתן יכולות, ואח"כ אעשה כן גם אני, אמרה אחת מהן מה שאמרה והביאה פת לכולן, אמרה אחרת מה שאמרה והביאה בשר מבושל, אמרה אחרת והביאה תבשילים, אמרה אחרת והביאה יין. אמרו לו ואתה מה יכול לעשות, אמר להן יכולני לצפצף שתים ואני מביא לכאן שמונים בחורים עטופים טליתות נגובות, הם ישמחו בכן ואתן תשמחו בהם, צפצף פעם אחת ומיד לבשו טליתותיהם, צפצף פעם שנית ונכנסו כולם כאחד אל המערה, אמר כל אחד מכם יטול את בת זוגו, טענו אותן והביאו אותן לבית הדין, דנו את דינן וגזרו עליהן דין מות, כמו שנאמר, מכשפה לא תחיה, ותלו אותן. ע"כ. והנה המן הרשע וכל אוהביו היו חושבים שכל הנסים שנעשו ע"י צדיקי ישראל הכל נעשה בכישוף, וכמו שאמרו במדרש רבה (פרשה ז אות יג), שאמר המן לאחשורוש, שמשה בן עמרם נטל מקל אחד ובכשפיו לחש עליו וקרע את הים ועברו כולם. וכן יהושע בחר לו אנשים בעלי כשפים, ובכך התגבר על עמלק וכו', ולכן זרש אשתו וכל אוהביו התחכמו לומר שאין תקנה להתגבר על מרדכי אלא ע"י תליה, שמכיון שאז לא יהיו רגליו נוגעות בארץ בהיותו תלוי באויר, לא יוכל לכשף ולהנצל על ידי כשפיו מעמוד התליה, זו היתה עצתה של זרש. עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל.

ככר כסף לעניי ישראל כדי שיצליח בגזרתו, בודאי השי"ת החשיב לו לחובה, שאין לך מצוה לקטנר יותר מזה, וכמו הנותן דורון למלך כדי לשחוט את בנו, שלא יהיה לו בזה שום זכות.

נס היה שהבהילו את המן עם בגדיו הסרוחים שהמלך לא יכל לסבול. "עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו, ויבהילו להביא את המן", נס היה שהבהילו להביא את המן, ולא הרשו לו להתמהמה, כי הוא חשב שבינתים יתרחץ ויתנקה ממלבושיו מאותו עציץ ששפכה עליו בתו ותעל באשו וצחנתו וסרחונו, ובכך היתה מפתלו קרובה בעיני המלך, וכבר אמרו בסנהדרין (צב), לעולם לא ישנה אדם מבגדי תפארתו אפילו בשעת הסכנה. (שכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שכאשר הושלכו לאש היו לבושים בבגדי תפארתם. רש"י). וזהו והמלך קם בחמתו אל גינת הביתן, כי המלך היה צר לו לסבול ריחו הרע, ויצא לשאוף רוח בגנתו ושב בכעס. ועוד טעם למה הבהילוהו, כדי שלא יספיק לבער את העץ שעשה למרדכי, ושתהיה עדות והוכחה לדברי חרבונא, שאל"כ איך יהרגוהו על פי שטנת חרבונה ללא הוכחה ברורה. לכן אמר להם תלוהו "עליו", אם העץ ישנו, דהוי ליה ידים מוכיחות. ובזה גם כן פירשו כי היה בושה למלך שיאמר שיתלו את המן בגלל מחשבתו שנעשית בהסכמת המלך, וגם כשנפל על אסתר וחשב שבא לאונסה, אי אפשר לפרסם זאת בהודעה רשמית מחצר המלך והלשכה המלכותית, שזוהי בושה וחרפה למלך, וכדי בזיון וקצף. וחרבונה זה הוציאו מן המבוכה ומצא מוצא של כבוד, לומר שזהו בגלל שנאתו למרדכי עד שהכין לו עץ לתלותו, ובלעדי העץ מאין הוכחה שחשב זאת. כ"כ אהבת דוד בשם

המן חילק עשרת אלפים ככר כסף לעניי ישראל כדי שיצליח בגזרתו, אך באמץ נחשב למרדכי. "ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי". איתא במגילה (טו), כשבא המן אצל מרדכי ראה תלמידים יושבים לפניו והיה מרדכי מראה להם היאך קמיצת העומר, (כי היה זה בט"ז ניסן יום שהיו מביאים קרבן העומר), שאל המן, במה אתם עוסקים, אמר לו מרדכי, כשהיה בית המקדש קיים היו קומצים מסולת העומר של שעורים, ומקריבים על גבי המזבח, אמר להם המן, בא קומץ שעורים שלכם ודחה עשרת אלפים ככר כסף שלי, א"ל מרדכי, עבד שקנה נכסים מה שקנה עבד קנה רבו. לכאורה הרי אחשורוש החזיר לו את כספו, שנאמר הכסף נתון לך. אולם אמרו במדרש, (הובא בספר אהבת דוד דרוש א לשבת זכור דף יא ע"ד, בשם הרב יערות דבש), שאחר שהחזיר לו את כספו, הלך המן וחילק אותם לעניי ישראל, לשם צדקה, כדי שיצליח בגזרתו. וכשאמר בא קומץ שעורים שלכם, ודחה עשרת אלפים ככר כסף שלי, התכוין על מעשה הצדקה שלו. על זה ענה לו מרדכי, מה שקנה עבד קנה רבו. כי המן מכר עצמו לעבד למרדכי, וכמו שאמרו (מגילה טו), דקרו ליה עבדא דאזדבן בטולמי. (פירש רש"י, שמכר עצמו לעבד עבור ככרות לחם שלקה ממנו לצורך חייליו). ולכן מצות הצדקה תיחשב לזכותו של מרדכי, ונזקפת לחשבונו, כי מצות הצדקה גם בלי כוונה מועיל לבעליה, כמו שאמרו בתורת כהנים (סוף פרשת ויקרא), הרי שנתפזרו לו מעותיו ומצאם עני והתפרנס מהם, מעלים עליו כאילו נתנם בכוונת המצוה ותחשב לו לצדקה, וכמ"ש החיד"א בפתח עינים (ב"ב י), שזוהי כוונת הפסוק פזר נתן לאבינונים. ע"ש. [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים]. והאמת כי בלאו הכי מה שחילק המן עשרת אלפים

הראשונים, וה"ד קרן ישועה הישן (דף פו.).
[חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

נס נוסף היה במה שהבהילוהו, שלא הספיקו לסיים לו בכי טוב. וטעם נוסף להנס של "ויבהילו", שהם חשבו לסיים בכי טוב להם, כשהתחילו חכמיו לומר אם מזרע היהודים, כפירוש רז"ל, אם מזרע היהודים (משבט יהודה) מרדכי אשר החלות לנפול לפניו, לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו, ורצו לסיים בכי טוב להם, ואם לאו מרדכי יפול. והשי"ת בלע לשונם והשתתקו בבהילתו של המן לבוא מיד למלך. ועוד י"ל כי זרש אשתו וכל אוהביו נתנו עצה טובה להמן, כי בהיות והיהודים הם אנשי חסד, ומוחלים על עלבונם, וכמו שאמרו לבן הדד מלך ארם שילך להתרפס לפני אחאב, כי מלכי בית ישראל מלכי חסד הם ויחמול עליו להחיות את נפשו (מלכים א, כ, לא), כן יעצוהו, שנפול יפול לפני מרדכי ויבקש ממנו מחילה, ואז ינצל מפחד אויב ומתנקם. אבל בשמים לא רצו להעמיד את מרדכי בנסיון, ובעודם מדברים עמו, לא היה סיפק בידו לעשות כעצתם, כי הבהילו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר, ושם היתה מפלתו. [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

כמה טעמים כיצד נהנו מרדכי ואסתר מבית המן שזה שלל עמלק. "ויתלו את המן וכו'. ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן וכו'. הנה בית המן נתתי לאסתר ואותו תלו על העץ וכו'". קשר הפסוקים ביאר הגרי"פ פירלא (ח"א עמוד 523), כי לכאורה קשה טובא שמאחר שהמן היה מזרע עמלק איך הותר להנחיל ביתו לאסתר, הרי כל ממון של עמלק אסור בהנאה, משור ועד שה מגמל ועד חמור,

הכל בכלל מצות מחיית עמלק כדי שלא יאמרו גמל זה של עמלק, כמו שאמרו במכילתא סוף בשלח. (ובפירוש רש"י סוף תצא, ורבינו בחיי סוף בשלח). אלא שהמן היה מהרוגי מלכות שנכסיהן למלכות, וכשנהרג המן זכה אחשורוש בנכסיו, ושוב הותרו גם לישראל, על דרך עמון ומואב שהרו בסיחון (גיטין לח.). ולכן הזכיר הכתוב שני הדברים כאחד. (וע"ע שם להגרי"פ פירלא). ועיין עוד בעונג יום טוב (בהקדמה אות ו' בהגהה למטה). ובספר אבי הנחל (דרוש יד) תירץ, שהמן עבדו של מרדכי ומה שקנה עבד קנה רבו. ע"ש. אולם מדברי הרמב"ן (דברים ב. יד) כי ה' אלקיך ברכך, שנתברך עמם צאן ומקנה וקנין משלל מצרים ועמלק, מוכח שלא נאסר שלל עמלק, והוראת שעה היתה של שמואל בשם ה' לשאול. ודברי המכילתא היא רק על פסוק כי מחה אמחה את זכר עמלק, שנשבע הקב"ה וכו' שלא יאמרו גמל זה של עמלק, זהו כשהקב"ה שימחה זכרו של עמלק ינהגו כן, וכמו שציוה בזמנו בשאול. אבל במצות תמחה זכר עמלק, לא נצטוו אלא על עמלק וזרעו האנשים ולא הבהמות. אך בפירוש רש"י סוף תצא לא סבירא ליה הכי. ועדין צל"ע. וע"ע במנחת חינוך (ריש מצוה תרד) שעמד ע"ד רש"י. ול"ז מדברי הרמב"ן. [ואפשר שזה שאמרו במגילה (י:) ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב לפני האלקים, זה המן שניתנו נכסיו למרדכי ואסתר שנאמר וכו'. קמ"ל כנ"ל. ובעונג יום טוב כתב שכל זמן שזרע עמלק קיים אין מצוה בהריגת בהמותיו. ע"ש]. וע"ע במשך חכמה (סוף פ' תצא) דדוקא על המלך יש מצוה למחותו וכו', משא"כ לשאר אדם. ולכן כתיב גבי דוד ויך את העמלקי, ואיש ואשה לא יחיה דוד ולקח צאן ובקר וכו', שעדיין לא היה מלך. (וקיבל מה שאמרה לו אביגיל במגילה יד: שעדיין לא יצא טבעו בעולם,

ואינו חשוב מלך). וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"א א"ח סי' נד אות יח). [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

גזירת המן נתבטלה דוקא על ידי תלייתו ולא על ידי האגרות השניות. "הנה בית המן נתתי לאסתר ואותו תלו על העץ על אשר שלח ידו ביהודים, ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך". הנה לכאורה לא תספיק כתיבת אגרות אחרות, דמי אמר שכל האומות יתחשבו באגרות האחרונות, שמא יאמרו שהאגרות הראשונות תקפות והאחרונות מזוייפות. אלא שאמרו חז"ל (מגילה טו:), מזה ראתה אסתר להזמין את המן אל המשתה. אמרה אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא. ופירש רש"י, וגמירי דאי חד מנייהו מית בטלה גזירתא. (וכן אמרו בתענית כט.). וזה שאמר כאן, הנה בית המן וכו', כלומר, הרי כולם ידעו שהמן נתלה על העץ, וממילא הגזרה בטלה, ולמה נכתבו האגרות האחרונות, אלא כדי לתת ליהודים מלא העזרה הדרושה שישלטו היהודים בשונאיהם. [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

על ידי לימוד תורה ומוסר זכו שלא נפקד מהם אפילו איש אחד במלחמות בשונאיהם. "ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה וששון ליהודים", מקום אשר דבר מלכו של עולם מגיע, ע"י לימוד תורה ומוסר, ובטחו בה' שיקבל תשובתם, ותתבטל גזרתו של המן, לפיכך עשו שמחה ומשתה, בבטחונם שנהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם. ואיש לא יעמוד בפניהם, שלא נפקד ממנו איש, שהוא נס גדול. [ולכן בתפלת "על הנסים" של פורים, מסיימים, ועשית עמהם "נסים ונפלאות" בלשון רבים, כי נסים רבים נעשו להם, (וכן העלה הרה"ג ר' יצחק פלאגי בספר יפה ללב ח"ב סי' תרצג, ודלא כנוסח קצת סידורים ועשית עמהם "נס ופלא". ע"ש)].

[חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

בדור ההוא עשו שמחה ואח"כ משתה, לא כן לדורות שע"י המשתה יבא לשמחה. "על כן היהודים הפרזים עושים את יום י"ד שמחה ומשתה ויום טוב", ולהלן הוא אומר לעשות אותם "ימי משתה ושמחה". נראה להסביר, כי בדור ההוא שאירע בו הנס, קדמה להם שמחה על גאולתם ועל פדות נפשם, אלא שרצו לבטאת את שמחתם ביתר שאת, לכן אמר שמחה ומשתה, אבל לעתיד אשר אותותינו לא ראינו, צריך להקדים המשתה תחלה, כדי לבוא על ידי המשתה לשמחה ויום טוב. (קול יעקב מדובנא). [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

בפורים כולנו תפלה שמי שפרע מה"המנים" הראשונים הוא יפרע מה"המנים" האחרונים. איתא בילקוט (רמז תתנדג), האריה עשה סעודה לכל החיות, וסיכך להם את בית המשתה בעורות של אריות שמתו מכבר, אחר שאכלו ושתו, בקשו מן השועל לזמר ולשיר להם, א"ל השועל, אני מסכים, בתנאי שתענו אחרי מה שאני אומר, תלה עיניו לתקרה, ואמר מי שהראנו בעליונים הוא יראנו בתחתונים, כך מי שפרע מן הראשונים הוא יפרע מן האחרונים. כשם שזיכנו ה' לראות במפלתם של המן הרשע וחביריו, כך יראנו בקרוב במפלתם של הרשעים שונאי ישראל אהלי אדום וישמעאל המרצחים, ימח שמם וזכרם מן העולם. ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד. [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

פורים חשוב כמו שבועות וכמו יום הכיפורים. בתקוני הזהר (תיקון כא, דף סד ע"ב) איתא, פורים אתקרי על שם יום הכפורים,

דעתידין ישראל להתענגא ביה ולשנויי יתיה מעיניו לעונג. ע"כ. ויש להסביר עוד את הקשר לשניהם, כי ביוהכ"פ נתרצה הקב"ה לישראל, ונמסרו הלוחות למשה רבינו, ונקבע יום מחילה וסליחה לדורות. (כמ"ש רש"י בפרשת יתרו יח, יג, וכן הוא בתנחומא פרשת כי תשא אות לא). ובפורים חזרו וקבלו התורה שבעל פה (תנחומא פרשת נח), מרצונם הטוב, שנאמר קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר (שבת פח). נמצא ששתי התורות שבכתב, ושבשל פה, נתקבלו ביוהכ"פ וביום הפורים. ולכן נקבעו ימי מתן תורה אלו לימי שמחה, ואין שמחה בלי אכילה ושתייה (מ"ק ט), כי הכל מודים בעצרת דבעינן לכם (פסחים סח), גם הפורים הוא יום משתה ושמחה. והרמז לזה שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני, הימין לתורה שבעל פה, שנאמר מימינו אש "דת למו", אותיות תלמוד, כי לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל התורה שבעל פה (גיטין נט), ושמאלו תחבקני, היא התורה שבכתב, כי העוסקים במקרא מדה ואינה מדה (ב"מ לג). [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

בערב כיפור מרבים ואכילה ואח"כ מתענים, ובערב פורים מתענים ואח"כ מרבים באכילה. אמרו מגדולי החסידות, כי בראות השטן שישראל מרבים באכילה ושתייה ושמחה ביום פורים, מתחיל לקטרג עליהם, והקב"ה משיב לו, והלא אתמול (יום תענית אסתר) צמו כל היום. וכן כשמרבים באכילה ושתייה בערב יוהכ"פ, מתחיל השטן לקטרג, ומשיב לו הקב"ה, והלא מחר צמים הם כל היום. וזהו, והסר השטן מלפנינו ומאחרינו. [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

פורים כולל בתוכו את כל המועדים כולם.

אתה מוצא שיום הפורים כולל בתוכו ימי המועדים, כי חג הפסח הוא חג החירות, שבו נגאלו אבותינו משעבוד מצרים, ואף כאן נגאלו משעבוד האומות, כי נפל פחד היהודים עליהם, וגם יצאו ממיתת לחיים, חג השבועות יום מתן תורתנו, כך היה בפורים, קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר, שחזרו וקבלו התורה שבעל פה מרצון, מפני חיבת הנס שנעשה להם.

[שבת פח], ומדרש תנחומא (פרשת נח). ע"ש]. בראש השנה ספרי חיים ומתים פתוחים לפני הקב"ה, כך בפורים מרדכי וכל ישראל לחיים, המן ובניו וכל שונאי ישראל למיתה. יום הכפורים יום מחילה וסליחה וכפרה, אף יום הפורים, בו נמחלו עונותיהם של ישראל, ע"י דברי הצומות וזעקתם, ויום תענית אסתר. (ע' בהרא"ש ריש מגילה). חג הסוכות שהוא פריסת סוכת שלומו עלינו, בצילא דמהימנותא, גם בימי הפורים, רבים מעמי הארץ מתיידיים, ונכנסו תחת כנפי השכינה, ובו נצטוו ישראל ושמחת בחגך, אף בפורים ימי שמחה ומשתה. יד יוסף צרפתי (דרוש ה דף קסג ע"ד). [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

בכל שנה ושנה בימי הפורים מתעוררים הרחמים על ישראל כבראשונה בזמן הנס. וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם". יש לפרש הפסוק ע"פ מ"ש גדולי החסידות, שבכל שנה ושנה מתחדשת הארת יום הפורים בשמחה וגילה, בגשמיות וברוחניות, בגשמיות, ריוח והצלה יעמוד ליהודים, וברוחניות, הארת התורה שקבלוה ישראל ביום הזה. [ומעין מ"ש התוס' (סוטה יד). בשם המדרש, למה נקבר משה רבינו מול בית פעור, לפי שבכל שנה ושנה ביום שחטאו ישראל בדבר פעור, מתעורר לעלות למעלה ולקטרג על ישראל להזכיר עונם, וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע עד חוטמו, למקום ששיקעו משה רבינו]. ואף בפורים מתעוררים הרחמים על ישראל, והארת היום, שגדולה מדה טובה ממדת פורענות. תוספתא הובא בתוס' (סוטה יא). [חזו"ע דרושים דרוש ב' לפורים].

פרשת פרה

שצריך כוונה, קטן פסול, ות"י דמייירי בגדול עומד ע"ג]. ב. עי"ל שמשה גילה ברוח הקודש מי לא נטמא במת מעולם. ג. אפשר שטומאה שקודם מתן תורה לאו כלום היא. שגוי אינו מקבל טומאה (רמב"ם ט"מ א, ג). וכמו שאכלו קרבן פסח מצרים מבלי טהרת אפר פרה. [וע' בניזיר (נד), או בקבר, אמר ר"ל זה קבר שלפני הדיבור. וכ' המאירי שם, דר"ל קודם מתן תורה לא היה בו טומאה, ואף לאחר הדבור אלא במגע אבל לא באהל].

היאך רבינו האריז"ל נטהר באפר פרה.
החיד"א (מדבר קדמות מע' א אות כו) כתב, פשיטא לי דרבינו האריז"ל היה נטהר באפר פרה ע"י אליהו זכור לטוב, ואז נחה עליו רוח הקודש להפליא. ע"כ. וצ"ב מי הזה עליו, שהרי א"א להטהר מבלי שיזה עליו איש טהור. ואליהו הנביא הוא מלאך ולא איש. ואפשר שבאותה שעה נגלה בגילוי גוף שדינו כמו איש. ובתומים (ח"מ סי' א סוף סק"ב) הביא מ"ש מהר"י בי רב, דאליהו זכ"ל אינו בגדר הסמיכה, שהוא מלאך. והק' דא"כ אף בגדר מצות תחומין אינו, דכי נאמר במלאכים ונשמת צדיקים הנעדרים מגשם חומרי איסור, ורבי הוי אתא כל בי שמישי לביתה (כתובות קג), ואיך אמרו בגמ' בחד בשבת לישתרי דלא אתא אליהו מאתמול בשבת תפשוט דאין תחומין למעלה מעשרה דאל"כ איך יבא אליהו בשבת, ש"מ דאף אליהו בכלל שמירת המצות דאו' ודרבנן, דהא לדעת רוב פוסקים תחומין דרבנן, וא"כ מכ"ש שהוא בגדר הסמיכה.

מדוע יהיו רק עשר פרות אדומות ולא פחות או יותר. כתב הרמב"ם (פרה פ"ג ה"ד), תשע

מי יותר טהור, מי שלא נטמא מעולם, או שנטמא אלף פעמים והוזה עליו באפר פרה. כתב הרמב"ם בפיהמ"ש (מס' פרה פ"ג), ואין הבדל בין האדם שלא נטמא כלל במת או שנטמא כל ימיו וטבל והוזה עליו שלישי ושביעי, ולא עוד אלא שזה שהוזה עליו יש לו מעלה יתרה בטהרה, לפי שהכתוב כבר גזר עליו שהוא טהור ולפיכך לא נחוש לו מקבר התהום אלא אם נתברר. ע"כ. ויש לפלפל בכונת דברי הרמב"ם. ומובא מהאדמו"ר ר' יואל מסאטמר, שכל זה אמור רק לגבי טומאה שחוץ מגופו, ולא לטומאה שמגופו.

מי הטהור הראשון שיכל להזות מי חטאת במדבר. קצ"ע כיצד קיימו טהרת פרה אדומה, שהרי אי אפשר להזות רק "איש טהור", ומי מכל ישראל היה יודע שכל ימיו נזהר מטומאת מת, ולא נטמא לעולם במת. [וכתב הרמב"ם (פיהמ"ש פרה פ"ג) שלעולם לא נתכן טהרה מבלי שיימצא איש אחד טהור מטומאת מת, ולכן היו צריכים לעשות חצרות וכו']. א. ויש ליישב שהתינוקות הנולדים במדבר היו על גבי ענני כבוד, ואפשר שהיו הולכים מעל הקרקע טפח, והיו ענני כבוד מצילים מקבר התהום. ואף שענני כבוד נסתלקו בחטא העגל, מ"מ חזרו בט"ו בתשרי, עד חודש ניסן ונולדו עוד ילדים. ואפשר שהיה בהם דעת, וקטן שיש בו דעת שהזה, מועיל. [לשון הרמב"ם (פ"י מה"פ ה"ז): קטן שיש בו דעת שהזה והאשה מסעדתו וכו', וכ"כ התוס' (יומא מג). וכתב התו"ט (פרה פ"ב) דנראה דנקט מלתא דשכיחא, אבל לאו למימרא דדוקא בקטן מסעדתו ולא בגדול, שאין טעם לחלק. ובמנח"ח (שצט, ע) תמוה, דבהזאה צריך כוונה (רמב"ם שם ה"ז), וכל מקום

פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחרב הבית בשנייה, ראשונה עשה משה רבינו, שנייה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חורבן הבית, והעשירית יעשה המלך המשיח מהרה יגלה אכ"ר. ויש לשאול מדוע דוקא עשר פרות. ואפשר שזה כמו עשרה הרוגי מלכות, שאף פרה אדומה באה לכפר על מכירת יוסף. שעצם עשיית הפרה מכפרת, וכמבואר ג"כ ברמב"ם (פרה פ"א ה"ט). וכתב בכלי יקר (שמיני ט, ג) "שאותו מעשה של וישחטו שעיר עזים, היה סיבה גם למעשה עגל, שמדת הקנאה נשתרשה לדורות, עד שיצא העגל הזה מתוך שרבים קנאו במשה במחנה כקרח ועדתו וכו', וחשבו עלילות דברים לא ידענו מה היה לו, כדי לפרוק עולו מעליהם ולמנות עליהם העגל הנבזה הזה".

מדוע עשו י' פרות אדומות, ואיך כיפרו על י"ב עגלים. יש לבאר עוד משום שעשו י"ב עגלים (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב. ושם איתא שעשו עוד אחד דימוסיא לכולם. אך י"ל שההוא יצא מאליו). ונדב ואביהו כפרו במקום שנים. ונותרו עוד עשרה. ע' בילקוט ראובני (פ' וירא את רכה) בשם הרמ"ע מפאנו, שבשעת העקידה היה מיכאל ל' היה מקריב האיל כדי שיציל יצחק והשטן מרחיקו כדי שישחט יצחק. בשביל חטא העגל שכאשר ישחט יצחק תבטל כלל ישראל. ובעון העגל אמר 'קח נ"א', ר"ת נדב אביהו שבהם תכופר עון עגל, שבאהרן התאנף ה' זה כלוי בנים. ומעורו של האיל נעשה אזור לאליהו וכו', והכהן הוא אליהו המקריב א"ת עול"ת אי"ש, זה יצחק שפרחה נשמתו ונכנס באיל. עו"ר העול"ה אשר הקרי"ב הכה"ן ל"ו יהי"ה, לכהן צדק זה אברהם, לו יהיה לאליהו, שנעשה לו אזור ואבנט ממנו. ע"כ.

כשאין אפר פרה אסור להשתמש בקבלה מעשית. בס' מדבר קדמות להחיד"א (מערכת א אות כו) הביא מס' ילקוט ראובני בשם המקובלים בשם האר"י, דר' טרפון וכדו' שהיה להם אפר פרה מותר היה להם להשתמש בקבלה מעשית. אך אנו אסור לנו. [והוא בשער רוח"ק (שער ז) בשם האר"י שמה שהתנאים ע"ה היו משתמשים בשמות נוראים לענין זכירה ופתיחת הלב, כי בזמנם היה אפר פרה והיו נטהרים מכל הטומאות לגמרי, אבל אנחנו כולנו טמאי מתים, ולכן אין לנו רשות להשתמש בשמות הקדושים, והמשתמש בהם ענשו גדול. ובש"ע האריז"ל הובא, בשם האריז"ל שחלילה מלהשתמש בשמות הקדושים אפי' להשיג תורתנו הקדושה, הגם שאנחנו בארצנו הקדושה ונוהגים בפרישות, שאין לנו אפר פרה. ובשו"ת מן השמים (סי' ט) שאל האם אפשר להשתמש בשם הקדוש בן מ"ב אותיות להשיב המלאכים הקדושים הממונים על התורה, להתחכם בכל מה שילמוד, ושלא ישכח מה שילמוד. והשיבו, קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, והוא לבדו יעשה לכם כל צרכיכם. ויל"פ לעת רצון].

מדוע חכמים קנו פרה אדומה בזהב מרובה, ולא יצוה בספר יצירה. בספר פרדס יוסף הביא בשם ספר ויקן יוסף (אות י סימן ב מערכת יצירה) שדן האם יוכל אדם לפדות בכור בהמה בשה שנברא על ידי ספר יצירה, למ"ד שאפשר לפדות בשה בן פקועה, והביא ראיה ממ"ש בירושלמי (פאה פ"א ה"א) שלא מצאו פרה אדומה ושקלוה זהב כנגד משקלה, ולמה לא בראו חכמים פרה אדומה, ות"י שכיון שצריך שחיטה לשמה, ובהמה כזאת לא שייך שחיטה, ועוד שצריך שתהיה בת שנים או בת שלש וארבע, ואם נוצרה כעת, אף שהיא נראית גדולה כבת שלש, מ"מ אין לה דין אלא כבת שנתה.